

Vilka ska med?

Ungas sociala inkludering i Sverige

FOKUS 18

© Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

Projektledare: Ylva Saarinen

Grafisk form: Södra tornet, Uppsala

Omslagsfoto: plainpicture

Övriga foton: s 4. Marie Linnér/Scandinav,

s. 8 Susanne Walström/Scandinav, s- 11, Scandinav,

s. 21 Lieselotte Van Der Meijs/Scandinav, s. 25 Skandinav,

s. 33 Astrakan Images AB/Scandinav s. 50 Astrakan Images AB/Scandinav,

s. 55 Viktor Holm/Scandinav, s. 67 Matilda Holmqvist/Scandinav,

s. 73 Hans Christiansson/Mostphotos AB,

s. 78 Lieselotte Van Der Meijs/Scandinav, s. 83 Scandinav,

s. 110 Amanda Sveed/Scandinav, s. 116 Malin Mörner/Scandinav,

s. 136 Marie Linnér/Scandinav

Tryck: Taberg Media Group, januari 2019.

Kontaktuppgifter MUCF:

Telefon: 010-160 10 00

E-post: info@mucf.se

Webbplats: www.mucf.se

ISBN: 978-91-88455-87-1

Vilka ska med?

Ungas sociala inkludering i Sverige

FOKUS 18

Förord

Vilka ska med? Ungas sociala inkludering i Sverige är en del av myndighetens uppföljning av de ungdomspolitiska målen. Rapporten bygger på en enkät och tolv fokusgruppsintervjuer med unga i olika delar av landet. Genom att fokusera på social inkludering och lyfta ungas röster vill myndigheten bidra till att belysa en viktig samhällsfråga.

Enkätens resultat visar att det finns skillnader i känslan av inkludering mellan olika grupper. Unga i landsbygder och utsatta områden upplever generellt lägre social inkludering än unga i städer. Under fokusgrupperna framkommer flera likheter mellan unga som bor i landsbygd, glesbygd och utsatta områden och hur de ser på sina hinder och möjligheter att leva de liv de vill leva. Beskrivningar skiljer sig på flera sätt från hur jämnåriga i städer ser på sin situation.

Rapporten har tagits fram under år 2018 på avdelningen för utredning av Ylva Saarinen. Förarbetet till studien gjordes av Ali Abdelzadeh. Forskare vid olika lärosäten och myndigheter har utgjort en referensgrupp som har varit kopplad till studien. I arbetet med förslag och bedömningar har myndigheten tagit del av erfarenheter från ett antal organisationer som arbetar praktiskt med dessa frågor. En intern workshop med nyckelpersoner på MUCF och diskussioner med personer på relevanta myndigheter har också bidragit till de förslag som presenteras i rapporten.

Sammantaget pekar resultaten från såväl enkätstudien som fokusgrupperna tydligt på hur viktigt det är att diskutera den urbana normen och vilka konsekvenser den får för unga som bor på platser som inte överensstämmer med normen.

Lena Nyberg, generaldirektör
Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor
Stockholm december 2018

Innehåll

Sammanfattning	9
Inledning	13
1.1 Syfte	14
1.2 Avgränsning	14
1.3 Metod och urval	14
1.4 Vår syn på social inkludering	19
1.5 Disposition	24
Tillhörighet	27
2.1 Tillhörighet till samhället	27
2.2 Hemkänsla i bostadsområdet	30
2.3 Andras bild av orten har betydelse	32
2.4 Sverige är någon annanstans, inte här	34
2.5 Andra gemenskaper skapar tillhörighet	36
2.6 Sammanfattning	38
Möjligheter till inflytande	41
3.1 Inflytande i samhället	42
3.2 Unga formar sina liv genom att kämpa	44
3.3 Svårt att få inflytande över offentliga aktörer	45
3.4 Initiativ för ungas inflytande upplevs positivt men otillräckligt	48
3.5 Engagemang väcks när politiken blir konkret	52
3.6 Sammanfattning	53
Delaktighet i samhällslivet	57
4.1 Möjligheter till delaktighet	58
4.2 Stora skillnader mellan olika platser	63
4.3 Brist på mötesplatser för olika grupper av unga	64
4.4 Civilsamhället som brobyggare och språngbräda	66
4.5 Det finns jobb, men...	69
4.6 ...men kön avgör vilka jobb som räknas	70
4.7 Sammanfattning	72
Samhällsservice	75
5.1 Tillgång till samhällsservice	75
5.2 Det är viktigt att kunna gå i gymnasiet där du bor	80
5.3 Blandade erfarenheter av hälso- och sjukvård	82
5.4 Kollektivtrafiken är en förutsättning för ett självständigt liv	85
5.5 Bostadsbrist och framtidsdrömmar	87
5.6 Sammanfattning	89

Sociala relationer	91
6.1 Socialt stöd och social utsatthet	92
6.2 Unga använder sina nätverk	100
6.3 Svårt att anförtro sig åt någon	101
6.4 Rykten, mobbning och kränkningar är vanligt	102
6.5 Sammanfattning	105
Avslutande diskussion	107
7.1 Konsekvenser för unga när orter får dåligt rykte	107
7.1.1 Förslag och bedömning	108
7.2 Urban norm och orter som inte räknas	112
7.2.1 Bedömning	113
7.3 Inflytande, delaktighet och missnöje	115
7.3.1 Förslag	118
7.4 Mötesplatser och möjligheter till engagemang	120
7.4.1 Förslag	121
7.5 Diskriminering och anpassning i arbetslivet	122
7.5.1 Bedömning	124
7.6 Tillgång till gymnasieutbildning	125
7.6.1 Förslag och bedömning	126
7.7 Nätverkens geografiska begränsningar	128
7.7.1 Bedömning	129
7.8 Någon att prata med	130
7.8.1 Förslag	132
Referenser	137
Webbsidor	147
Intervjuer	148
Bilagor	149
Bilaga 1. Flera sätt att se på social inkludering	149
Politik för social inkludering	149
Social inkludering som politiskt begrepp	151
Social inkludering som vetenskapligt begrepp	153
Social inkludering i Norden	154
Bilaga 2. Inackorderingstillägg och andra ekonomiska stöd till unga som flyttar hemifrån för gymnasiestudier	155
Bilaga 3. Geografiska definitioner och kategorier	157
Utsatta områden	159
Bilaga 4. Metod	162
Den nationella ungdomsenkäten	162
Fokusgrupper	164
Intervjuguide för fokusgrupper	167

Sammanfattning

Rapporten ”*Vilka ska med? Ungas sociala inkludering i Sverige*” beskriver ungas levnadsvillkor med utgångspunkt i begreppet social inkludering, som kort kan beskrivas som ”*känslan av att vara en del av ett samhälle*”.

I rapporten skildrar unga själva hur de upplever social inkludering.

Det finns tydliga skillnader i upplevelser mellan olika grupper av unga.

Rapporten bygger på en enkät och tolv fokusgrupper med unga från olika delar av landet. Genom fokusgrupperna har de unga fått möjlighet att beskriva sina upplevelser av social inkludering med egna ord.

Enkätsvaren visar att unga i städer genomgående upplever bättre livsvillkor och förutsättningar för ett bra liv än unga i landsbygder och utsatta områden.

Under fokusgrupperna framkommer att vissa orter anses bättre än andra. De som bor i områden som rankas lågt tycker att det dåliga ryktet har en negativ påverkan i vardagen.

I flera fokusgrupper tvivlar deltagarna på om de själva och den egna orten av andra ses som likvärdiga delar av en föreställd regional eller nationell gemenskap. Tvivlet beror på att de inte tycker att olika typer av samhällsservice, exempelvis kollektivtrafik och skola, fungerar bra där de själva bor. En annan orsak är att de inte känner sig representerade och synliggjorda i samhället.

Under fokusgrupperna berättar de unga att det är svårt att påverka samhället och få inflytande över offentliga aktörers beslut och agerande. I landsbygd, glesbygd och i utsatta områden beskriver deltagarna att de har låg tilltro till hur offentliga aktörer sköter sina uppdrag.

Unga i utsatta områden beskriver att de blir diskriminerade när de söker jobb och hur de hanterar det. När deltagare från landsbygd och glesbygd reflekterar över möjliga jobb finns tydliga könsskillnader. I orter där tjejerna upplever att det finns massor av jobb är killarna beroende av ortens industri. De som inte lyckas få jobb i industrin riskerar att bli arbetslösa eftersom de inte kan se sig själva i kvinnodominerade yrken.

Deltagarna upplever att det är problematiskt när den egna orten saknar gymnasieskola. För dem som har så långt till skolan att de måste flytta

hemifrån för att gå i gymnasiet, är det inte en självklarhet att alla kan göra det, eftersom det är förenat med kostnader. De som själva flyttat hemifrån för att gå i gymnasiet anser att inackorderingstillägget inte räcker till både hyra och ökade levnadsomkostnader.

I utsatta områden beskriver deltagare att det kan kännas otryggt att gå i skolan i ett område med högre socioekonomisk standard än det egna. Flera beskriver att de undviker att röra sig utanför det egna området eller liknande områden eftersom det känns otryggt.

Enkäten visar att de flesta unga pratar med en förälder, kompis, partner eller annan vuxen när de är bekymrade eller oroliga för något. Samtidigt uppger knappt var sjunde att de inte anförtror sig åt någon. En av fem har blivit mobbad eller utfrys under det senaste halvåret.

Det är vanligare att tjejer blir utsatta än killar. Deltagare som har upplevt mobbning eller kränkningar säger under fokusgrupperna att kränkningarna främst sker i skolan. De beskriver också att lärare och andra vuxna sällan ingriper för att förhindra mobbningen.

I det avslutande kapitlet gör myndigheten ett antal bedömningar och ger förslag till regeringen. Dessa är utformade mot bakgrund av fokusgrupperna, där unga berättar om hinder för och möjligheter till social inkludering där de bor. Myndigheten har även haft kontakt med praktiker – personer som dagligen arbetar med olika grupper av unga i olika delar av landet. Deras synpunkter har också vägts in i förslagen.

Särskilt angeläget är att ungdomar som befinner sig i en utsatt situation får stöd att komma in i samhällsgemenskapen och möjlighet till delaktighet utifrån sina förutsättningar och behov.

Prop. 2013/14:191, s.16.

Kapitel 1

Inledning

UNDER SOMMAREN ÅR 2016 presenterar regeringen *Långsiktigt reformprogram för minskad segregation år 2017–2025*. En del i reformprogrammet är inrättandet av Delegationen mot segregation den första januari 2018. I juni samma år bifaller riksdagen propositionen *En sammanhållen politik för Sveriges landsbygder*, där regeringen uttrycker sin vilja att skapa en helhetssyn inom landsbygdspolitiken. I kommunikationen av båda satsningarna påtalar regeringen att det finns klyftor i samhället och ett behov av att sluta dessa klyftor för ett land som håller ihop (Regeringskansliet 2018e, 2018f). I denna rapport studeras några sådana klyftor.

Målet för den statliga ungdomspolitiken är att ”alla ungdomar ska ha goda levnadsvillkor, makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen”. Målet presenteras i regeringens ungdomspolitiska proposition *Med fokus på unga* (2013/14:191). Där understryks betydelsen av goda uppväxtvillkor och ungdomstidens betydelse för utveckling och etablering i vuxenlivet. Under ungdomstiden skapas förutsättningar för trygghet och aktivt deltagande i de demokratiska processerna, i arbetsliv och utbildning samt i samhället i stort (prop. 2013/14:191).

Genom att studera ungas sociala inkludering kan MUCF länka samman flera av de områden som är mest betydelsefulla för att uppnå det ungdomspolitiska målet: ungas etablering i arbetsliv och samhälle, deras fritid, organisering och välmående, deras tillgång till olika resurser och delaktighet i samhällslivet.

Många aktörer arbetar med frågor som berör ungas sociala inkludering. Några internationella initiativ där social inkludering spelar en framträdande roll är EU-kommissionens strategi *Europa 2020* och *Agenda 2030*, FN:s dokument för hållbar utveckling. I Sverige finns även en nationell handlingsplan för Agenda 2030 där inkludering är ett bärande tema (Regeringsbeslut 2018a). Politiken för social inkludering och en diskussion av hur begreppet används inom politik och forskning beskrivs kortfattat i bilaga 1. Där beskrivs även MUCF:s uppdrag och hur denna studie svarar emot det uppdraget.

1.1 Syfte

Denna studie undersöker ungas sociala inkludering i olika delar av Sverige. Den ingår som en av flera delar i myndighetens uppföljning av ungdomspolitiken och är den svenska delstudien i *Nabo – ungas sociala inkludering i Norden*, ett projekt lanserat under det svenska ordförandeskapet i nordiska ministerrådet 2018. Syftet är att ge ökad kunskap om hur unga upplever sina villkor och förutsättningar inom fem centrala områden samt lyfta fram ungas egna röster om detsamma. Med utgångspunkt i ungas egna röster ska studien beskriva ungas sociala inkludering och särskilt lyfta fram villkoren för unga i olika delar av landet, för unga kvinnor och män samt unga hbtq-personer oavsett kön. Baserat på resultaten ska ett antal förslag till regeringen tas fram i syfte att öka ungas sociala inkludering och uppnå målen för ungdomspolitiken.

1.2 Avgränsning

Studien fokuserar upplevelsen av social inkludering. Även materiella förhållanden är betydelsefulla för social inkludering. Detta betonas av både FN (2016) och Europeiska unionens råd (2004). Där studeras social inkludering huvudsakligen som ett kvantitativt begrepp. I Sverige finns redan mycket tillgänglig statistik som redovisar materiella förhållanden för olika delar av befolkningen. Däremot saknas beskrivningar av hur unga upplever sin situation inom områden som är centrala för deras sociala inkludering. Denna rapport bidrar till att fylla detta glapp på kunskap.

1.3 Metod och urval

Rapporten baseras på tolv fokusgrupper med unga i olika delar av Sverige och en enkät (den nationella ungdomsenkäten). Både fokusgrupperna och enkäten genomfördes under våren 2018. Enkäten ger en ögonblicksbild av situationen för unga i olika delar av landet. Fokusgruppsintervjuerna fördjupar och nyanserar enkätresultaten samt gör det möjligt att lyfta fram ungas egna röster om sina egna och andras villkor och förutsättningar samt deras önskade förbättringar.

Enkätresultat som berör skillnader mellan grupper diskuteras i löptext enbart om skillnaderna är statistiskt signifikanta på 95 procentsnivån.

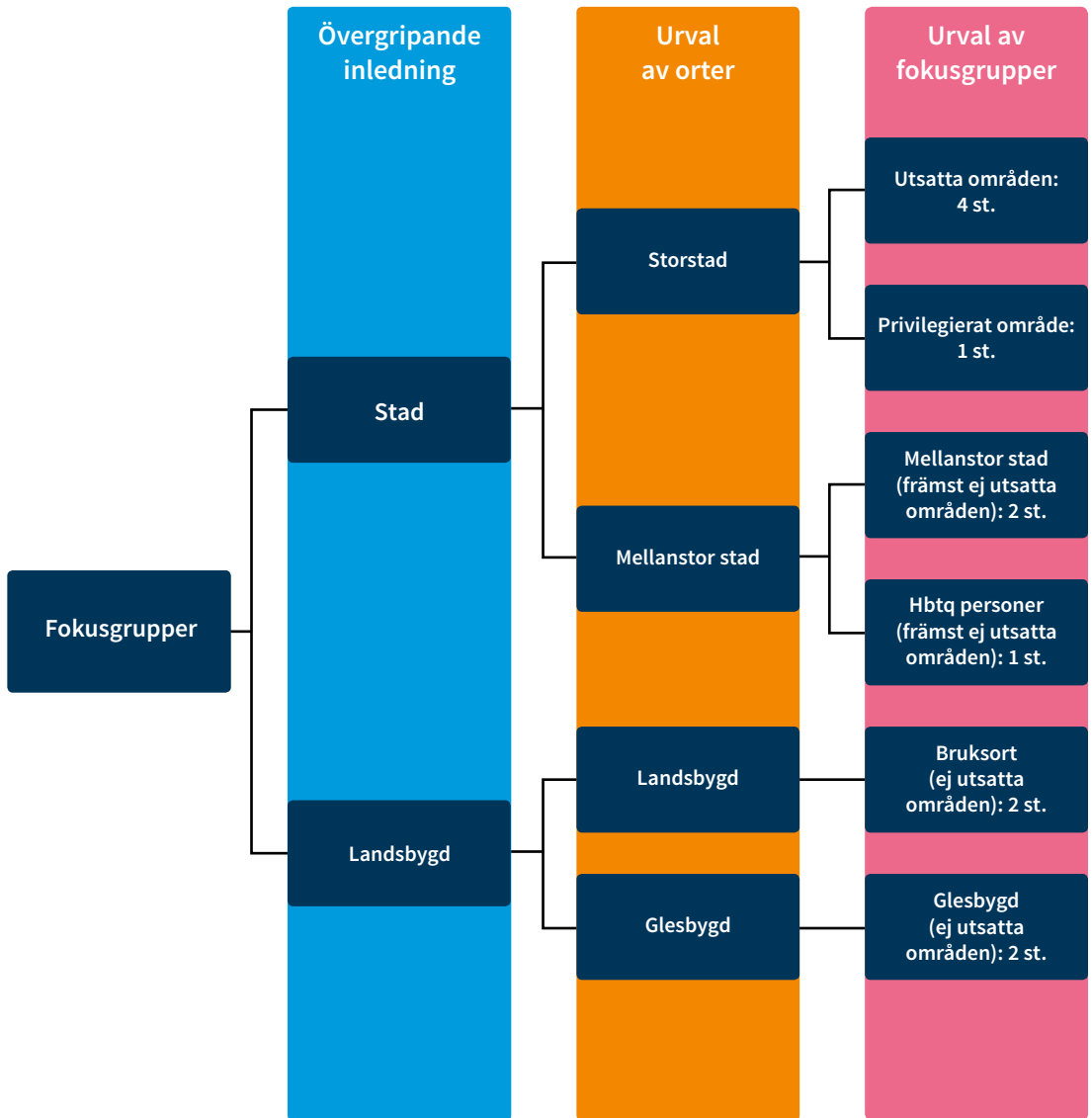
I figurerna förekommer både statistiskt signifikanta och ej statistiskt signifikanta skillnader.

Fokusgruppsintervjuer är en kvalitativ metod. MUCF gör inga generaliseringar av resultaten och i vilken utsträckning de är giltiga för andra unga eller för unga på andra platser. Deltagarna representerar sig själva och de förslag myndigheten lägger är ämnade att förbättra den situation som just dessa unga beskriver.

Urval till både enkät och fokusgrupper baseras på Jordbruksverkets definitioner av geografiska områden. I figur 1 (nästa sida) illustreras urvalet av orter och deltagare till fokusgrupperna. Mer information om metod och urval, på vilka grunder områden kategoriserats som utsatta eller inte utsatta samt en beskrivning av Jordbruksverkets geografiska kategoriseringar av områden finns i bilaga 3.

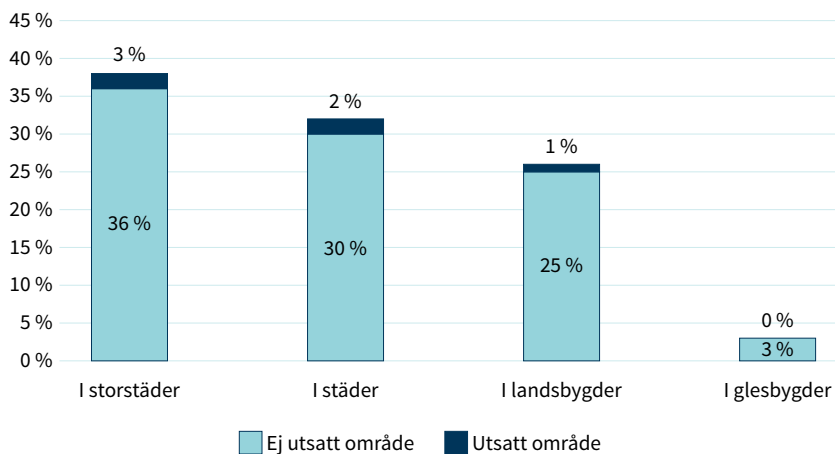
Enkäten baseras på två urval. Det första urvalet är ett obundet slumpmässigt urval av unga i åldern 16–25 år från hela landet. Urvalet är representativt för denna grupp av unga i Sverige. Det bor få personer i utsatta områden. För att kunna jämföra situationen i utsatta och inte utsatta områden, gjordes ytterligare ett urval av unga i samma ålder som bor i utsatta områden. Detta urval används enbart för att studera situationen i utsatta områden. För information om enkäten och de olika urvalen, se bilaga 4.

Av dem som besvarat enkäten och ingår i det första, representativa urvalet bor 38 procent i storstäder, 32 procent i mellanstora städer, 26 procent i landsbygder och 3 procent i glesbygder. Utsatta områden finns i alla geografiska kategorier, men en betydligt större andel av dem som bor i utsatta områden bor i städer och storstäder (91 procent) än i landsbygder och glesbygder (11 procent). I bilaga 3 beskrivs på vilka grunder områden kategoriserats som utsatta eller inte utsatta samt övriga geografiska kategorier.

Figur 1.

Geografisk kategorisering och urval av orter och fokusgrupper

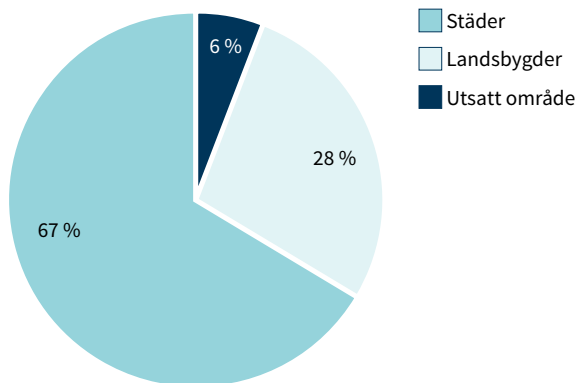
Figur 2. Fördelningen av unga mellan olika områden i riket

Källa: MUCF:s Ungdomsenkät 2018. I figuren visas geografisk bostadsort för de som besvarat enkäten i det första, representativa urvalet samt om denna bostadsort kodats som utsatt eller ej utsatt område. Det är en god indikation på hur fördelningen av unga mellan olika områden i riket ser ut. Unga 16–25 år, procent.

Mycket få unga bor i ett utsatt område i landsbygd eller glesbygd. Det innebär att det inte går att analysera skillnader mellan dem som bor i utsatta områden i städer respektive i utsatta områden i landsbygder.

Det går heller inte att jämföra skillnader mellan unga i landsbygder och glesbygder. Att glesbygdsborna utgör en så låg andel av de svarande innebär att enkäten har svårt att spegla förhållandena för unga i glesbygder. Enkäten kan enbart ge en rättvis bild av situationen för unga i landsbygder, inte för unga i glesbygder.

När resultaten från enkäten redovisas beskrivs detta baserat på om orten kategoriserats som utsatt eller inte utsatt och om den ligger i stad eller i landsbygd. Detta illustreras i figur 3 (se nästa sida).

Figur 3. Fördelningen av unga i riket mellan de kategorier som används i rapporten

Källa: MUCF:s Ungdomsenkät 2018. I figuren visas geografisk bostadsort för de som besvarat enkäten och ingår i det första, representativa urvalet. Det är en god indikation på hur fördelningen av unga mellan olika områden i riket ser ut. Unga 16–25 år, procent.

- I kategorin städer ingår både storstäder och mellanstora städer som kodats som ej utsatta områden.
- I kategorin landsbygder ingår både landsbygder och glesbygder som kodats som ej utsatta områden.
- I kategorin utsatta områden ingår alla områden som kodats som utsatta områden (se bilaga 3) oavsett om de ligger i stad eller landsbygd.
- Områden som kodats som ej utsatta finns alltså i någon av kategorierna städer eller landsbygder.

1.4 Vår syn på social inkludering

I denna rapport undersöker MUCF ungas upplevelser av social inkludering med fokus på hur dessa upplevelser skiftar mellan olika platser och olika sociala identiteter¹. Social inkludering är ett omtvistat begrepp som används på olika sätt av olika aktörer. I bilaga 1 ges en kortfattad översikt över hur begreppet används och definieras av forskare och i politiska initiativ på nationell och internationell nivå. MUCF tar inte ställning till hur begreppet social inkludering bör användas, men i denna rapport väljer MUCF att definiera ett inkluderande samhälle på följande sätt:

Ett inkluderande samhälle är ett samhälle där alla känner samhällelig tillhörighet, har tillgång till resurser, har möjlighet att engagera sig i olika aspekter av samhällslivet och aktivt delta i och påverka beslutsprocesser som rör deras eget liv och samhället i stort. I ett inkluderande samhälle värnas alla människors rättigheter, olikheter och värdighet samtidigt som olika diskriminerande strukturer och praktiker synliggörs och motverkas

(jfr. Curran m.fl. 2007).

¹ Med social identitet avses i detta fall bland annat hur personer definierar sig och hur de blir lästa av andra med avseende på de olika diskrimineringsgrunderna kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder.

Få personer upplever troligen att de är fullt inkluderade i alla aspekter. Inte heller är det vanligt att inte alls uppleva sig inkluderad i någon aspekt. Därför väljer MUCF att betrakta social inkludering som en skala, där individer rör sig mellan att vara mer eller mindre inkluderade i olika aspekter av samhället och över tid. Däremot gör myndigheten inga bedömningar av var gränsen går mellan att vara respektive inte vara inkluderad. MUCF intresserar sig istället för likheter och skillnader i upplevd inkludering mellan olika grupper och hur de resonerar kring sig själva och andra med fokus på de fem aspekter som myndigheten ser som centrala för ungas sociala inkludering.

- Den första aspekten avser ungas känsla av *tillhörighet* och att vara en del av ett större sammanhang. Den innefattar om och på vilka sätt unga själva upplever att de är inkluderade i samhället och vad som har betydelse för detta på såväl lokal som regional och nationell nivå.
- Den andra aspekten avser ungas upplevda möjligheter till *inflytande över samhällsutvecklingen* i olika delar av samhället och på olika nivåer.
- Den tredje aspekten avser ungas upplevda möjligheter till *delaktighet i olika aspekter av samhällslivet*. Den innefattar kultur-, fritids- och sociala aktiviteter, ideellt engagemang och lönearbete.
- Den fjärde aspekten avser ungas upplevda tillgång till samhällets resurser, i detta fall *grundläggande samhällsservice*. I detta ingår tillgången till utbildning, hälso- och sjukvård, kollektivtrafik och bostad.
- Den femte aspekten avser ungas sociala relationer och deras upplevda *möjligheter till stöd från familj och sociala nätverk* vilket betraktas som en social resurs. I samband med detta diskuteras även ungas sociala utsatthet i termer av kränkningar, trakasserier och mobbning.

Figur 4. Fem aspekter av ungas sociala inkludering.

Figur 4 (ovan) illustrerar de fem aspekter av social inkludering som studeras i rapporten. Varje aspekt behandlas i ett eget kapitel där frågorna i figuren besvaras och nyanseras utifrån enkätresultaten och vad deltagarna i de tolv fokusgrupperna berättat.

De fem aspekterna av social inkludering är på olika vis betydelsefulla för ungas sociala inkludering men de gör inte anspråk på att ge en uttömmande eller heltäckande bild. Ambitionen är istället att på ett övergripande plan och utifrån ungas egna beskrivningar av sina förutsättningar och behov, hinder och möjligheter bidra till kunskapen om ungas sociala inkludering.

Tillhörighet

- Känner unga sig inkluderade i samhället på nationell, regional och lokal nivå?
- Vad skapar upplevelser av tillhörighet och att vara en del av ett större sammanhang hos unga?

Möjligheter till inflytande

- Upplever unga att de har inflytande över samhällets aktörer och att de kan framföra åsikter och förslag till dem som fattar beslut som berör deras liv och samhället i stort?
- Hur beskriver unga sina möjligheter till inflytande över samhällsutvecklingen?

Delaktighet i samhällslivet

- Hur upplever unga sina möjligheter att ta del av fritids- och sociala aktiviteter, kulturella aktiviteter samt ideell verksamhet och lönearbete?

Sociala relationer

- Hur upplever unga sina möjligheter till stöd från familj och sociala nätverk?
- I vilka sammanhang och på vilka sätt upplever unga utsatthet i sociala relationer?

Samhällsservice

- Hur upplever unga sin tillgång till grundläggande samhällsservice såsom utbildning, hälso- och sjukvård, kollektivtrafik och boende?

1.5 Disposition

Rapporten inleds av detta kapitel, där bakgrund, syfte, teori och metod beskrivs.

I kapitel två beskrivs ungas upplevelser av tillhörighet. Det handlar om att känna sig hemma och behövd, om att känna sig som en del av platsen där en bor, sin region och Sverige som land. Kapitlet berör även tillhörigheten till andra sammanhang och gemenskaper som de unga själva pekar ut som betydelsefulla.

I kapitel tre återges hur unga ser på sina möjligheter till inflytande. Det handlar om hur unga ser på sin makt att forma sina egna liv och sina möjligheter att föra fram synpunkter och önskemål till dem som bestämmer samt om de upplever att de får gehör för sina åsikter.

Kapitel fyra redogör för ungas delaktighet i olika delar av samhällslivet. Där beskrivs de ungas möjligheter att göra det som de själva vill på fritiden, deras tillgång till mötesplatser och deras möjligheter till ideellt engagemang och lönearbete.

I det femte kapitlet undersöks hur unga ser på sin tillgång till samhällsservice. Det inbegriper deras tillgång till utbildning, sjukvård, kollektivtrafik och bostad.

Det sjätte kapitlet utvecklar ungas tillgång till socialt stöd. Där beskrivs hur unga använder sina nätverk, deras tillgång till ekonomisk och praktisk hjälp och någon att anförtro sig till. I kapitlet beskrivs även ungas utsatthet för mobbning, trakasserier, kränkningar och rykten.

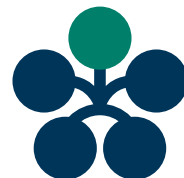
I det sjunde och avslutande kapitlet diskuteras de resultat som redovisats i tidigare kapitel. Där gör MUCF även en bedömning av resultaten och redovisar ett antal policyförslag som myndigheten överlämnar till regeringen i syfte att öka ungas sociala inkludering.

”

Jag känner inte mina grannar. Det är en lägenhet. Möts man i trappuppgången så hälsar man väl. Det finns kontor i samma byggnad. De kommer in i kostym, de kollar lite på en, sen går de in.

Tjej, mellanstor stad

Kapitel 2

Tillhörighet

DET ÄR BETYDELSEFULLT för människor att känna tillhörighet och att vara en del av ett större sammanhang. En del i detta är upplevelsen av att vara behövd och kunna bidra. Det är grundläggande byggstenar i ungas sociala inkludering och bidrar även till viljan att stödja den politiska gemenskapen och det politiska system som gemenskapen är en del av (Easton 1965, Dahlstedt 2018, Svensson 2017).

I detta kapitel undersöks ungas tillhörighet i olika delar av landet med ledning av följande frågor:

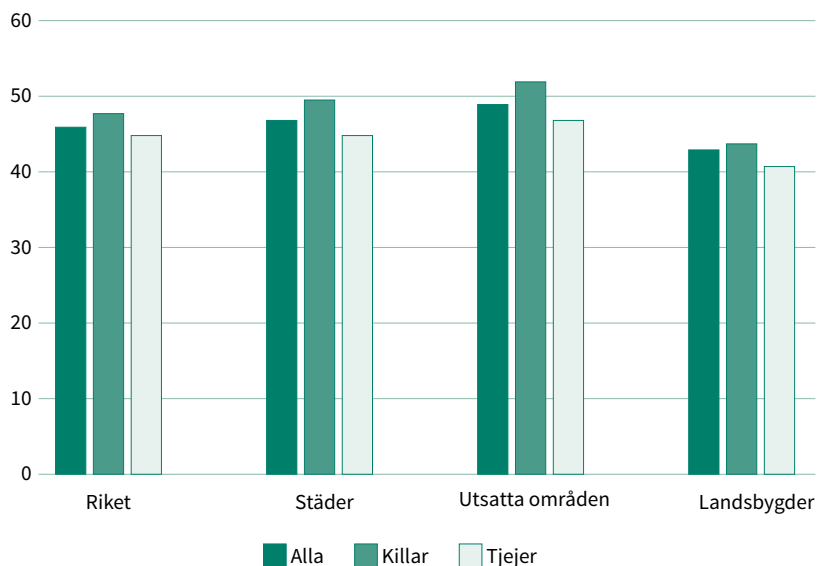
- Känner sig unga inkluderade i samhället på nationell, regional och lokal nivå?
- Vad skapar upplevelser av tillhörighet och att vara en del av ett större sammanhang hos unga?

27

Den första frågan undersöks genom enkäten där flera frågor på olika sätt utvecklar detta på olika geografiska nivåer. I fokusgrupperna operationaliseras både inkludering och tillhörighet med uttrycket att känna sig hemma. MUCF bedömer att det fångar innebörden av tillhörighet och inkludering, men upplevs som enklare och mer konkret att prata om. Deltagarnas diskussioner om att känna sig hemma och vara en del av ett större sammanhang bidrar till förståelsen av den andra frågan genom att belysa hur de resonerar kring sina egna upplevelser av tillhörighet.

2.1 Tillhörighet till samhället

Enkäten visar att knappt hälften av de unga, 46 procent, känner sig inkluderade i Sverige. I landsbygder är andelen lägre än i övriga områden men några statistiskt signifikanta skillnader kan inte påvisas varken mellan tjejer i olika områden eller mellan killar i olika områden.

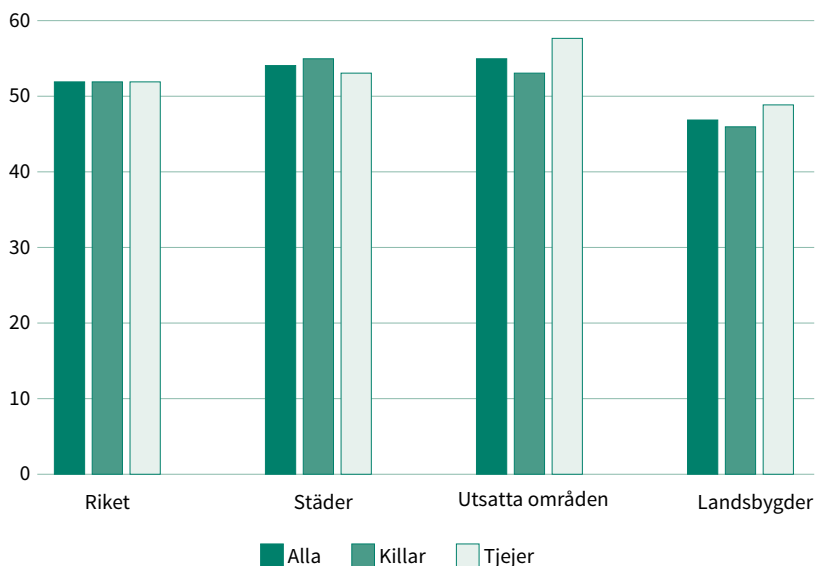

Figur 5. I hur stor utsträckning upplever du att du är inkluderad i Sverige som land?

Källa: MUCF:s Ungdomsenkät 2018. I figuren visas andelen som på en fyrgradig skala svarat att de upplever att de är inkluderade i Sverige som land i ganska stor eller mycket stor utsträckning. Unga 16–25 år, procent.

MUCF har även ställt frågan om de unga känner sig inkluderade i bostadsområdet respektive i kommunen. Av de unga uppger knappt hälften, 47 procent att de är inkluderade i bostadsområdet och fyra av tio, 40 procent att de är inkluderade i kommunen. Inga statistiskt signifikanta skillnader kan påvisas mellan unga från olika typer av områden eller mellan könen.

De unga fick i enkäten även ta ställning till om de känner att de behövs i det svenska samhället. Ungefär hälften av de unga, 52 procent, uppger att de känner att de behövs i samhället. Andelen är lägre i landsbygder än i städer och utsatta områden. Inom respektive geografiskt område kan inga statistiskt signifikanta skillnader påvisas mellan könen, ej heller i riket. De skillnader som går att påvisa finns inom respektive kön, där killar i landsbygder i lägre grad än killar i städer upplever att de behövs i samhället och tjejer i landsbygder i lägre grad än tjejer i utsatta områden upplever detsamma.

Figur 6. Jag känner att jag behövs i det svenska samhället.

Källa: MUCF:s Ungdomsenkät 2018. I figuren visas andelen som på en fyrgradig skala svarat att påståendet (ovan) stämmer ganska bra eller mycket bra. Unga 16–25 år, procent.

Däremot uppger nio av tio unga att de känner sig hemma i Sverige. Andelen är något lägre i utsatta områden än i övriga områden bland både tjejer och killar. Tjejer känner sig något mer hemma i det svenska samhället än killar, men skillnaden är bara statistiskt signifikant i riket. Inga statistiskt signifikanta skillnader kan påvisas mellan killar och tjejer inom respektive område.

I kommande avsnitt beskrivs hur deltagarna i fokusgrupperna resonerar om sin och andras tillhörighet och vad som gör att de känner sig mer eller mindre hemma i sitt bostadsområde, i regionen eller i Sverige som land. Kapitlet avslutas med en beskrivning av andra större gemenskaper som de unga ingår i.

2.2 Hemkänsla i bostadsområdet

Under fokusgrupperna lyfter deltagarna att de känner sig hemma där de bor. Oavsett kön och bostadsort uppger de flesta att den plats där de vuxit upp är ett tryggt område som ligger dem varmt om hjärtat. Detta kan jämföras med enkätresultaten, där nio av tio uppger att de känner sig hemma i Sverige.

I deltagarnas berättelser förknippas det egna bostadsområdet med varma relationer, med att känna de som bor där och att under uppväxten ha lärt känna fler genom att leka med andra i samma ålder och bli hembjuden till deras familjer. Att det finns människor i närheten att be om hjälp, att det finns mötesplatser och att det sker sociala aktiviteter för en bredare grupp unga i området (exempelvis grillkvällar och beachvolley) beskrivs som något positivt som bidrar till hemkänslan.

Distinktionen mellan bostadsområdet och orten är av betydelse främst för deltagare i mellanstora och stora städer. Övriga deltagare gör sällan skillnad mellan hur de känner för sitt bostadsområde och sin ort. De beskriver hemkänslan som förknippad med orten som helhet, inte specifikt med bostadsområdet.

Hemkänslan är ofta starkt förknippad med den plats där deltagarna växte upp och gick i skolan. De som har flyttat under senare år beskriver ibland platsen de växte upp på som den plats där de känner sig hemma och att det nya bostadsområdet snarare är en plats där de bara bor. Deltagarna förklarar detta med att det kan vara svårt att lära känna nya personer och få ett socialt sammanhang i området när de blivit äldre och inte längre går i skolan.

I fokusgrupperna med unga från utsatta områden beskriver deltagarna att de utbyter hjälp i vardagen mellan grannarna. Detta skiljer sig från deltagare från ej utsatta områden i städer, där flera uppger att de knappt har någon kontakt alls med andra som bor i samma område som de själva, varken med grannar eller andra i området.

Jag känner mig hemma här. Det kanske främst är ... jag tror det har med människorna att göra som är här. Bara se till att ens grannar mår bra, har det bra. Jag vet inte faktiskt, såna småsaker som kanske bara gör att man känner sig uppskattad och välkommen och alla såna grejer.

Kille, utsatt område

Några deltagare har blandade känslor inför platsen de bor på. För dem förknippas bostadsområdet inte främst med trygghet och värme. De beskriver istället en känsla av tristess eller av att sitta fast och inte komma vidare.

Få fokusgruppsdeltagare nämner att hot och våld förekommer där de bor. Ett undantag är en hbtq-person som bor i ett ej utsatt område i en mellanstor stad. Hen berättar att hen blivit utsatt för våld och trakasserier i närheten av hemmet. Trots detta anser hen att hen bor på ett bra ställe.

Detta kan jämföras med enkäten som visar att mellan var sjunde och var åttonde ung person under de senaste sex månaderna blivit utsatt för hot eller våld. Andelen som blivit utsatta för hot är högre bland killar i landsbygder än bland killar i övriga områden. Inga statistiskt signifikanta skillnader kan påvisas mellan tjejer i olika områden, varken när det gäller hot eller våld. Inte heller mellan killar i olika områden när det gäller våld. Detta beskrivs närmare i kapitel 6.

Risken att bli utsatt för brott nämns aldrig som en anledning till otrygghet av deltagare från de utsatta områden där MUCF gjort fokusgrupper, enbart av andra unga. Deltagare från utsatta områden berättar istället att de känner sig trygga i sina bostadsområden och önskar att andra skulle sluta tala illa om deras områden. De hävdar att de känner de som bor i området och att dessa personer aldrig skulle utsätta dem för något. Deltagarna beskriver istället andra personer som bor i området som personer att få hjälp av och menar att dessa personer skulle komma till deras undsättning om de själva skulle bli utsatta för något. Om de skulle bli utsatta skulle det vara av någon utifrån, någon som kommit till (men inte hör hemma i) deras område.

Jag bor på två ställen, och ett ställe är mitt i stan. Och jag känner mig hemma där, men ändå så är det ganska så här att jag inte riktigt trivs där. Eller det är ganska osäkert område, om man säger så, att bo precis mitt i stan. Jag har blivit slagen typ en gata bredvid från min port, trakasserad och ... ja, så, så jag känner mig inte så trygg i det området direkt. Och jag bär alltid med mig försvarsspray om jag går ut senare än klockan nio. Men annars så är det ett väldigt bra ställe att bo på tycker jag.

Hbtq-person, mellanstor stad

2.3 Andras bild av orten har betydelse

Negativa rykten och föreställningar om orten där de bor lyfts som ett problem både i den landsbygdsort och i de utsatta områden där MUCF gjort fokusgrupper. Detta minskar såväl upplevelsen av att höra hemma och höra till i orten som känslan

av att en själv och den egna orten är en likvärdig del av regionen och riket. De negativa föreställningar som deltagarna beskriver att andra har om deras ort liknar varandra – tristess, kriminalitet och att de som kan flyttar därifrån – är gemensamma drag. De negativa ryktena om orten och de som bor där påverkar deltagarna på olika sätt. Vissa beskriver en uppgivenhet och en känsla av att andra ser ned på dem, att inte vara en likvärdig del av samhällsgemenskapen.

Andra beskriver en revanschlust, en sammanhållning på orten i kombination med en vilja att motbevisa fördomarna och visa att den egna orten är bra och att de som bor där har mycket värdefullt att bidra med i det omgivande samhället.

I både landsbygd, glesbygd och utsatta områden lyfts under fokusgrupperna det egna engagemanget för orten fram som nödvändigt. Ibland kopplas det till behovet att motbevisa den negativa bilden av orten, ibland till behovet av att själva skapa den service som deltagarna tycker att orten borde ha tillgång till. Engagemanget återkommer i deltagarnas berättelser men de ger även uttryck för en besvikelse över att engagemanget från de vuxna upplevs

”Har du kniv i strumpan, eller?”
Jättemånga som jag pratat med som kommer från [andra orter i regionen], de bara ”vi har hört, det är värsta gangsterstället [där ni bor]”. Man bara ”ja, verkligen”. Men det har blivit så. Det är vårt rykte nu.

– Ja. Men det blir som tidningar och sånt skriver, bara dåligt.

Tjejer, landsbygd

– Det är det som är synd också med att media ger en sån svartmålad bild av [orten], för vi håller absolut inte med om [den].

– Men deras negativitet, på ett sätt, den har gjort oss starkare. Den har alltså ... Förstår du? Vi skulle aldrig vara så här sams om det inte vore för deras...

Tjejer, utsatt område

”

Knappt hälften av de unga, 46 procent, känner sig inkluderade i Sverige.

vara lägre nu än när de själva växte upp. Flera diskuterar vad de ser som en negativ utveckling av den egna orten och funderar på om de kommer att vilja bo kvar om den fortgår.

Utvecklingen beskrivs i termer av att personer ger upp om orten och flyttar därifrån, att tillgången till olika typer av samhällsservice, kommersiell service och fritidsmöjligheter på orten blir mindre och att det som finns är dyrare eller av sämre kvalitet än på andra platser. Deltagarna beskriver även vad de ser som vikande engagemang och minskande vilja att arbeta ideellt för att skapa positiva sammanhang på orten. Vikande engagemang kan exempelvis handla om att lokala event som tidigare organiserats årligen läggs ned när de som drivit detta på ideell basis inte längre orkar fortsätta och ingen annan tar över. Det kan även handla om sporter som inte kan rekrytera tränare och traditioner av utomhussport för och av ortens unga sommartid som inte längre upprätthålls samt en avsaknad av nya initiativ som ersätter de som försvinner. Som förklaringar till varför de själva inte gör något åt de problem de identifierar betonar de som redan är engagerade att de redan gör mycket för orten och önskar att även andra i orten ska bidra. De som inte redan är engagerade uttrycker istället att de inte vill, inte orkar, att det inte är lönt att engagera sig eller att de redan givit upp om orten.

I både utsatta områden och i de besökta orterna i landsbygd och glesbygd betonar deltagarna hur betydelsefullt det är att det finns lokala event och de berättar om olika event som organiserats av ideella krafter på orten. Event beskrivs vara viktigt för att det ska hända roliga saker där de bor men också för att skapa en positiv (mot)bild av orten i andras ögon. Deltagarna uttrycker stolthet över de lokala eventen. När eventen läggs ned skapar det stor besvikelse och nedläggningen av eventet fogas in i berättelsen om det vikande engagemanget.

Något liknande engagemang för platsen de bor på framkommer inte under fokusgruppssamtalen med unga i ej utsatta områden i städer.

2.4 Sverige är någon annanstans, inte här

Unga i ej utsatta områden i städer berättar om en självklar känsla av att höra hemma, både i sitt regionala sammanhang och i Sverige. De uttrycker sällan vad det innebär att höra hemma i Sverige, bara att de gör

det och att det känns som en självklarhet att göra det.

För unga på andra platser är det inte lika självklart. De kan beskriva det som att de känner sig hemma i Sverige, men ändå inte. I orter där deltagarna berättar att andra har negativa föreställningar om deras ort finns det även en större tvekan inför att andra ser dem som en självklar del av den regionala eller nationella gemenskapen.

Enkätresultaten visar att knappt hälften av de unga i riket känner sig inkluderade i Sverige och att andelen är lägre i landsbygder än i både städer och utsatta områden. Något fler känner sig behövda i Sverige, men även på denna fråga är andelen lägre i landsbygder än i övriga områden. Samtidigt visar enkäten att de allra flesta känner sig hemma i Sverige. Andelen är något lägre i utsatta områden, men även där uppger fler än åtta av tio unga att de känner sig hemma i Sverige.

Diskussionerna i fokusgrupperna tyder på att frågan om de känner sig hemma i Sverige kan vara svår att besvara med antingen ja eller nej för vissa av deltagarna. I orter i landsbygd, glesbygd och utsatta områden diskuteras det istället som ett ”ja, men...”. Detta ”men” kan fånga sådan information som inte inryms i svarsalternativen i en enkät. I detta ”men” inryms diskussioner om hur deltagarna uppfattar att de blir betraktade och bemötta av andra och om de tror att andra över huvud taget känner till att platsen de bor på finns och ingår i samma region som deras egen ort.

Deltagare i orterna i glesbygd och landsbygd återkommer vid flera tillfällen till känslan av att vara bortglömd av resten av Sverige. För dem är det svårt att se sig själva

(Intervjuare) – Känner du att du hör hemma i Sverige som land?

- Ja.
- Ja, hundra.
- Sverige äger.
- Verkligen.

Tjejer, privilegierat område

35

Alltså jag känner mig hemma i Sverige, jag känner mig som en svensk. Men ibland känns det som att...

- Jo, det gör man ju, men alltså de glömer bort oss. [...]
- Ja, det känns så orimligt här [i glesbygden].

Tjejer, glesbygd

och den egna orten som en likvärdig del av regionen och riket om andra inte gör det. Deltagarna beskriver hur nationella och regionala beslut och prioriteringar ger orimliga konsekvenser i deras vardag, konsekvenser som bara drabbar dem för att de inte bor i en stad. För dem blir det ett tecken på att de inte räknas på samma sätt som andra och att ingen egentligen bryr sig om att det som beslutas ska fungera även för dem.

I utsatta områden beskriver vissa deltagare att de känner sig hemma i både regionen och riket, andra inte. Deltagare som inte känner sig

Men grejen är att alltså varför man känner sig otrygg [i city] är för att folk behandlar dig på ett annorlunda sätt, de pratar med dig som om du inte vet vad stan är bara för att du är uppväxt här. Eller ja, bara för att du har brunt hår och bruna ögon till exempel.

Tjejer, utsatt område

hemma i regionen eller riket betonar både bemötandet från andra och en känsla av otrygghet när de åker utanför antingen sin egen ort eller andra orter som liknar den egna orten. De berättar om återkommande glåpord, orättvis behandling och att känna sig uttittade när de åker till mer välbärgade områden. Av (deras tolkningar av) andras bemötande blir det uppenbart för dem att de inte ses som en

likvärdig del av regionen. Skillnaden mellan deras egen ort och resten av staden upplevs som så stor att en av deltagarna jämför det med att bo i ett eget land och resan till centrum med att flyga utomlands.

Några unga, oavsett område, beskriver det som att orten de bor i är i en bubbla – de är sina egna, inte en del av det övriga samhället runt orten. Vissa pratar om detta som att de känner sig inlåsta i sin ort. För andra kombineras känslan av en egen bubbla med nyfikenhet och en vilja att spränga bubblan och se fler delar av samhället.

2.5 Andra gemenskaper skapar tillhörighet

Tidigare avsnitt har belyst ungas inkludering på lokal, regional och nationell nivå genom deras upplevelser av att vara en del av samhällsgemenskapen. Under fokusgrupperna diskuteras även frågan om de ingår någon annan större gemenskap och vad denna gemenskap i så fall består av.

Deltagarnas berättelser visar att många ingår i andra större gemenskaper

och att sådana kan vara mycket betydelsefulla i deras liv. Några sammanhang som nämns är exempelvis religiösa organisationer, idrotts- och kulturföreningar, fritidsgårdar och ungdomshus samt andra sammanlutningar där invånare på orten går ihop om att organisera event eller annat till nytta för området. Varken skola eller arbete nämns under fokusgrupperna som något som skapar en sådan gemenskap. Några personer nämner även digitala gemenskaper exempelvis sociala medier eller communities på nätet.

För många finns den starkaste känslan av gemenskap och tillhörighet i något ideellt engagemang. Att organisera sig och göra något för sig själv och andra lyfts som betydelsefullt. En tjej berättar med stolthet om den glesbygdsort där hon tidigare bodde, där invånarna gemensamt och till stora delar ideellt driver ortens badhus. Hon beskriver hur hennes egen familj och många andra turades om att hålla öppet i badhuset enligt ett rullande schema.

Även i utsatta områden berättar fokusgruppsdeltagarna om betydelsen av egna initiativ för att tillhandahålla sådan service som de anser att orten behöver men som inte tillhandahålls av offentliga aktörer. De menar att detta engagemang är bra både direkt, genom att de får den service de behöver, men också indirekt, genom att det skapar ett sammanhang där orten i sig fungerar som en större gemenskap för dem som bor där. Parallellt med stoltheten finns också en frustration över att de behöver organisera sådan service ideellt som invånare i städer har tillgång till inom kommunens ordinarie serviceutbud.

Ja, men då vi bodde där, alltså varje fredag, i hela samhället gick som en lista runt. Vi hade [badhuset] den fredagen och de hade den fredagen. [...] Och trots att det bara bor max 200 personer [där] så är det ändå i gång.

Tjej, glesbygd

Så det känns som att en community bildas av kanske något problem som man vill lösa. Så det känns som att ... alltså [min ort], vi har fått vår egen community typ. Vår gemenskap är att vi bor här. Vi känner gemenskap med varandra och området.

Tjej, utsatt område

För en del är drivkraften för engagemanget att skapa utveckling och gemenskap för den egna orten. Andra beskriver drivkraften som en vilja att skapa trygga rum och dela erfarenheter med andra som likt dem själva har identiteter som bryter mot samhällets normer. En person berättar, på frågan om hen känner sig som en del av en större gemenskap, om sin community – ett tryggt rum där de delade erfarenheterna av att ha funktionsnedsättningar utgör grunden för en större gemenskap.

I fokusgruppen med hbtq-personer lyfts behovet av trygga rum återkommande. Deltagarna i fokusgruppen har nyligen startat en

”
Man söker sig till liknande människor, som förstår och som [man] kan relatera till, så man känner sig tryggare där, där man är accepterad, än någonstans där man inte är accepterad.

Hbtq-person, mellanstor stad

förening för unga hbtq-personer med stöd av en av fritidsledarna på fritidsgården där de hänger och den beskrivs som mycket betydelsefull. Föreningen träffas en kväll i veckan på fritidsgården och träffarna beskrivs som ett tryggt rum där de kan vara sig själva i en gemenskap med andra som förstår dem och deras situation.

De deltagare som beskriver att de är en del av en större gemenskap exempelvis genom ett ideellt engagemang, ger uttryck för att delaktigheten i och möjligheten att påverka det egna sammanhanget och bygga positiva relationer med andra skapar en känsla av att vara en värdefull del i något större. Med andra ord - genom engagemanget upplever de alla de aspekter av social inkludering som studeras i denna rapport.

2.6 Sammanfattning

Känner sig unga inkluderade i samhället på nationell, regional och lokal nivå?

- Enkäten visar att knappt hälften av de unga i riket uppger att de är inkluderade i Sverige som land. Andelen är lägre i landsbygder än i övriga områden.
- I bostadsområdet uppger ungefär lika många, knappt hälften, att de är inkluderade och i kommunen upplever något färre, ungefär fyra av tio, att de är inkluderade. Enkäten kan inte påvisa några skillnader i upplevd inkludering i bostadsområdet eller i kommunen mellan unga i olika områden.

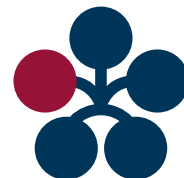
Vad skapar upplevelser av tillhörighet och att vara en del av ett större sammanhang hos unga?

- Positiva sociala relationer och att känna de som bor i närheten beskrivs av deltagarna i fokusgrupperna som betydelsefullt för att känna sig hemma och som en del av den egna orten eller det egna bostadsområdet.
- Känslan av tillhörighet beskrivs som starkast och mest betydelsefull i de gemenskaper där fokusgruppsdeltagarna känner sig trygga och själva deltar i organiseringen av sammanhanget.
- Fokusgruppsdeltagarna beskriver att negativt bemötande och negativa rykten och föreställningar om den egna orten och de som bor där får dem att tvivla på om andra ser dem själva, deras ort och de som bor där som likvärdiga delar av en regional och nationell gemenskap.

”

Man får ju som aldrig veta vad det finns för beslut som ska tas innan de är redan beslutade.

Tjej, glesbygd

Kapitel 3

Möjligheter till inflytande

EN BÄRANDE DEL i målet för ungdomspolitiken är att alla unga ska ha ”makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen” (prop. 2013/14:191). Inflytande (och delaktighet som nästa kapitel handlar om) är även bärande delar i det sjunde målområdet för den svenska folkhälsopolitiken. I den senaste folkhälsopolitiska propositionen konstaterar regeringen att avsaknaden av inflytande över samhällsutvecklingen och de egna livsvillkoren skapar känslor av utanförskap och maktlöshet – det vill säga motsatsen till social inkludering (prop. 2017/18:249).

I detta kapitel undersöks ungas möjligheter till inflytande med ledning av följande frågor:

- Upplever unga att de har inflytande över samhällets aktörer och att de kan framföra åsikter och förslag till dem som fattar beslut som berör deras liv och samhället i stort?
- Hur beskriver unga sina möjligheter till inflytande över samhällsutvecklingen?

41

Den första frågan undersöks med enkäten. Den andra frågan diskuteras med hjälp av fokusgrupperna. Redovisningen av fokusgruppsintervjuerna kompletteras även av en kortfattad beskrivning av hur unga upplever sitt inflytande i familjen och hur de ser på sina möjligheter att forma sina egna liv. Utöver möjligheterna till inflytande över samhällsutvecklingen diskuterar deltagarna även sina upplevelser av att delta i satsningar på ungdoms- eller medborgarinflytande och hur det kommer sig att sådana satsningar ibland kan bidra till ökad misstro mot den offentliga aktören.

3.1 Inflytande i samhället

Enkäten visar att knappt fyra av tio unga, 38 procent, anser att påståendet ”det finns stora möjligheter att delta i politiska beslut som tas i samhället” stämmer ganska eller mycket bra. Något fler, 47 procent, anser att påståendet ”det finns stora möjligheter för vanliga människor att föra fram sina åsikter till dem som bestämmer i samhället” stämmer ganska eller mycket bra.

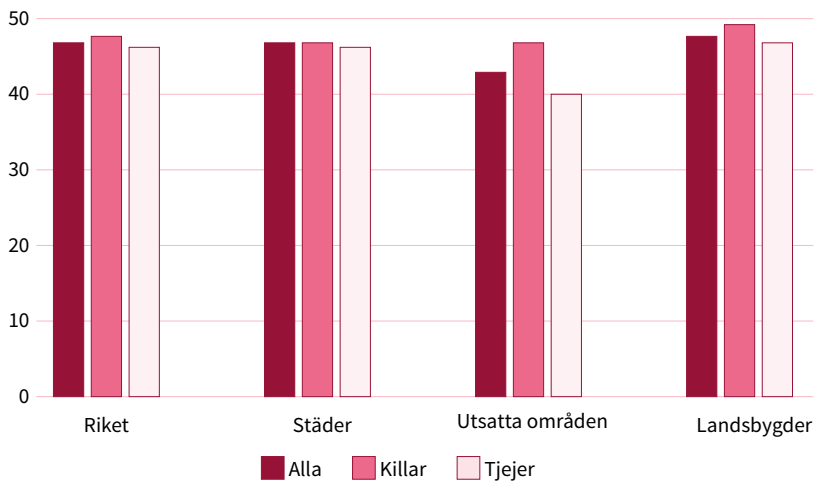
Vilka aktörer som utgör samhället definieras inte, istället ges de unga möjlighet att svara utifrån en mer allmän känsla. I resultaten kan ingen skillnad påvisas mellan tjejer och killar. Däremot finns det skillnader mellan tjejer i olika områden. För tjejer är andelen något lägre i utsatta områden än i övriga områden. Någon sådan skillnad kan inte påvisas bland killar.

Kommunen ansvarar för många av de områden som är betydelsefulla för unga, exempelvis skola, kulturskola och olika mötesplatser. Därför ombeds de unga i enkäten även att mer specifikt ta ställning till hur stora möjligheter de själva har att föra fram sina åsikter till dem som bestämmer i kommunen. Färre än tre av tio unga, 27 procent¹, uppger att de har ganska eller mycket stora möjligheter till detta.

Andelen som upplever att de har ganska eller mycket stora möjligheter att själva föra fram sina åsikter till de som bestämmer i kommunen är högre i landsbygder än i städer. Någon statistiskt signifikant skillnad kan däremot inte påvisas mellan unga i landsbygder och unga i utsatta områden. Tjejer i landsbygder upplever större möjligheter att föra fram åsikter till kommunen än tjejer i städer. Ingen statistiskt signifikant skillnad kan påvisas mellan killar i olika områden.

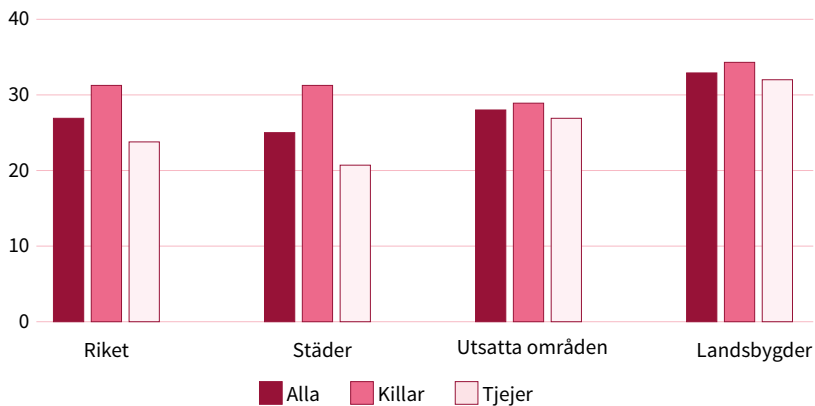
För att få inflytande är det inte tillräckligt att kunna föra fram sina åsikter till de som bestämmer. Inflytande förutsätter även att de som bestämmer tar till sig av åsikterna och genomför förändringar. Fyra av tio unga, 40 procent, anser att de som bestämmer i samhället lyssnar på och bryr sig om människors förslag och åsikter.

¹ På denna fråga finns även svarsalternativet ”vet ej”. Det gör att denna fråga inte är helt jämförbar med övriga frågor i kapitlet, där svarsalternativet ”vet ej” saknas.

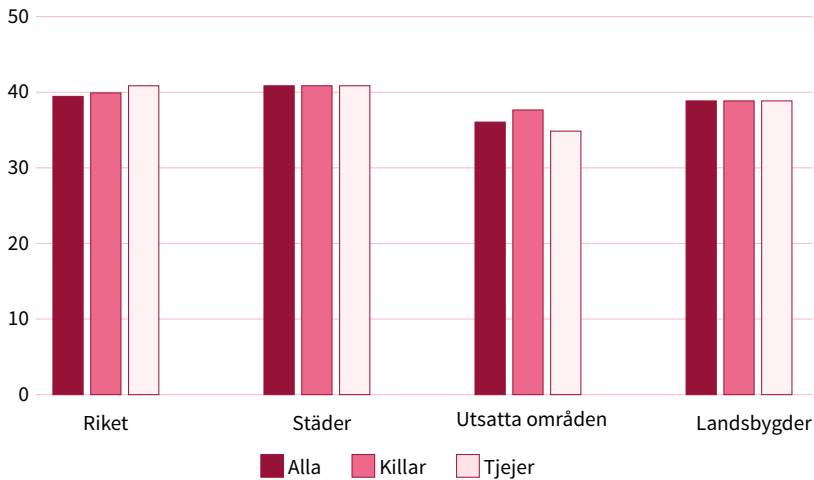
Figur 7. Det finns stora möjligheter för vanliga människor att föra fram sina åsikter till de som bestämmer i samhället.

Källa: MUCF:s Ungdomsenkät 2018. I figuren visas andelen som på en fyrgradig skala svarat att påståendet (ovan) stämmer ganska bra eller mycket bra. Unga 16–25 år, procent.

Figur 8. Hur stora möjligheter tycker du att du själv har att föra fram dina åsikter till de som bestämmer i kommunen?

Källa: MUCF:s Ungdomsenkät 2018. I figuren visas andelen som på en skala med fyra svarsalternativ och alternativet "vet ej" svarat att de har ganska stora eller mycket stora möjligheter. Unga 16–25 år, procent.

Figur 9. De som bestämmer i samhället lyssnar på och bryr sig om människors förslag och åsikter.

Källa: MUCF:s Ungdomsenkät 2018. I figuren visas andelen som på en fyrgradig skala svarat att påståendet (ovan) stämmer ganska bra eller mycket bra. Unga 16–25 år, procent.

44

I utsatta områden är andelen unga som tycker att de blir lyssnade på lägre än i städer men mellan unga i landsbygder och unga i städer kan inga statistiskt signifikanta skillnader påvisas.

3.2 Unga formar sina liv genom att kämpa

Många fokusgruppsdeltagare ger uttryck för att de själva kan styra och forma sina egna liv även om det är svårt att få inflytande över samhället i övrigt. De berättar om olika möjligheter och om sina ansträngningar att ta vara på dessa möjligheter.

I utsatta områden betonar flera deltagare att de kan göra allt de vill. Vad detta innebär i praktiken utvecklas inte, men det uttrycks ofta i sammanhang av att anstränga sig eller som en del i en berättelse om deras ort som en bra plats.

Nej, men alltså vi brukar vara väldigt kreativa när det gäller sånt, vi kommer alltid på en lösning. Jag tror inte det finns någonting vi inte kan göra faktiskt.

Tjej, utsatt område

Några argumenterar även för att de tror att de själva blivit mer kreativa och uppfinningsrika av den miljö de vuxit upp i och att de även på grund av detta kan övervinna diskriminering och nå dit de vill, bara de kämpar.

Behovet av att kämpa går igen i flera fokusgrupper. När unga i ej utsatta områden i städer pratar om att kämpa handlar det ofta om att hinna med skolan eller att lyckas planera så att de hinner göra det de vill göra. Unga i utsatta områden pratar istället om att deras ort har dåligt rykte och att de måste kämpa mot omgivningens föreställningar om att de är sämre än andra unga på grund av detta rykte. Deltagarna berättar även om rasistiska kommentarer och tillmälen som de upplever att de blir utsatta för när de lämnar det egna området eller andra områden som liknar det egna. I landsbygd och glesbygd berättar deltagarna snarare om en kamp för att orka med skolan, eftersom gymnasiestudierna för de flesta av deltagarna kräver lång pendling eller att de flyttar hemifrån i samband med att de börjar på gymnasiet.

Oavsett område finns det deltagare som berättar om familjer där alla deltar i såväl vardagliga som mer långsiktiga beslut som rör familjens framtid. Det finns även deltagare som beskriver att föräldrarna bestämmer det mesta. I alla fokusgrupper finns det unga från varje typ av familj. Deltagarna verkar även delta i det vardagliga arbetet i familjen.

45

3.3 Svårt att få inflytande över offentliga aktörer

Under fokusgrupperna beskriver deltagare att det är svårt eller omöjligt att få inflytande över vad som händer i bostadsområdet eller kommunen. Det upplevs vara svårt att få information om beslut, svårt att få möjlighet att tycka till och svårt att få återkoppling på de förslag som lämnas in till en offentlig aktör. Det överensstämmer väl med enkätresultaten där färre än tre av tio tycker att de kan föra fram sina åsikter till dem som bestämmer i kommunen och fyra av tio uppger att de som bestämmer lyssnar på och bryr sig om människors förslag och åsikter.

I så gott som alla fokusgrupper har en eller flera deltagare kontaktat en offentlig aktör vid minst ett, ofta flera tillfällen. Deltagarna ger uttryck för en frustration över att det är krångligt att få den offentliga aktören att ta emot deras synpunkter och att de sällan eller aldrig får återkoppling på sina förslag. Svårigheten att få de offentliga aktörerna att ta emot

”
Så jag tog ju min tid. Det var jag som tog min tid, åkte till fritidsgården och pratade med dem, skrev en text, skickade ... mejlade in den, men ändå fick ingen respons. Alltså, då är det ju som att de ... ja, ursäkta språket, men skiter i oss fullständigt. Förstår du?

Tjej, utsatt område

”
Jag känner nästan att man får chansen att säga [det man vill], men sen är det ändå alltid de som tar beslutet och [de] gör lite som de vill.

Tjej, mellanstor stad

”
Man får alltid chansen [att framföra förslag] känns det som, men då måste man ta det på eget initiativ, eget ansvar, att man får upp och göra det själv. Det är ingen som säger bara ”prata med mig så går jag och säger det här vidare”.

Kille, landsbygd

deras synpunkter och avsaknaden av återkoppling på de synpunkter som de lyckas föra fram skapar både ilska och uppgivenhet. Ilska för att deras åsikter inte tas på allvar och uppgivenhet för att det känns som ett mönster – det kommer inte att vara värt besväret att kontakta aktören nästa gång de vill framföra en åsikt heller.

Några unga berättar att den offentliga aktören aldrig visat intresse för vad de tycker. Andra berättar att de faktiskt har blivit tillfrågade om olika saker men de tror ändå inte att deras röst kommer att betyda något. Hos dessa deltagare finns en övertygelse om att själva anledningen till att aktören frågar är för att det ska se bra ut, inte för att aktören i praktiken är beredd att göra någon förändring för att tillmötesgå de ungas önskemål.

Vissa deltagare tror att den offentliga aktören nog skulle lyssna på de egna synpunkterna om de lyckades föra fram dem på rätt sätt och till rätt person. De säger att de alltid har chansen att tycka till men

konstaterar att det kräver att de själva tar egna initiativ för att framföra åsikterna till rätt person. För en del unga upplevs det som alldeles för jobbigt. De önskar istället att någon annan tar emot deras åsikt och ser till att framföra den till rätt person åt dem.

På flera platser finns en misstro till offentliga aktörers vilja och förmåga att hushålla med skattemedel och göra saker som är bra för invånarna. Vanligast är skepsis mot kommunen. I varje fokusgrupp med unga

från landsbygd, glesbygd och utsatta områden ger de unga flera exempel på beslut som de ser som fullständigt slöseri med skattemedel. I flera fall berättar de även om hur de själva eller andra invånare i deras närhet på olika sätt försökt uppmärksamma kommunen på det missriktade i satsningen, utan resultat.

Ett par grupper unga skiljer ut sig från resten med en avvikande uppfattning. Det är unga från ett privilegierat storstadsområde och vissa av de fokusgruppsdeltagare som bor i en mellanstor stad. De har en mer positiv inställning till offentliga aktörer än övriga unga. De uttrycker även en känsla av att de kan få inflytande i samhället. Det finns vissa som tycker att de kan utöva inflytande direkt, exempelvis genom att klaga på håll i gatan, men oftare anser deltagarna att de kan få inflytande indirekt genom sina föräldrar. Deltagarna ger även konkreta exempel på när deras föräldrar deltagit i en styrelse eller i olika typer av samråd, exempelvis i samband med ombyggnation i deras område, vilket gett deltagarna en känsla av att även de kan få inflytande. De beskriver hur deras föräldrar ber om deras åsikter i olika frågor och lyssnar på deras förslag till lösningar samt för förslagen vidare till dem som beslutar i frågan. För dem kan alltså de egna föräldrarna fylla den funktion som några av de unga efterlyser – någon som frågar vad de tycker och tar ansvar för att deras åsikter förs fram på rätt sätt och till rätt person.

Alltså vår kommun har misskött sig i så många år, så att allting har som förfallit. De har inte liksom ”Ja, nu håller det här på att bli trasigt. Vi renoverar”, utan man har bara väntat tills det faller ihop. Som simhallen nu, den är i så dåligt skick att den går inte ens att laga. Den måste rivas och så måste det byggas en ny.

Tjej, glesbygd

(Intervjuare) -Är det viktigt att ni kan vara med och bestämma över sånt som rör ert liv?

- Ja.

- I alla fall att våra, att mina föräldrar kan det. Vi är ändå ganska små ... Eller, alltså, okej, vi fyller 18 snart. Men vi är ändå ganska små. Men bara jag känner ... att jag har en trygghet, att jag vet att mina föräldrar kan påverka. Det känns bra. Då vill man själv också kunna lägga in en röst och känna att man hör till samhället och så.

Tjejer, privilegierat område

3.4 Initiativ för ungas inflytande upplevs positivt men otillräckligt

I några fokusgrupper berättar de unga om att de deltagit i satsningar som de tror syftar till ökat ungdoms- eller invånarinflytande i deras kommun¹. Deltagarna berättar om tre olika modeller² som används där de bor: a) medborgarvärdar, b) ungdomsråd och c) ungdomsinflytande i driften av en ungdomsgård eller ett ungdomshus.

Det finns blandade upplevelser bland de unga som deltar eller tidigare deltagit i satsningarna. Flera deltagare uppger att de tror att de själva har mer att säga till om än unga på andra platser. Samtidigt beskriver andra deltagare en misstro mot att satsningarna har ärligt uppsåt. Misstron beskrivs på delvis olika vis beroende på vilken av modellerna som används.

Det starkaste argumentet som framförs mot *medborgarvärdar* är att den offentliga aktörens syfte med satsningen är att skapa en positiv bild av kommunen – inte att faktiskt förändra något. En satsning på medborgarvärdar kan ha olika syften och genomföras på olika sätt. Vissa kommuner beskriver exempelvis medborgarvärdar främst som en metod för att skapa trygghet och samverkan i lokalsamhället, inte inflytande (jfr. Stockholms stad 2103). Deltagarna i fokusgrupperna resonerar emellertid utifrån en förståelse av medborgarvärdar som personer som ska kanalisera invånarnas åsikter till dem som bestämmer och realiserar invånarinflytande. I detta fall upplever deltagarna att de uppmuntras att lämna synpunkter och förslag till medborgarvärdarna som dessa i sin tur ska föra vidare till rätt del av

”
Gillar de den [idén] inte så lyssnar de i alla fall. Jag tror det är värt mycket också. Det är många som kanske inte vågar ... för de tror inte på det, att någon kommer tycka det är en bra idé. Men här [på ungdomens hus] tror jag de lyssnar i alla fall och det känns viktigt på något sätt.

Kille, mellanstor stad

¹ MUCF har inte granskat dessa modeller, hur de används eller hur den offentliga aktören som använder sig av modellen beskriver modellens syfte. Diskussionen baseras helt på deltagarnas egna upplevelser av att delta i eller möta anställda som arbetar med någon av dessa modeller.

² Kommunerna har inga skyldigheter att tillämpa någon av modellerna. Det är helt frivilliga åtaganden från dessa kommuner.

den offentliga aktören. Deltagarna uppger att de har lämnat många olika synpunkter och förslag till medborgarvärdarna men att de inte fått någon respons på om och i så fall när deras förslag kan komma att bli genomförda. Bristen på återkoppling och att de aldrig fått se sina idéer bli verklighet skapar uppgivenhet, misstro och en känsla av att det inte är lönt att försöka förändra något.

Fokusgruppsdeltagare som testat *ungdomsråd* är mer positiva till detta än de som haft kontakt med medborgarvärdar. Även ungdomsråd kan organiseras på olika sätt. I just detta ungdomsråd utses två personer från varje årskurs upp till årskurs nio till ungdomsrådet. Däremot finns ingen representant från gymnasieskolan eller äldre unga vilket deltagarna (som själva är äldre än så) tycker är synd. I ungdomsrådet som organiseras av det lokala aktivitetshuset/kulturskolan får de unga en mindre budget att sköta, de ordnar en nykter skolavslutning och får möta politiker och framföra sina förslag direkt till dem. Flera unga är positiva till ungdomsrådet och ett par av fokusgruppsdeltagarna har själva suttit i rådet när de var yngre. De är dock inte odelat positiva och de argument som framförs mot ungdomsrådet handlar om representation, trygga rum, risken för ett nej och återkoppling.

(Intervjuare) -Tror ni att det är lättare eller svårare för er att få vara med och bestämma jämfört med andra ungdomar på andra platser?

- På ett sätt tror jag vi har det enklare, för det är en mindre ort. [...]

- Eftersom vi är en liten ort, så tror jag att man vill ha mer det här engagemang-
et med ungdomar, att veta vad de tycker
och tänker. Att det blir svårare någon
annanstans.

- Ja, annars hade de inte ens startat upp
det här med [ungdomsrådet].

Tjejer, landsbygd

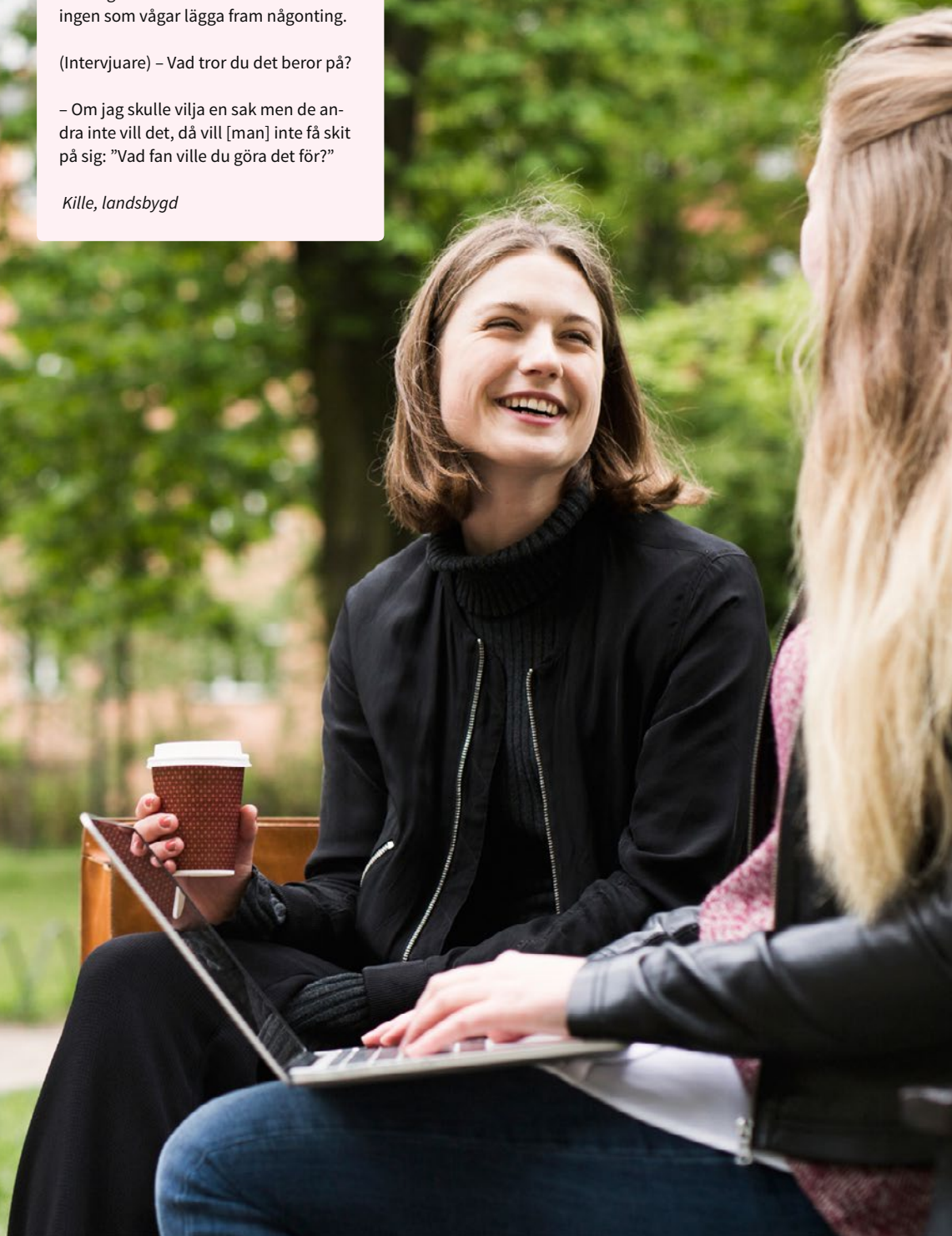
– Vi får prata med kommunen och säga vad vi vill ändra men det är ingen som vågar lägga fram någonting.

”

(Intervjuare) – Vad tror du det beror på?

– Om jag skulle vilja en sak men de andra inte vill det, då vill [man] inte få skit på sig: ”Vad fan ville du göra det för?”

Kille, landsbygd

REPRESENTATION. De unga som sitter i ungdomsrådet upplevs inte vara representanter för andra unga som inte sitter i rådet, de upplevs representera sig själva. Diskussionen under fokusgrupperna tyder på att varje ung person *själv vill delta* i diskussionerna för att uppleva att hen har fått inflytande.

TRYGGA RUM. Unga som själva deltar i ett ungdomsråd upplever inte heller med självklarhet att de vågar försöka förändra någonting. Det kan upplevas som svårt att sticka ut och tycka eller föreslå något när de själva inte är säkra på att de andra deltagarna i rådet tycker likadant. I ett socialt klimat där det är svårt att bryta mot gruppens normer kan det kännas riskabelt att ha en avvikande åsikt och stå för den. Det kan kännas tryggare att inte tycka något. Därför anser deltagarna att det inte är självklart att de som sitter i ungdomsrådet vågar framföra sina åsikter.

RISKEN FÖR ETT NEJ. Den som framför ett förslag riskerar även att få nej. Att framföra ett förslag och få nej upplevs som jobbigt känslomässigt både inför sig själv och i relation till andra. När kommunen har ont om pengar upplevs risken att få nej på sina förslag som för stor. Det är ytterligare en anledning att inte framföra sina förslag, enligt de unga.

BEMÖTANDE OCH ÅTERKOPPLING. En ung tjej berättar om ett helt häfte med förslag som hon tagit fram tillsammans med familj, vänner och bekanta. Hon inbjöds till ett möte i kommunfullmäktige där hon fick berätta om sina förslag. Den efterföljande diskussionen kom emellertid att bli en brainstorm där partierna tog över hennes förslag och gjorde dem till sina utan att ge henne ett tillräckligt erkännande för att det från början var *hennes* förslag. Nu, flera år senare, säger hon att flera av hennes förslag har blivit genomförda. Men hon delar ändå samma misstro mot kommunen som andra unga i hennes ort. Det visar på betydelsen av bemötande och återkoppling. Deltagare som delar med sig av sina idéer vill känna att deras förslag tas på allvar. Det kan även vara viktigt med konkret återkoppling på deras förslag, där det framgår att deras egen insats gjorde skillnad.

Flera fokusgruppsdeltagare är mer positiva till de ungdomsgårdar och *ungdomshus som involverar unga i driften av huset* och stödjer dem i att förverkliga sina egna idéer. Vissa upplever att detta ger dem (ett visst) inflytande över huset och dess aktiviteter. Däremot anses det inte vara ett sätt att få inflytande över någonting annat utanför ungdomshuset. Deltagarna upplever att de förslag som framförs till ungdomsledare inte tas tillvara i andra delar av kommunen. Lite tillspetsat kan de ungas kritik sammanfattas som att fritidsledare lyssnar (men har inget inflytande) medan tjänstemän i förvaltningen har inflytande (men lyssnar inte).

3.5 Engagemang växer när politiken blir konkret

Fokusgruppsdeltagarna uppger sällan att de funderar på eller är intresserade av politik. Under fokusgrupperna blir det emellertid tydligt att de allra flesta är intresserade av och har åsikter om politiska frågor. De framför exempelvis åsikter om stadsplanering, samhällsservice, infrastruktur, integration och jämlikhetsfrågor. Några uppger också att de är intresserade av feminism och antirasism.

Detta är politiska frågor men de tolkas inte som politik av deltagarna. När deltagarna använder begreppet politik syftar de på partipolitik och det upplevs som både svårt och ointressant. Att vara intresserad av politik verkar för dem innebära att hålla koll på vad de olika partierna tycker. Deras egna visioner om hur samhället borde vara är någonting annat, inte politik. De visionerna är heller inte något de brukar

– Vi har faktiskt den möjligheten att till exempel ge idéer till ungdomsgårdarna här i [orten]. [...] Så från min sida tycker jag att vi har mycket kontroll över vad vi vill göra. Så vi ger idéerna och så fixar vi det tillsammans.

– Vi har mycket kontroll men de som äger ungdomsgården har inte så mycket kontroll. [...] Ungdomsgårdarna stoppar inte oss, det är mer [förvaltningen].

Tjejer, utsatt område

– Just politik, för mig känns [det] jättekomplicerat. När man säger "politik" då är det, ja ... det är som att kunna en hel bibel, känns det som. [...] För nu om man som ung ska bli riktigt insatt så är det väl att gå in i något parti. Och hur ska man kunna välja parti om man inte är insatt från början?

Tjej, mellanstor stad

diskutera med andra och flera uppger att de önskar att de oftare skulle få tillfälle att prata om sådana saker med andra unga.

De flesta deltagarna uppger att de inte är intresserade av att engagera sig politiskt. Men om det fattas politiska beslut som påverkar dem själva eller deras närstående negativt är de flesta beredda att protestera. Då kan de också tänka sig att själva engagera sig i en politisk fråga, demonstrera eller kontakta politiker. Politiskt engagemang kopplas alltså vanligen samman med att *protestera mot* någonting. Flera av deltagarna *arbetar redan för* någonting på sin egen ort, exempelvis genom att organisera event i den egna orten, starta en fotbollsturnering, sända poddradio, bidra till integrering av nyanlända eller starta och driva tjej- och killgrupper men deltagarna själva betraktar det inte som politiskt engagemang.

3.6 Sammanfattning

Upplever unga att de har inflytande över samhällets aktörer och att de kan framföra åsikter och förslag till de som fattar beslut som berör deras liv och samhället i stort?

- Enkäten visar att knappt fyra av tio unga, 38 procent, anser att påståendet ”det finns stora möjligheter att delta i politiska beslut som tas i samhället” stämmer ganska eller mycket bra.
- Något fler, 47 procent, uppger i enkäten att påståendet ”det finns stora möjligheter för vanliga människor att föra fram sina åsikter till de som fattar beslut i samhället” stämmer ganska eller mycket bra.
- I enkäten uppger 40 procent av de unga att de som bestämmer i samhället lyssnar på och bryr sig om människors förslag och åsikter.
- Färre än tre av tio unga, 27 procent¹, uppger i enkäten att de har ganska eller mycket stora möjligheter att föra fram sina åsikter till de som bestämmer i kommunen.

¹ På denna fråga finns även svarsalternativet ”vet ej”. Det gör att denna fråga inte är helt jämförbar med övriga frågor i sammanfattningen, där svarsalternativet ”vet ej” saknas.

Hur beskriver unga sina möjligheter till inflytande över samhällsutvecklingen?

- Under fokusgrupperna berättar deltagarna att det är svårt att få inflytande över offentliga aktörer och deras beslut och agerande i olika situationer. I landsbygd, glesbygd och utsatta områden berättar deltagarna även om en misstro mot offentliga aktörers förmåga att sköta sina uppdrag.
- Deltagare som berättar att de deltagit i satsningar som de tror syftar till ungdoms- eller medborgarinflytande beskriver att de har blandade erfarenheter av detta. Vissa beskriver att de tror sig ha mer att säga till om än unga på andra platser. Andra beskriver satsningarna som otillräckliga och i vissa fall verkar satsningarna bidra till ökad misstro mot den offentliga aktören.
- Många deltagare har ett samhällsintresse. De beskriver att det saknas forum för att prata om samhällsfrågor och politiska visioner med andra unga för dem som inte är redo att ta partipolitisk ställning.

”

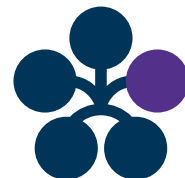
Färre än tre av tio uppger stora möjligheter att själva föra fram sina åsikter till de som bestämmer i kommunen.

”

Alltså man anpassar sig efter det som finns, därför kan jag göra det jag vill göra. För att jag har lärt mig att göra det som jag har möjlighet till.

Tjej, glesbygd

Kapitel 4

Delaktighet i samhällslivet

I DEN UNGDOMSPOLITISKA propositionen *Med fokus på unga – en politik för goda levnadsvillkor, makt och inflytande* (prop. 2013/14:191) betonar regeringen att deltagande i olika fritidsaktiviteter, kulturella och sociala aktiviteter samt ideell verksamhet och lönearbete ger unga möjligheter att lära sig nya saker och lära känna nya människor, vilket i sin tur kan öka deras tillgång till olika resurser. Utökade nätverk och möjlighet att lära sig nya saker kan vara betydelsefullt för alla, men kanske särskilt viktigt för unga som saknar sådana förutsättningar som ofta krävs för att få ett lönearbete i form av exempelvis färdigheter, utbildning och nätverk (MUCF 2017, 2016).

Lönearbete kan framstå som lite annorlunda jämfört med övriga delaktighetsskapande aktiviteter som studeras i kapitlet. Lönearbete bidrar ju i stor utsträckning till fler syften än delaktighet, exempelvis försörjning, kvalificering till socialförsäkringssystemen och intjänande av pension. Detta kapitel fokuserar emellertid på lönearbete som väg till delaktighet i samhällslivet.

I kapitlet undersöks ungas möjligheter till delaktighet i samhällslivet med ledning av följande fråga:

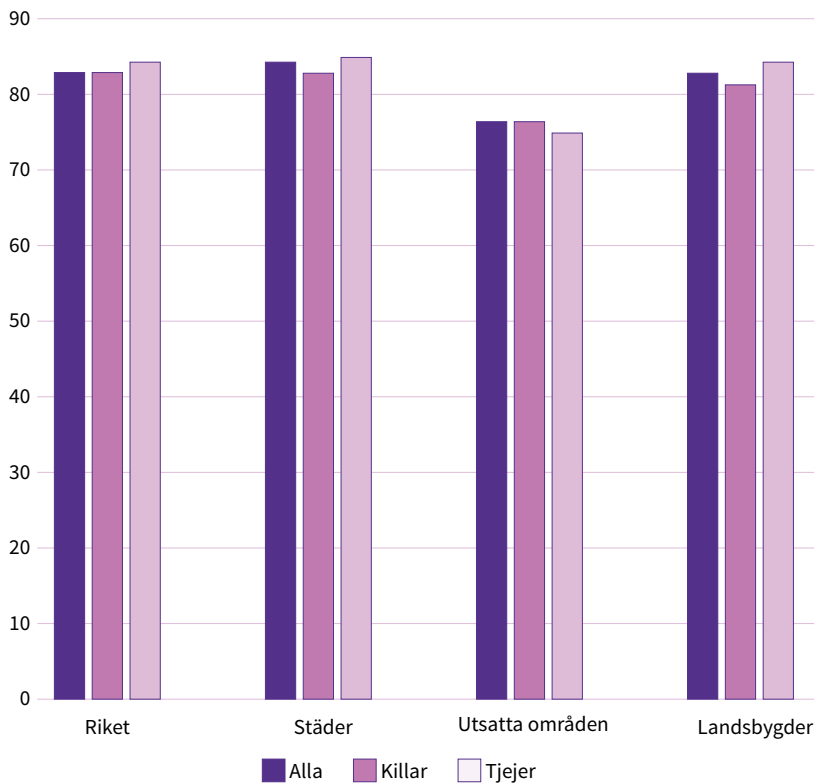
- Hur upplever unga sina möjligheter att ta del av fritids- och sociala aktiviteter, kulturella aktiviteter samt ideell verksamhet och lönearbete?

Frågan undersöks både genom enkäten och fokusgrupperna. Redovisningen av enkätresultaten bidrar med en ögonblicksbild av ungas situation. Fokusgruppsresultaten nyanserar resultaten från enkäten och lyfter deltagarnas egna tankar om sina förutsättningar, hinder och möjligheter till delaktighet inom olika delar av samhällslivet.

4.1 Möjligheter till delaktighet

Enkäten visar att drygt åtta av tio unga, 83 procent, uppger att de har ganska eller mycket stora möjligheter att delta i fritidsaktiviteter och sociala aktiviteter. Andelen är lägre i utsatta områden än i städer och landsbygder som kodats som ej utsatta.

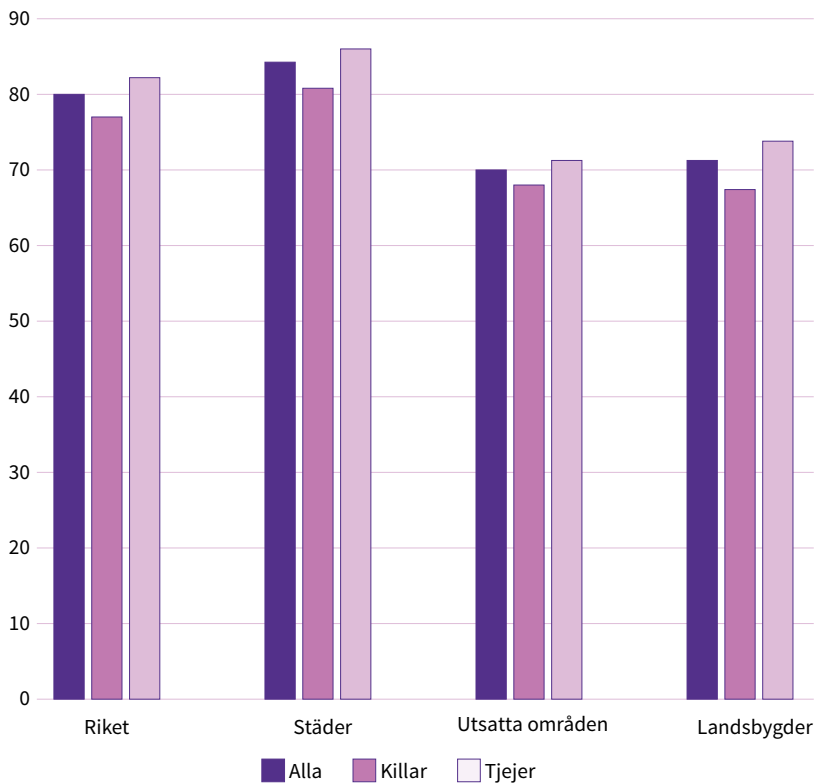
En jämförelse mellan unga i olika åldersgrupper visar att äldre unga (20–25 år) i utsatta områden upplever att deras möjligheter att delta i fritidsaktiviteter är lägre än både yngre unga (16–19 år) i utsatta områden och äldre unga i övriga områden.

Figur 10. Om du skulle vilja, hur stora möjligheter upplever du att du har att delta i fritidsaktiviteter och sociala aktiviteter (t.ex. idrott, ungdomsgård, cafébesök)?

Källa: MUCF:s Ungdomsenkät 2018. Figuren visar andelen som på frågan (ovan) svarat att de har ganska stora eller mycket stora möjligheter. Unga 16–25 år procent.

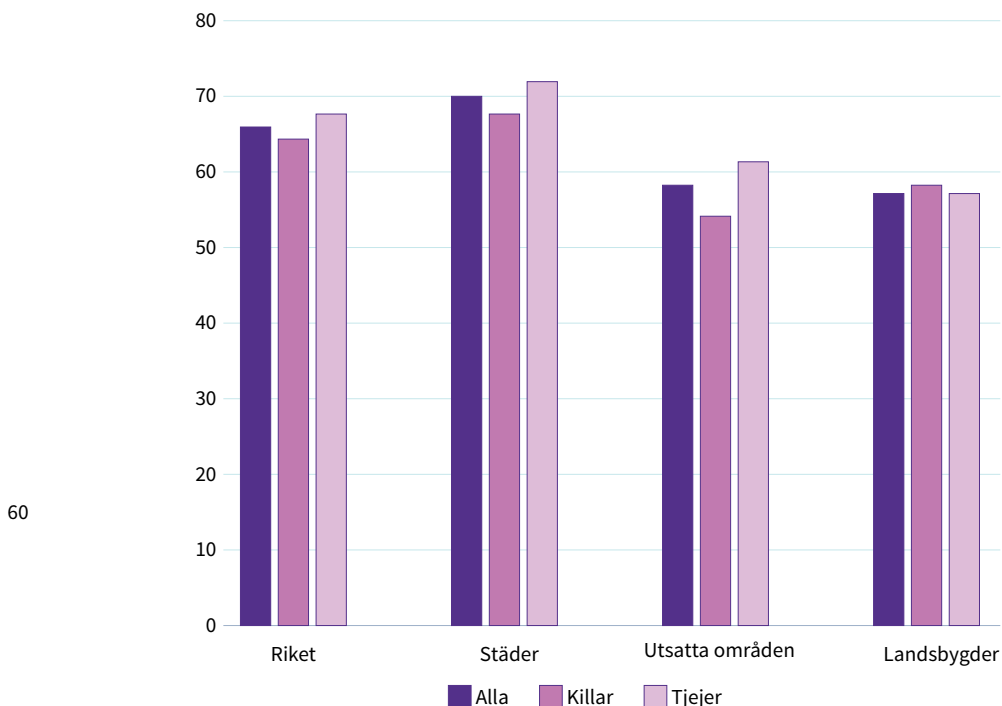
Åtta av tio unga, 80 procent, anger att de har ganska eller mycket stora möjligheter att delta i kulturella aktiviteter. Andelen är lägre i utsatta områden och landsbygder än i städer. Skillnaderna kvarstår när resultaten delas upp på kön. Både tjejer och killar i utsatta områden och landsbygder uppger i lägre utsträckning att de har goda möjligheter att delta i kulturella aktiviteter än unga av samma kön som de själva i städer. I samtliga områden uppger äldre unga i högre utsträckning än yngre unga att de har ganska eller mycket stora möjligheter att delta i kulturella aktiviteter.

Figur 11. Om du skulle vilja, hur stora möjligheter upplever du att du har att delta i kulturella aktiviteter (t.ex. teater, konsert, bio)?

Källa: MUCF:s Ungdomsenkät 2018. Figuren visar andelen som på frågan (ovan) svarat att de har ganska stora eller mycket stora möjligheter. Unga 16–25 år procent.

Skillnader finns även i hur unga ser på sina möjligheter att delta i ideellt arbete. Två av tre unga, 66 procent, uppger att de har ganska eller mycket goda möjligheter till detta.

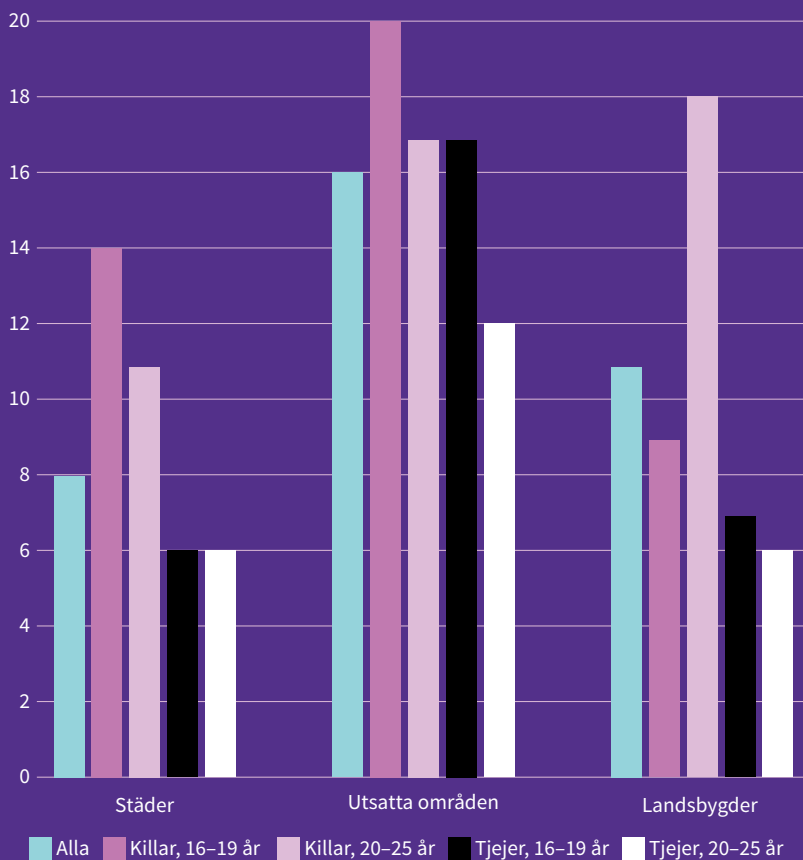
Figur 12. Om du skulle vilja, hur stora möjligheter upplever du att du har att delta i ideellt arbete/volontärarbete?

Källa: MUCF:s Ungdomsenkät 2018. Figuren visar andelen som på frågan (ovan) svarat att de har ganska stora eller mycket stora möjligheter. Unga 16–25 år procent.

Andelen som upplever att de har ganska eller mycket goda möjligheter att delta i ideellt arbete är lägre bland unga i utsatta områden och landsbygder än i städer. Skillnaden kvarstår för både tjejer och killar när resultaten delas upp på kön. Ingen statistiskt signifikant skillnad kan påvisas mellan unga i utsatta områden och unga i landsbygder. Däremot uppger äldre unga i samtliga områden i högre utsträckning än yngre unga att de har stora möjligheter att delta i ideellt arbete.

”

Jag känner ofta att jag har så mycket fritid att jag inte vet vad jag ska göra med min tid.

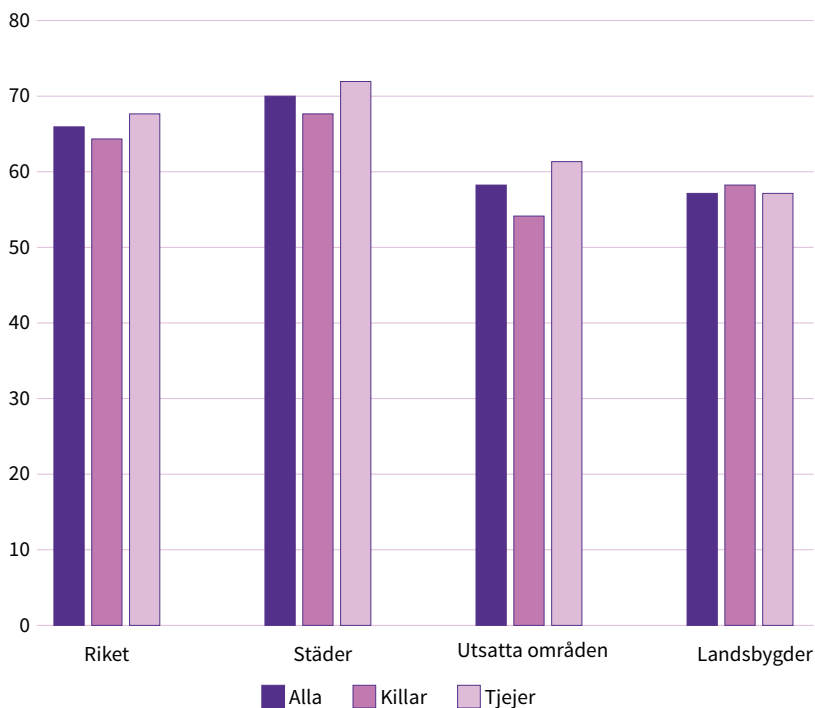
Figur 13. Hur mycket fritid har du?

Källa: MUCF:s Ungdomsenkät 2018. Figuren visar andelen som på frågan (ovan) svarat ”Jag känner ofta att jag har så mycket fritid att jag inte vet vad jag ska göra med min tid”. Unga 16-25 år procent.

I enkäten ställs även en fråga om hur mycket fritid de unga har. Resultatet visar att unga i utsatta områden oftare än andra unga uppger att de har så mycket fritid att de inte vet vad de ska göra av sin tid.

Skillnaden mellan unga i städer och utsatta områden kvarstår när resultatet delas upp på kön. Både äldre och yngre tjejer och killar i utsatta områden och äldre killar i landsbygder anser oftare att de har för mycket fritid jämfört med unga av samma kön och åldersgrupp i städer.

Drygt sju av tio unga i riket, 73 procent, uppger att de har ganska eller mycket stora möjligheter att få ett arbete inom rimligt avstånd. I städer anger fler att de kan få detta och i landsbygder färre.

Figur 14. Utifrån där du bor, hur stora möjligheter har du att få ett arbete inom rimligt avstånd?

Källa: MUCF:s Ungdomsenkät 2018. Figuren visar andelen som svarat att de har ganska eller mycket stora möjligheter. Unga 16–25 år procent.

I utsatta områden är andelen unga som anser att de har ganska eller mycket goda möjligheter att få arbete inom rimligt avstånd ännu lägre. Skillnaderna kvarstår när resultatet delas upp på kön.

4.2 Stora skillnader mellan olika platser

Fokusgruppsdeltagare från ej utsatta områden i städer berättar att det finns ett rikt utbud av olika saker att göra på fritiden och att de själva kan göra de saker de helst vill.

Flera säger att de skulle vilja göra fler saker men att tiden inte räcker till allt de vill göra. Några nämner pressen i skolan som en anledning till att de inte hinner göra mer, andra nämner arbete och vissa ser det som en fråga om planering och önskar att de själva vore bättre på att planera sin tid.

Deltagare i landsbygd och glesbygd berättar om en annan verklighet. Enkäten visar att ungefär åtta av tio unga i landsbygder har goda eller ganska goda möjligheter att delta i fritidsaktiviteter och sociala aktiviteter. Under fokusgrupperna ges en delvis annan bild. Där berättar deltagarna om ett ensidigt utbud av aktiviteter. Det fungerar för unga som är intresserade av just dessa saker, men inte för dem som har andra intressen. I de orter fokusgrupperna hållits i består utbudet huvudsakligen av idrott och kyrkans ungdomsaktiviteter. Där finns en uppgivenhet hos de deltagare som

– Vi har typ alla förutsättningar för att kunna göra det vi vill. Vi kan åka in till stan, det tar inte alls lång tid. Man kan gå på promenader, det finns mycket promenadvägar och så.

– Man kan, vi har typ nära till allt också. Om jag skulle vilja börja på parkour så skulle jag kunna hitta parkourlektioner här, för att det finns, liksom.

Tjejer, privilegierat område

– Alltså man anpassar sig efter det som finns, därför kan jag göra det jag vill göra. För att jag har lärt mig att göra det som jag har möjlighet till.

– Då är det väl bara de här få sakerna som man har gjort när man inte har varit här som man skulle önska skulle finnas här. Till exempel krogen.

– Eller när saker försvinner, som badhuset.

– Alltså då vet man ju ... då saknar man någonting. Har man aldrig haft det så saknar man det inte på samma sätt.

Tjejer, glesbygd

hellre velat göra andra saker. Andra deltagare, vars fritid i stor utsträckning upptas av någon av de idrotter som finns på orten, pratar istället om att de har en rik fritid och att de kan göra det de vill på fritiden. Samtidigt resonerar de kring sig själva och hur de har lärt sig att uppskatta idrotten för att den är det som finns att tillgå. Saknaden efter något annat att göra blir uppenbar först när de har fått möjlighet att pröva något annat. Detta gör det extra kännbart när olika typer av samhällsservice och kommersiell service försvinner från orten.

Några deltagare i utsatta områden berättar att det egentligen finns aktiviteter men att de själva nog inte känner till vilka aktiviteter som erbjuds. Flera tycker även att det känns otryggt att åka till andra områden med högre socioekonomisk standard än den egna orten. De vill hellre delta i aktiviteter i det egna området.

Flera unga i både glesbygd och utsatta områden beskriver även att det är upp till dem själva att organisera de aktiviteter de vill delta i. De tror inte att någon offentlig aktör eller annan organisation inom överskådlig tid kommer att skapa den typ av aktiviteter de själva vill delta i.

4.3 Brist på mötesplatser för olika grupper av unga

Både i landsbygd, glesbygd och utsatta områden berättar fokusgruppsdeltagarna om att det finns en brist på mötesplatser för äldre unga. I både landsbygd och utsatta områden resulterar detta för flera deltagare i att de hänger utomhus i centrum. Deltagare i glesbygd beskriver istället hur de umgås hemma hos varandra och svårigheten att dejta eller ”mjukstarta” vänskapsrelationer när det är saknas platser att träffas och lära känna varandra på utanför hemmet.

Fokusgruppsdeltagarna i glesbygd säger att fritidsgården är till för barn och yngre och menar att de själva blivit för gamla för den.

De beskriver en kamp från olika kommersiella aktörer att hålla en kombinerad pub och värmestuga öppen som till dess att den stängde för gott var en mötesplats för äldre unga i deras ort. Deltagarna

”
Nej, men för just oss ungdomar, jag känner ... jag fyller 20 år och det finns inte så mycket som är inriktat för oss äldre. För att som [fritidsgården], det känns som att den är [till] för yngre.

Tjej, landsbygd

säger att de önskar att de hade en plats inomhus där de kan träffa andra unga i samma ålder och flera säger att de känner sig bortglömda och nedprioriterade jämfört med yngre åldersgrupper. Det kan förtydligas att fritidsgården som deltagarna refererar till i realiteten är öppen för unga upp till 20 år. Men flera deltagare är äldre än 20 år och de deltagare som är yngre än 20 år påpekar att det sociala sammanhanget på gården får den att kännas som en plats för yngre personer. Därför går unga i det övre åldersspannet av målgruppen inte dit.

I landsbygdsorten berättar några deltagare att fritidsgården ibland delar upp öppettiderna så att det ska finnas vissa tillfällen då gården är öppen för barn i låg- och mellanstadieåldern och andra tillfällen när den är öppen för äldre unga. Vissa av killarna tycker att uppdelningen av tiderna fungerar ganska bra och de deltar ibland i gårdens verksamhet. De berättar även om betydelsen av fritidsgårdens ungdomscoach och hur viktig han varit för dem själva under deras uppväxt.

Tjejerna i samma landsbygdsort anser inte alls att det fungerar att dela upp tiderna mellan olika åldersgrupper och säger att gården blivit töntstämplad av vissa grupper av äldre unga. Det gör det svårt för andra grupper av äldre unga att gå dit utan att själva stämplas som töntiga. Andra hinder för äldre unga uppges enligt tjejerna vara att gården stänger redan tidigt på kvällen innan de äldre är redo att gå hem samt att de aktiviteter som finns där inte är gratis, utan ibland kräver (en låg) hyra eller terminskort. Kostnaden uppges inte vara ett hinder för yngre barn vars föräldrar betalar kostnaden, utan bara för äldre unga som betalar med egna pengar.

I utsatta områden uppges deltagarna att det finns mötesplatser för både yngre och äldre men att dessa tagits över av vissa grupper av killar, vilket hindrar tjejer och andra killar från att komma dit. För killar ordnas även andra typer av aktiviteter, exempelvis midnattsfotboll, men både tjejer och killar är överens om att det för tjejerna inte finns några arrangerade aktiviteter eller mötesplatser som inte ordnas av tjejerna själva. De tjejer som ändå

Men också att de tjejerna inte kände sig trygga när de gick till fritidsgården. Att de kände att ... alltså, [att de blir] utfrysta typ. Och att den enda anledningen till att en tjej går till en fritidsgård är för att få uppmärksamhet av killarna.

Tjej, utsatt område

skulle vilja vara på ungdomsgården riskerar enligt de unga utfrysning och att få dåligt rykte.

Brist på mötesplatser nämns inte som ett problem av deltagare i ej utsatta områden i städer. I en av städerna har kommunen startat ett ungdomshus för äldre unga och huset beskrivs som betydelsefullt av de deltagare som umgås där och deltar i husets aktiviteter. Deltagarna berättar om ett brett utbud av aktiviteter och glädjen i att träffa och lära känna unga från andra delar av staden, vilket underlättas av att de kan träffas och göra saker ihop i huset. Även personalen i huset och möjligheten att få inflytande över vad som händer i huset ses som positivt. I fokusgruppen med unga från ett privilegierat område nämns inget som kan leda tankarna till att de besöker eller känner behov av en öppen mötesplats.

4.4 Civilsamhället som brobyggare och språngbräda

Fokusgrupperna visar att civilsamhället på flera platser fyller behov som inte tillfredsställs av offentliga aktörer. I glesbygd berättar deltagarna att det kommit många ensamkommande killar till orten de senaste åren. Tjejlaget i en av idrottsföreningarna bjöd med stöd från en engagerad tjänsteperson på kommunen in de ensamkommande killarna till tjejlagets träningar. Idrottsföreningen organiserar även tillfällen för motionsidrott där vem som helst (även personer helt utan förkunskaper) är välkomna att idrotta tillsammans. Vid tiden för fokusgruppen hade detta pågått under en längre tid och deltagarna berättade om inkluderingen av de ensamkommande killarna som en betydelsefull insats. Betydelsefull både för de ensamkommande killarnas delaktighet i samhället och det sociala livet på orten och för tjejernas känsla av att kunna bidra till samhällets utveckling och ingå i en större gemenskap.

66

– Jag tycker att just [mitt idrottslag] också är väldigt inkluderande för alla. Det har blivit en sån himla gemenskap där också. Jag vet inte, det har som varit konstigt veckorna man inte har varit med laget och allt sånt där.

– Ja, men och så sen att vi tränar med killar också på vår träningstid. Och det är mest ...

– Ensamkommande flyktingar. [...]

– Och vi har ju lärt känna dem mycket, mycket bättre. Alltså vi hade aldrig känt dem om det inte varit för ...

– Inte på samma sätt i alla fall som vi gör nu.

Tjejer, glesbygd

”

I landsbygd och glesbygd beskriver fokusgruppsdeltagarna ett ensidigt utbud av aktiviteter för dem som inte vill idrotta.

Enkäten visar att ungefär sex av tio unga i landsbygder och i utsatta områden anser att de har goda möjligheter att delta i ideellt arbete och för dem som deltar tyder fokusgruppsintervjuerna på att det är betydelsefullt. I både utsatta områden och glesbygd berättar flera deltagare att det är upp till dem själva att organisera de aktiviteter de vill delta i. De berättar om en tilltro till sig själva, till orten och till andra unga att skapa det samhälle de vill leva i, oavsett vad offentliga aktörer gör eller säger. Det är en organisering utifrån en identifierad brist i samhället, men deltagarna beskriver hur det samtidigt skapar positiva spiraler av egenmakt och gemenskap.

Deltagare som är ensamkommande killar beskriver att de deltar på språkcaféer och stödjer andra som är mer nya än de själva att komma in i samhället. Unga hbtq-personer berättar att de organiserar sig för att informera på skolor och bidra till att det skapas fler trygga rum för hbtq-personer på andra fritidsgårdar i kommunen. Unga tjejer i utsatta områden pratar om att skapa tjejgrupper och sammanhang för att utveckla sig inom dans, konst och entreprenörskap. Unga killar i utsatta områden beskriver hur de arbetar för midnattsfotboll och för att alla unga ska få en andra chans.

Deltagare i glesbygd och utsatta områden som inte organiserar sig för att fylla de samhällsbrister som de själva pekar ut uppvisar mindre framtidstro än övriga deltagare. I deras beskrivningar är känslan av maktlöshet tydligare – det mesta är dåligt och det går inte att göra något åt det. Misstron mot det offentliga delas både av de som organiserar sig och av de som inte gör det, men de som inte organiserar sig har inte på samma sätt tillgång till den känsla av egenmakt och att vara en del av en större gemenskap som andra deltagarna berättar om.

(Intervjuare): Skulle ni själva vilja jobba för en förändring? Alltså själva börja dra i gång någonting för att det skulle ...?

– Fast jag tror inte det är någonting jag skulle orka göra.

– Nej, inte jag heller.

– För det är bara jobbigt. Och så om det inte skulle hända någonting inom kort tid så skulle man då bli ännu mer less.

– Då är det bara övårt. [...]. Folk har typ gett upp på [vår kommun] överlag.

Killar, glesbygd

Deltagare i städer, från områden som inte är utsatta ger en delvis annan bild. De berättar om många möjligheter att göra det de vill på fritiden och aktiviteterna ger intryck av ett smörgåsbord där de kan välja och välja om för att hitta det som passar dem. Om något hindrar dem är det snarare brist på tid och köer till de populära aktiviteterna än att de aktiviteter som de själva vill delta i inte finns. Deltagarna berättar inte på samma sätt som andra unga om att organisera sig utifrån en samhällsbrist. Organiseringen kan snarare förstås i ett sammanhang av individuella önskemål och vilja till personlig utveckling.

Undantaget från detta är några unga killar som i en av fokusgrupperna i ett ej utsatt stadsområde berättar om liknande engagemang som killar i utsatta områden berättar om, exempelvis ett engagemang för att organisera midnattsfotboll och för att få till stånd en fotbollsplan med konstgräs i sitt område. Dessa killar bor i områden med lägre socioekonomisk standard som trots att de inte är utsatta enligt den definition som används i denna rapport, likväl har invånare med lägre socioekonomisk standard än många andra områden i samma ort.

4.5 Det finns jobb, men...

Under fokusgrupperna säger de flesta deltagarna att det finns jobb och att det är möjligt för dem att bo kvar där de bor och få ett jobb. I nästan alla fokusgrupper säger en eller flera deltagare att de har jobb och de flesta menar att de själva kan få ett jobb.

Enkäten visar att ungefär sex till åtta av tio unga anser att det går att få ett arbete inom rimligt avstånd. Trots detta pratar unga i de flesta fokusgrupper om att de måste kämpa för att få jobb. Unga i ej utsatta områden i städer diskuterar behovet av att kämpa med skolan för att få betyg som gör att de kan få den utbildning eller de erfarenheter de behöver för att med tiden kunna få det jobb de vill ha. De säger att konkurrensen om jobben är hård och några framför att det är svårt när det finns färre jobb än antal personer som vill ha jobb. Några nämner även att det nog är lättare för dem själva än

Jag tror att jobb och skola eller universitet och sånt, det är bara, det kan jag bara själv ... Vad ska man säga? Att man kämpar, liksom, och orkar kämpa. Och kompetens, typ. Det handlar också om hur smart man är.

Tjej, privilegierat område

för andra som bor på andra platser eller som inte talar lika bra svenska.

I utsatta områden pratar deltagarna också om att kämpa, men för dem handlar det om att kämpa mot diskriminering och hitta strategier för att hantera diskrimineringen och slippa bli bortsorterade under anställningsprocessen. Några strategier de diskuterar är att ändra bostadsadress i CV:n till en adress i ett ej utsatt område, ändra namn på CV:n, om det egna namnet inte låter traditionellt svenskt och nyttja sina kontakter för att få jobb som inte har utannonserats ännu. De uttrycker samtidigt en förvissning om att de kommer att få jobb som de vill ha just för att de anstränger sig och hittar de strategier de behöver för att övervinna omgivningens motstånd.

Även en del hbtq-personer berättar under fokusgruppen att de tror att de kommer att bli utsatta för diskriminering. Några av deltagarna tvivlar på att de kommer att lyckas få jobb de vill ha. De anser att arbetsgivare för lätt kan runda diskrimineringslagen och de reflekterar över att det kanske inte anses vara acceptabelt att vara transperson i organisationer som vill ge en särskild image utåt. Andra deltagare i fokusgruppen med hbtq-personer är mer positiva till sina möjligheter att få jobb. De nämner planer på att studera vid ett universitet och beskriver vilka yrken eller arbetsgivare de ser framför sig efteråt.

4.6 ...men kön avgör vilka jobb som räknas

Under fokusgrupperna i både landsbygd och glesbygd berättar tjejerna att det finns massor av jobb. Både offentlig sektor och näringslivet skriker efter arbetskraft enligt dem. Däremot är det kanske inte alltid de jobb de själva vill ha som erbjuds. Tjejerna har ofta tillfälliga jobb och jobbar inom områden som inte stämmer med deras utbildningar. Många arbetar i kvinnodominerade yrken i offentlig sektor, exempelvis inom barnomsorg, skola och äldreomsorg. Flera av dem berättar att de kunde börja jobba

”

– Om det syns att du är annorlunda, då kan det vara svårt att få jobb. För att jobb ... de som erbjuder jobbet har rätt, väldigt ofta rätt till att neka dig ett jobb. Och sen så kan de hitta på en annan anledning, eftersom det är mot lagen att diskriminera, så ifall man skulle vilja ha ett jobb någonstans kan de bara ”alltså, nej, tyvärr”. [...]

– Man vill ha ett speciellt uttryck utåt. Och du hör inte hemma i det uttrycket.

Hbtq-personer, mellanstor stad

dagen efter de gick ut gymnasiet. När de pratat en stund framkommer det att flera av jobben är vikariat där tjejerna inte kan få fast jobb utan att utbilda sig inom rätt fält för yrket. För de unga tjejerna verkar detta emellertid inte vara så avgörande. De får lätt nya jobb och blir ofta inplanerade på nya vikariat medan de fortfarande jobbar på det tidigare.

Killar i fokusgrupperna i landsbygd och glesbygd ger uttryck för en annan syn på saken. I glesbygdsorten anser killarna att det finns jobb, men främst på sågen. Utan sågen ifrågasätter de om orten skulle överleva och de flesta tror att de kan få jobb på sågen. Det gäller dock inte de ensamkommande killarna som berättar att de har sökt mängder av jobb utan att få något jobb alls.

(Intervjuare) – Jobb på kommunen då?

– Ja, det finns inga fasta anställningar.

– Jobb på kommunen?

– Jo...nej. Det är nog extraarbete mest.

(Intervjuare) – Ja.

– Mm, vikariat, långtid, visstid. Men inget fast.

Ja, det tror jag inte ... Jag har inte sett någonting om det.

Killar och intervjuare, landsbygd

(Intervjuare) – Det är barnomsorgen, äldreomsorgen.

I landsbygdsorten, där tjejerna tycker att det är lätt att få jobb och att det finns hur många jobb som helst (särskilt i kvinnodominerade yrken i kommunen), anser killarna i samma ålder att det är svårt att få jobb och att det nästan inte finns några lediga arbeten alls i deras ort. Killarna pratar om industrin som den självklara arbetsgivaren och att den inte anställer längre. En kille invänder att det visst går att få jobb i industrin men andra deltagare kontrar med att det inte går att få riktiga jobb, det vill säga tillsvidareanställningar. Ingen av killarna nämner kvinnodominerade arbeten på kommunen som en möjlighet och de ger heller inte intryck av att kunna tänka sig att ta en tillfällig anställning. När intervjuaren specifikt frågar om det finns jobb på kommunen är de frågande till detta och kommer efter viss tvekan fram till att det inte är fasta anställningar där heller. Kontentan: det finns inga jobb.

4.7 Sammanfattning

Hur upplever unga sina möjligheter att ta del av fritids- och sociala aktiviteter, kulturella aktiviteter samt ideell verksamhet och lönearbete?

- I enkäten uppger drygt åtta av tio unga, 83 procent, att de har ganska eller mycket stora möjligheter att delta i fritidsaktiviteter och sociala aktiviteter. Andelen är lägre i utsatta områden.
- Diskussionerna i fokusgrupperna nyanserar bilden. I landsbygd och glesbygd uppger de unga som gillar att sporta att de har en aktiv fritid men de som vill göra annat än sport upplever att de saknar andra alternativ.
- I städer berättar fokusgruppsdeltagare att köer och brist på tid är de främsta hindren för att delta i fritidsaktiviteter. I landsbygd, glesbygd och utsatta områden beskriver deltagarna att det finns en brist på aktiviteter som de själva vill delta i och att det saknas mötesplatser där de känner sig inkluderade.
- Åtta av tio unga, 80 procent, anger i enkäten att de har ganska eller mycket stora möjligheter att delta i kulturella aktiviteter. Andelen är lägre i utsatta områden och landsbygder än i ej utsatta områden i städer.
- I enkäten anger två av tre unga i riket, 66 procent, att det finns goda möjligheter att delta i ideellt arbete. Andelen är lägre i utsatta områden och i landsbygder.
- I både landsbygd och utsatta områden beskriver flera fokusgruppsdeltagare sitt engagemang som ett svar på en samhällsbrist och som ett sätt att skapa utveckling och aktiviteter som de själva anser behövs där de bor.
- I enkäten anger drygt sju av tio unga i riket, 73 procent, att de har ganska eller mycket stora möjligheter att få arbete inom rimligt avstånd. Andelen är högst i städer, lägre i landsbygder och lägst i utsatta områden.
- Fokusgruppsintervjuerna i landsbygd och glesbygd visar på tydliga könsmonster i vilka jobb som deltagarna ser som möjliga, där unga killar drabbas när de inte ser traditionellt kvinnodominerade yrken som möjliga för dem själva.

”

Ja, vårdplatser, ja. Det har varit ett jättestort problem och är ett jättestort problem fortfarande. ”Kommer jag ha plats på BB när jag ska föda?” Alltså, det är helt galet att man måste tänka så.

Tjej, glesbygd

Kapitel 5

Samhällsservice

TILLGÅNG TILL OCH MÖJLIGHET att ta del av olika sorters samhällsservice är väsentliga resurser för att förbättra människors chanser att känna sig inkluderade i samhället. Kollektivtrafik förbättrar rörligheten för alla i samhället och underlättar särskilt för dem som inte har tillgång till andra transportmedel, exempelvis bil, vilket många unga inte har. Utbildning är avgörande för människors möjligheter att skapa de liv de vill ha och tillgång till bostad och hälso- och sjukvård är i vissa situationer en fråga om liv och död. Kollektivtrafik, utbildning, boende och hälso- och sjukvård är även bärande delar i Agenda 2030, där fyra av sjutton globala hållbarhetsmål handlar just om detta (FN 2015).

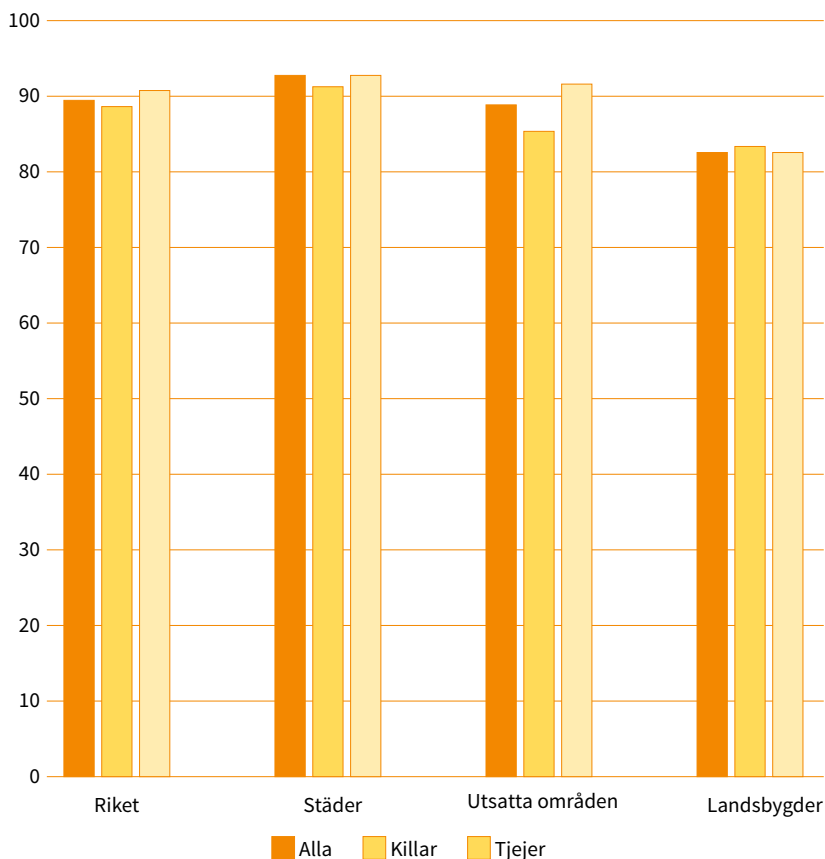
I detta kapitel undersöks ungas tillgång till samhällsservice med ledning av följande fråga:

- Hur upplever unga sin tillgång till grundläggande samhällsservice såsom utbildning, hälso- och sjukvård, kollektivtrafik och boende?

Frågan undersöks både genom enkäten och fokusgrupperna. Enkätresultaten visar hur unga upplever sin tillgång till samhällsservice i olika delar av landet. Genom fokusgruppsintervjuerna fördjupas resultaten och speglas i hur deltagarna själva reflekterar över sin tillgång till olika typer av samhällsservice. Enkäten visar att vissa grupper upplever lägre tillgång till samhällsservice än andra. I redovisningen av fokusgruppsresultaten synliggörs vilka konsekvenser olika tillgång till samhällsservice enligt deltagarna själva får i deras vardagsliv och för deras framtidsmöjligheter.

5.1 Tillgång till samhällsservice

Nio av tio unga, 90 procent, uppger att det finns ganska eller mycket stora möjligheter att besöka hälso- och sjukvård inom rimligt avstånd. Andelen är lägre bland unga i landsbygder än bland unga i både städer och utsatta områden.

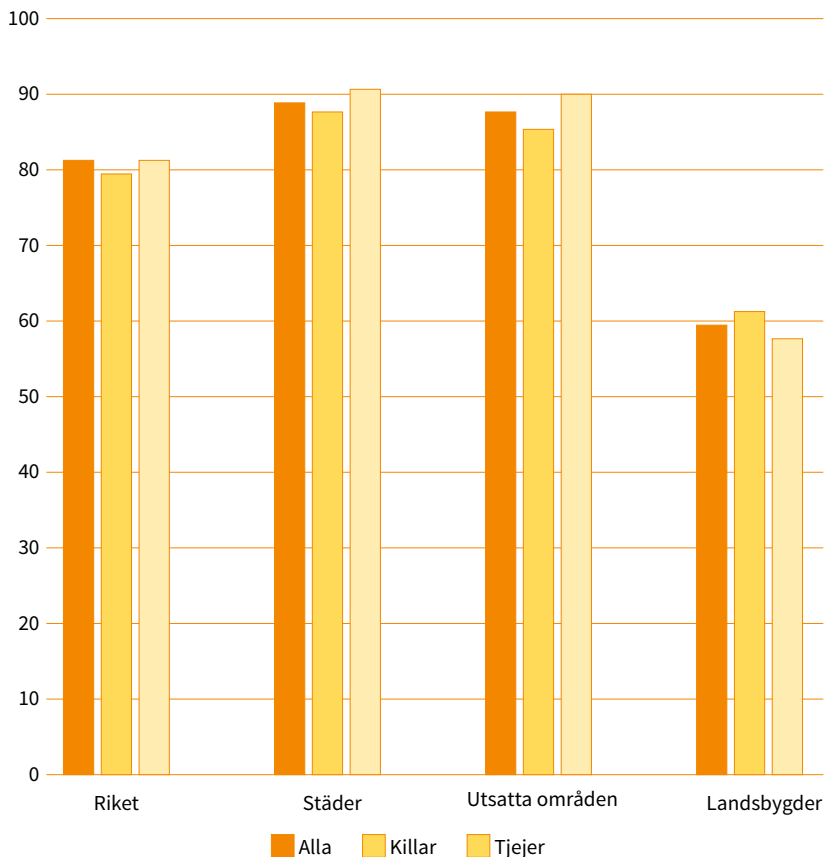

Figur 15. Utifrån där du bor, hur stora möjligheter har du att besöka hälso- och sjukvård (t.ex. vårdcentral och tandvård) inom rimligt avstånd?

Källa: MUCF:s Ungdomsenkät 2018. Figuren visar andelen som svarat att de har ganska stora eller mycket stora möjligheter. Unga 16–25 år procent.

I landsbygder är andelen lägre för både tjejer och killar jämfört med samma kön i städer. Jämfört med samma kön i städer är andelen lägre även för killar i utsatta områden men inte för tjejer.

Åtta av tio unga, 80 procent, uppger att det finns ganska eller mycket stora möjligheter att använda kollektivtrafik för resor. Andelen är lägre i landsbygder än i både städer och utsatta områden för både tjejer och killar.

Figur 16. Utifrån där du bor, hur stora möjligheter har du att använda kollektivtrafiken för resor (t.ex. buss och tunnelbana)?

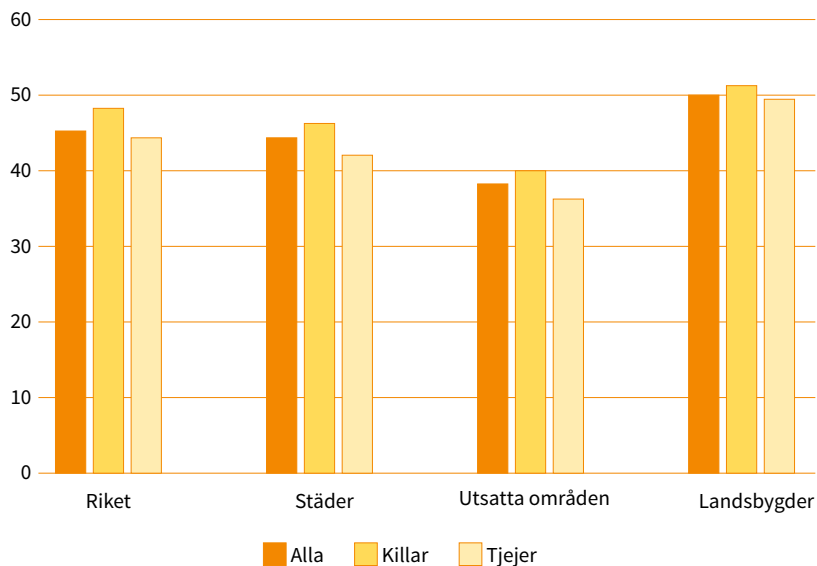
Källa: MUCF:s Ungdomsenkät 2018. Figuren visar andelen som svarat att de har ganska stora eller mycket stora möjligheter. Unga 16–25 år procent.

Mellan unga i städer och utsatta områden kan inga statistiskt signifikanta skillnader i möjligheterna att använda kollektivtrafiken för resor påvisas för varken tjejer eller killar.

Betydligt färre unga, 45 procent, anger att det finns ganska eller mycket stora möjligheter att hitta ett bra boende när de vill flytta hemifrån. Unga i landsbygder uppger bättre möjligheter till detta än

unga i städer bland både tjejer och killar. Däremot kan inga statistiskt signifikanta skillnader påvisas mellan tjejer och killar i landsbygder eller mellan tjejer och killar i städer.

Figur 17. Utifrån där du bor, hur stora möjligheter har du att hitta ett bra boende när du vill flytta hemifrån?

Källa: MUCF:s Ungdomsenkät 2018. Figuren visar andelen som svarat att de har ganska stora eller mycket stora möjligheter. Unga 16–25 år procent.

Tjejer i utsatta områden uppger i lägre utsträckning än tjejer i städer att det har goda möjligheter att hitta ett bra boende när de vill flytta hemifrån. Däremot kan inga statistiskt signifikanta skillnader påvisas mellan killar i städer och killar i utsatta områden.

Detta kapitel handlar om tillgången till samhällsservice, men även vilken service som erbjuds av kommersiella aktörer har betydelse i lokalsamhället. På frågan: ”Utifrån där du bor, hur stora möjligheter har du att besöka caféer/barer/restauranger inom rimligt avstånd?” anger åtta av tio unga att de har ganska eller mycket goda möjligheter till detta. I landsbygder är

andelen lägre för både killar och tjejer än för samma kön i städer och utsatta områden. Ingen statistiskt signifikant skillnad kan påvisas mellan unga i städer och unga i utsatta områden.

5.2 Det är viktigt att kunna gå i gymnasiet där du bor

I enkäten ställs inga frågor om att pendla eller flytta för att kunna gå i skolan men under fokusgrupperna blir det tydligt att detta är ett viktigt område för deltagarna i både landsbygd, glesbygd och utsatta områden. Deltagare i städer i ej utsatta områden nämner inte detta som ett problem. När de diskuterar gymnasiestudier handlar det snarare om pressen att plugga och få tillräckliga betyg för att komma in på det gymnasieprogram som de vill läsa eller olika former av orättvis behandling som de utsätts för under skoltid.

För deltagare i utsatta områden, landsbygd och glesbygd är situationen en annan. Deras berättelser kretsar runt konsekvenserna av att det antingen saknas gymnasieskola där de bor eller att det gymnasium som finns bara erbjuder ett eller ett par av de arton nationella programmen.

För flera deltagare innebär avsaknaden av en gymnasieskola att de behöver pendla, ofta långväga och långa sträckor där turtätheten i kollektivtrafiken är låg. Några deltagare berättar att det leder till långa dagar, trötthet, att inte kunna nyttja dagar då de slutar tidigt för att bussen går samma tid varje dag

och svårigheter att hinna göra någonting på fritiden utöver att åka buss.

Andra deltagare beskriver istället en verklighet där de flyttar hemifrån redan när de börjar i gymnasiet för att det är för långt till skolan för att det ska vara möjligt att åka varje dag. För dem kan det kännas svårt att flytta ifrån sin familj och ta hand om sig själva redan när de är i 15–16-årsåldern. Det innebär även att de måste sluta med alla aktiviteter på hemorten under skolveckan och att de tappar delar av sitt sociala sammanhang under skolveckorna. På helgerna berättar de om en kort

För jag vet jättemånga som flyttar för att de måste sitta och pendla varje dag, och det här med busstiderna och tågtider och allting. Alltså, det tar sån lång tid att bara komma in till skolan då. Och det är det folk går in i väggen för.

Tjej, landsbygd

och hektisk tid att ta igen umgänget med familjen och försöka hinna umgås med vänner som bor kvar på orten samtidigt som de är trötta av resandet. De kommer ofta hem sent på fredagskvällen och behöver resa tillbaka till skolorten redan på söndagen.

Deltagarna berättar att det för vissa kan vara en ekonomisk fråga, att kunna gå i gymnasiet. Inackorderingstillägget uppges vara för lågt för att räcka till de ökade levnadsomkostnader som det innebär att hyra en lägenhet samt de ökade matkostnader som uppkommer av att eleven inte längre kan delta i familjens måltider. Det är heller inte alla gymnasieutbildningar som berättigar till inackorderingstillägg. Deltagarna berättar att eftersom de vet att de måste flytta hemifrån för att gå i gymnasiet skulle de vilja kunna välja orten de flyttar till själva. Nu styrs det vanligen av vilken kommun deras hemkommun

har tecknat samverkansavtal med eftersom det bara är då som de får inackorderingstillägg och tillåts konkurrera om platserna på utbildningen i första hand¹. Det är inte nödvändigtvis den kommun som hemkommunen har tecknat samverkansavtal med som eleven själv skulle vilja flytta till².

Bristen på en gymnasieskola i den egna orten är inte enbart ett problem för deltagare i landsbygd och glesbygd. Även deltagare i utsatta områden berättar att de saknar gymnasieskola där de bor. Flera deltagare beskriver att det känns otryggt att vara i områden där invånarna har högre socioekonomisk standard än invånarna i den egna orten och att de blir utsatta för kränkningar och trakasserier i den offentliga miljön när

”
Ja, men om man kanske inte har föräldrar som har råd att betala och om man inte får inackorderingstillägg, då är det inte säkert man kan flytta dit [till gymnasieorten]. [...]

Det är som att man straffas för att man vill mer. Utbudet [av utbildningar] är för litet och så får man inget stöd för att typ följa sina drömmar.

Tjej, glesbygd

¹ De som inte tas emot i första hand antas i andra hand eller inte alls. Att antas i andra hand innebär att kunna få plats på utbildningen endast om det finns lediga platser efter att alla som sökt i första hand fått sina platser.

² I bilaga 2 redovisas de ekonomiska stöd som heltidsstuderande elever kan få fram till och med det första halvåret de fyller 20 år om de behöver flytta hemifrån för att gå i gymnasieskola i annan ort än hemorten.

de befinner sig i dessa områden. De som börjar gymnasiet i en annan ort hamnar ofta i en skola i ett sådant område. Deltagare som går eller har gått i skolor i områden där invånarna har högre socioekonomisk status än deras eget område berättar att de ständigt känner sig otrygga både i skolan och i det område där skolan ligger. De beskriver en vardag i skolan där de upplever att de återkommande blir utsatta för kränkningar och trakasserier av både andra elever och skolpersonal. På väg till och från skolan upplever de att de även blir utsatta av för dem obekanta personer. Vissa uppger detta som en orsak till att de hoppat av eller aldrig påbörjat sina gymnasiestudier.

Och sen så tyvärr så skolkade jag ett tag, då blev jag utskriven från skolan och det jag försöker komma fram till är att vi behöver gymnasieskolor här nära oss. [...] Det fanns ju en förut, så tog de bort den. Alltså jag lovar, ... om jag visste att det fanns, jag skulle börjat där. Alltså bara för att det är nära och man känner sig trygg här. Och... ja, det är jättetråkigt när man känner sig ut- anför i stan. Så om det fanns en här, jag skulle aldrig varit utskriven, jag skulle tagit studenten.

Tjej, utsatt område

82

5.3 Blandade erfarenheter av hälso- och sjukvård

Deltagarna har olika uppfattningar om hälso- och sjukvården. Vissa är besvikna eller oroliga. Andra är nöjda och anser att den vård de har tillgång till är bra. Några beskriver bra bemötande, andra att bemötandet i vården varit mindre bra. Enkäten visar att de allra flesta unga (ungefär åtta av tio i landsbygder och nio av tio i övriga områden) tycker att de har tillgång till vård inom rimligt avstånd. I fokusgruppssamtalen nyanseras bilden. Både med avseende på vårdens kvalitet och bemötande och vilken vård de unga upplever att de har tillgång till.

En av frågorna i fokusgrupperna handlar om vad de unga tycker i olika samhällsfrågor som rör alla som bor i regionen. Unga som bor i städer i ej utsatta områden nämner inte hälso- och sjukvård i detta (eller andra) sammanhang. Det gör däremot deltagare i både utsatta områden,

Och det är så här, man går inte ens till vårdcentralen. Jag hatar att gå till vårdcentralen. [...] Så jag ger mig själv en egen diagnos, för det är så här, om man går dit kommer de säga till mig att "Du är bara förkyld".

Tjej, utsatt område

landsbygd, glesbygd och deltagare i fokusgruppen med hbtq-personer. I alla dessa grupper finns både personer som är nöjda och personer som är missnöjda med vården. I detta avsnitt beskrivs det missnöje som finns i de olika grupperna.

I utsatta områden rör deltagarnas missnöje främst bemötandet där de upplever att vården inte tar deras sjukdomar och skador på allvar. Deltagarna berättar om upplevelser av att personal på vårdcentralen inte verkar intresserade av att undersöka och hjälpa dem. Istället upplever de att personalen främst verkar vilja bli av med dem så fort som möjligt. Det finns även deltagare som varit med om att deras testresultat försvunnit eller att de själva återkommande behöver höra av sig för att få reda på vilket resultat de fått på olika prover.

Det finns önskemål om att det ska vara kortare kötider för att få vård av psykisk ohälsa och en mottagning närmare deras egen ort för utredning av neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, exempelvis adhd. De mottagningar de själva känner till ligger centralt i områden med högre socioekonomisk standard där deltagarna tidigare under samtalet berättat att de inte känner sig trygga. Det finns även önskemål om utökade öppettider på vårdcentralerna där några unga önskar drop-in tider även på helgerna.

Även unga hbtq-personer beskriver under fokusgruppen att de råkat ut för dåligt bemötande i vården där de upplevt att de själva och deras problem inte tagits på allvar. En person lyfter även de negativa konsekvenserna av att vården i vissa fall måste kontakta deras vårdnadshavare för att ge vård. För dem som inte kommit ut för sina vårdnadshavare eller av andra anledningar inte känner tillit till dem kan detta vara ett hinder för att söka vård.

I landsbygdsorten beskriver deltagare hur de istället för att få vård gång på gång slussas mellan vårdcentralen på orten och det större regionsjukhuset. De berättar även om att inte bli tagna på allvar. En person beskriver hur ett

Folk som är deprimerade eller såna saker och vill söka hjälp. Att ... om de, om man är under 18 så måste ju vårdnadshavare kontaktas. Och då blir behandlingen mer riktad mot vårdnadshavaren än den personen som faktiskt är sjuk.

Hbtq-person, mellanstor stad

närstående barn fått söka vård sex till sju gånger, både på ortens vårdcentral och på regionsjukhuset innan läkaren gjorde en sådan undersökning att hen kunde konstatera att barnet brutit armen. Det finns deltagare som upplever att de fått bristande stöd och hjälp vid neuropsykiatriska diagnoser och andra funktionsnedsättningar vilket gjort det svårare att lyckas i skolan. Längre öppettider och kortare telefonköer lyfts som välkomna förbättringar.

I glesbygd beskriver deltagarna en oro för att vården finns långt bort ifrån där de bor. De beskriver hur vårdplatser och BB försvunnit och utmaningarna i att kunna ta sig till en plats där de kan få den vård de behöver när de behöver den.

– Ja, vårdplatser, ja. Det har varit ett jättestort problem och är ett jättestort problem fortfarande. ”Kommer jag ha plats på BB när jag ska föda?” Alltså, det är helt galet att man måste tänka så.

Tjejer, glesbygd

5.4 Kollektivtrafiken är en förutsättning för ett självständigt liv

Deltagare som bor i städer lyfter sällan kollektivtrafiken som en fråga under fokusgrupperna. Deras vardagsberättelser förutsätter att de snabbt och enkelt kan transportera sig i staden. Det gäller både unga i utsatta och ej utsatta områden.

I utsatta områden beskriver deltagare att de känner hemhörighet med den egna kollektivtrafiklinjen. De nämner vid flera tillfällen att deras kollektivtrafiklinje är en trygg plats där de kan pusta ut från otryggheten i andra områden (med högre socioekonomisk standard) och känna sig hemma.

Enkäten visar att knappt sex av tio unga i landsbygder anser att de har goda möjligheter att använda kollektivtrafiken för resor. Under fokusgrupperna nyanseras detta. Deltagarna beskriver att de använder kollektivtrafiken, ofta dagligen. Men de ger också många exempel på hur den hindrar och försvårar i deras vardag, ofta på grund av låg turtäthet och opålitlig tidtabell. I glesbygdssorten beskriver

Alltså jag älskar stan men jag hatar... inte alla, men jag hatar folket där, de flesta. Jag tror det är därför det är tryggt här i [min ort], för det är så här... alltså jag älskar den där känslan när man åker förbi [plats nära city] till [plats närmare hemorten], då känner jag mig hemma.

Tjej, utsatt område

en tjej att om hon missar bussen till skolan på morgonen så finns det ingen mer buss på hela dagen. Det innebär att hon missar hon hela skoldagen. Detsamma gäller vid håltimmar i slutet av skoldagen. En av deltagarna berättar att hon en dag i veckan har sista lektionen innan lunch. Hon måste ändå vänta till dess att skolbussen går hemåt i slutet av skoldagen innan hon kan åka hem. Det upplevs som både frustrerande och utmattande att vara så utlämnad åt kollektivtrafiken och de långa dagar som den i kombination med de långa avstånden skapar i de ungas vardag. De långa resorna och mängden fritid som försvinner i väntan på att åka buss försvårar även deltagarnas möjligheter att fortsätta med sina fritidsaktiviteter.

I glesbygdssorten berättar några ensamkommande killar att bristen på kollektivtrafik är särskilt problematisk för dem. De har inte tillgång till bil och de beskriver att de känner sig fånglade vid orten. Dessa deltagare har en mycket ansträngd ekonomisk situation. Villkoren för unga ensamkommande skiljer sig åt mellan olika kommuner, men i den kommun som fokusgruppsdeltagarna bor i får de ett bidrag på totalt 5 000 kr per månad att leva för. Om de jobbar extra vid sidan av skolan görs avdrag från bidraget med hela summan av lönen. Det upplevs svårt att leva på så lite pengar. För att pengarna ska räcka ens till det allra nödvändigaste behöver de handla i en stad där priserna är lägre än i deras egen ort. Men de berättar att det kan vara svårt att ens komma fram och tillbaka till den närmaste staden samma dag med kollektivtrafiken under helgen. De illustrerar prisskillnaden med exemplet skor, där priserna på det utbud

De [bussarna] kommer aldrig i tid. Antingen så kommer de för tidigt eller så kommer de alldeles för sent. Och ibland åker de bara förbi en när man står och vinkar.

Kille, landsbygd

För alltså jag ... det är mitt sätt. Jag gillar att vara med folk som jag tycker om. Folk och människor och så. Men i [min ort] finns det ingenting. Man kan säga att ... jo, [det är] typ som fångelse på riktigt. Det känns så för mig, man kan inte göra någonting. Jag sitter hela tiden hemma och så. Men det finns ingenting att göra [här] heller, så...

Ensamkommande kille, glesbygd

av skor som finns i deras ort är fyra gånger högre än priset på samma typ av skor i den närmaste staden. Andra saker som bristen på pengar och kollektivtrafik ställer till med är svårigheten att behålla kontakten med personer som de känner på andra platser. Det är för dyrt och svårt att åka dit med kollektivtrafiken och med enbart 5 000 kr per månad i inkomst har de inte råd att köpa en bil eller en dator för att kommunicera den vägen. De beskriver även orättvisan i att villkoren skiljer sig så mycket åt mellan olika kommuner. I en närliggande kommun får unga ensamkommande personer exempelvis hjälp av kommunen att ta körkort men det får inte ensamkommande i deras egen kommun.

5.5 Bostadsbrist och framtidsdrömmar

Att flytta hemifrån till en egen bostad är ett stort steg i riktning mot ett självständigt liv. Enkäten visar att bara 45 procent av de unga i riket anser att de har goda möjligheter att hitta ett bra boende när de vill flytta hemifrån. Situationen är bättre för unga i landsbygder än för unga i städer och utsatta områden, men även i landsbygder uppger hälften av de unga, 50 procent, att möjligheterna att få ett boende är ganska eller mycket små.

Bland fokusgruppsdeltagarna finns det olika åsikter om hur lätt eller svårt det är att få en bostad och var de vill att denna bostad ska ligga geografiskt. Det är även rätt förknippat med den framtid de tänker sig för sig själva. Deltagare oavsett kön i ej utsatta områden i städer och killarna i landsbygdsorten anser att det finns en bostadsbrist och att den är ett problem. Vissa deltagare anser att bostadsbristen beror på att det saknas billiga lägenheter. De nämner nyproduktion som anses vara för dyr och att det totalt

– Och jag har jättemycket åsikter om bostadspriser och hur svårt det är att få bostad i Stockholm. [...] Jag själv [vill] inte ha ångest för att jag inte hittar någonstans att bo. För jag vill ändå bo i [storstaden] och jag vill ändå bo i en hyfsad lägenhet. Jag vill inte bo i [namn på två utsatta områden].

– Nej.

– Då bor jag hellre hemma.

– Ja, verkligen. Och jag har jättestor ångest redan nu för det.

Tjejer, privilegierat område

sett finns för få lägenheter på platser där många vill bo. Andra diskuterar möjligheten att flytta utanför staden för att det är lättare att få bostad där. För deltagare i det privilegierade området handlar bostadsbristen om att de lägenheter som finns är på fel plats. När de beskriver bostadsbristen kopplas den samman den med en ovilja att bo i ett utsatt område fastän de säger att de tror att det finns bostäder där.

I den landsbygdsort där fokusgrupperna genomfördes skiljer sig åsikterna om bostadsbristen kraftigt mellan könen. Killarna anser att det finns en stor bostadsbrist och att det är näst intill omöjligt att få bostad. De anser att bostadsbristen beror på att kommunen tidigare rivit en mängd tomma lägenheter. Nu skulle de lägenheterna behövas igen, men de är rivna och kommunen har inte råd att bygga upp nya. Tjejerna i samma ort anser istället att det är lätt att få bostad, i alla fall för dem som vuxit upp i orten. De tror inte att det är lika lätt för personer som nyligen flyttat dit från en annan ort. En av tjejerna berättar att hon själv skaffat bostad genom att lägga upp en annons på sociala medier och fått napp direkt.

I fokusgrupperna i utsatta områden och i glesbygdsorten diskuterar deltagarna istället om (och under vilka förutsättningar) de vill bo kvar. De diskuterar ortens framtid i negativa termer och vissa menar att de som bor där redan har gett upp om den egna kommunen. Andra kopplar tillbaka till de problem som de anser att orten har (vilka diskuterats i tidigare kapitel) och ställer frågan om det är möjligt att vända den negativa utveckling som de anser att orten har. Om det inte går så ställer sig vissa tveksamma till att vilja låta sina barn växa upp på samma ställe.

(Intervjuare) – Kan ni bo kvar här och få en egen bostad eller få ett jobb som ni vill ha eller utbilda er? Skaffa de liv som ni vill ha framöver? [...]

– Alltså, jag tror man kan [det]. Det handlar bara om man vill, kanske.

– Om inte vi ser någon förändring, [fastän] vi fortsätter typ klaga och så där ... [...]

– Fast jag menar, vi har ju gått igenom en del och det har ju stärkt oss. Men skulle ni ...

– Men vi, det var en annan tid. Det är inte samma sak nu.

– Men skulle ni sätta era barn i samma sits?

– Inte jag, jag skulle inte det.

Tjejer, utsatt område

Men det finns även deltagare som uttrycker att de vill stanna kvar och kämpa för att kunna ge sina egna barn den fina uppväxt i orten som de upplever att de själva fått.

I många fokusgrupper finns det någon eller några deltagare som uttryckligen planerar att flytta, ofta för att påbörja en högre utbildning. För dem är möjligheten att få en bostad inte beroende av förutsättningarna där de bor idag, utan dit de vill flytta i framtiden.

5.6 Sammanfattning

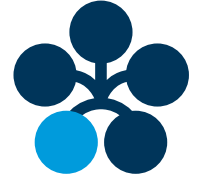
Hur upplever unga sin tillgång till grundläggande samhällservice såsom utbildning, hälso- och sjukvård, kollektivtrafik och boende?

- Under fokusgrupperna lyfter deltagare i både landsbygd, glesbygd och utsatta områden att det är svårt att inte ha ett gymnasium där de bor.
- Enkäten visar att nio av tio unga, 90 procent, uppger att det finns ganska eller mycket stora möjligheter att besöka hälso- och sjukvård inom rimligt avstånd. Andelen är lägre bland unga i landsbygder än i övriga områden.
- Åtta av tio unga, 80 procent, uppger i enkäten att det finns ganska eller mycket stora möjligheter att använda kollektivtrafik för resor. Andelen är lägre i landsbygder, där knappt sex av tio uppger att möjligheterna till detta är goda.
- Färre än hälften, 45 procent, anger i enkäten att det finns ganska eller mycket stora möjligheter att hitta ett bra boende när de vill flytta hemifrån. Unga i landsbygder uppger bättre möjligheter till detta än unga i städer, men även i landsbygder uppger hälften av de unga, 50 procent, att möjligheterna att få ett boende är ganska eller mycket små.

”

Jag har haft många problem i skolan i många år. Och med vänner, jag var mobbad i ... vad blir det? Tvåan till sexan, typ. Och jag känner mig väldigt utanför och så. Och de lärarna som jag gick till, de som skulle hjälpa mig, de gjorde ingenting.

HBTQ-person, mellanstor stad

Kapitel 6

Sociala relationer

MÖJLIGHETER TILL SOCIALT och materiellt stöd från sin familj och sitt sociala nätverk är en betydelsefull resurs för ungas sociala inkludering. Familj och nätverk kan även bidra med kunskap och kontakter. Därutöver har det stöd och den uppskattning som de sociala relationerna kan föra med sig stor inverkan på hur personerna mår (jfr Bourdieu 1986).

När invånarna bygger upp nätverk mellan varandra som överbrygger olika grupperingar i samhället främjas demokratin. Det underlättar samarbeten och ökar den sociala tilliten mellan människor i samhället (Putnam 1993, 2000).

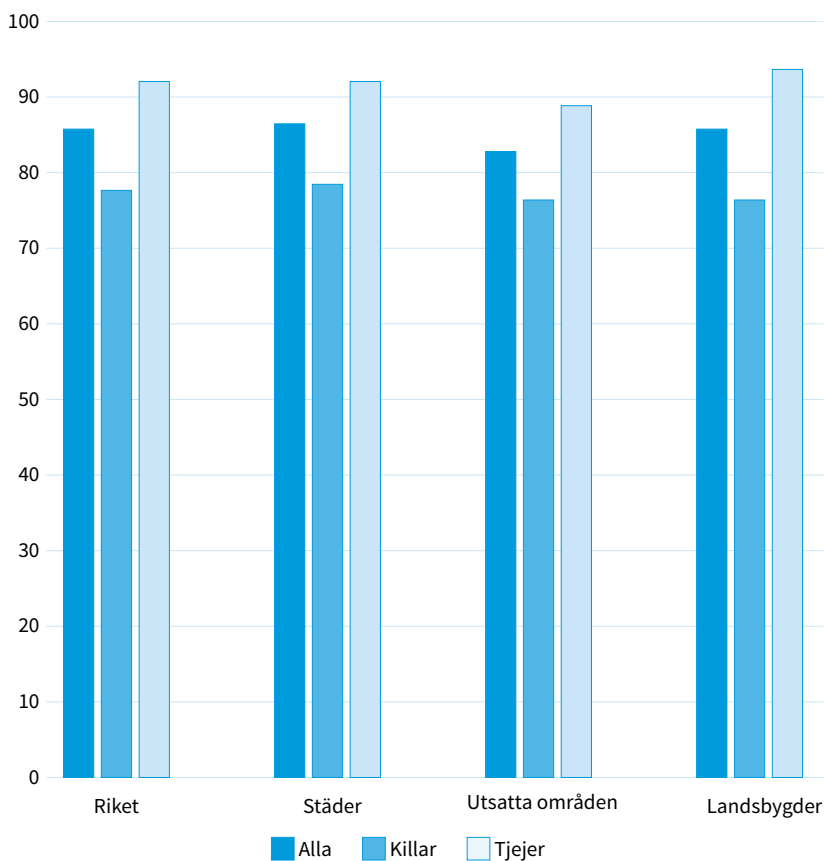
I detta kapitel undersöks ungas tillgång till sociala relationer, nätverk och socialt stöd samt deras utsatthet i sociala relationer med ledning av följande frågor:

- Hur upplever unga sina möjligheter till stöd från familj och sociala nätverk?
- I vilka sammanhang och på vilka sätt upplever unga utsatthet i sociala relationer?

Frågorna undersöks både genom enkäten och fokusgrupperna. Enkätresultaten visar hur unga i olika delar av landet upplever sina möjligheter till socialt och materiellt stöd. Fokusgruppsresultaten fördjupar förståelsen genom att ge utrymme åt ungas egna röster om vilka typer av socialt stöd de har tillgång till, vilka de saknar och varför. Under fokusgrupperna återkommer deltagarna vid flera tillfällen till utsattheten för mobbning och kränkningar och flera beskriver att de vuxna som skulle kunna vara ett stöd i dessa situationer i deras ögon väljer att varken se eller göra något för att förhindra fortsatta kränkningar. En beskrivning av deltagarnas upplevelser och tankar om detta avslutar kapitlet.

6.1 Socialt stöd och social utsatthet

Enkäten visar att nära nio av tio unga, 86 procent, uppger att de brukar eller skulle vilja prata med förälder eller vårdnadshavare då de är bekymrade över något.

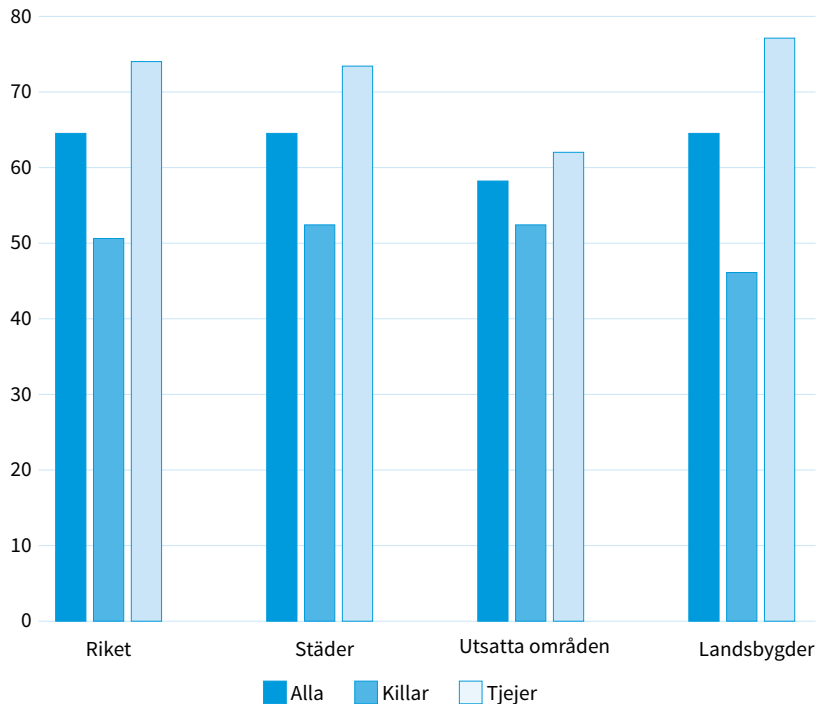

Figur 18. Brukar du, eller skulle du vilja, prata med någon av följande då du är bekymrad eller oroad för något? Förälder eller vårdnadshavare.

Källa: MUCF:s Ungdomsenkät 2018. I figuren visas andelen som svarat antingen mamma, pappa eller annan vårdnadshavare på frågan (ovan). Unga 16–25 år, procent.

Andelen killar som uppger att de brukar eller skulle vilja prata med en förälder eller vårdnadshavare är lägre än andelen tjejer i varje område. Tjejer i utsatta områden uppger detta mer sällan än tjejer i både städer och landsbygder. Mellan killar i olika områden kan ingen statistiskt signifikant skillnad påvisas.

Färre unga, 65 procent, uppger att de brukar eller skulle vilja prata med en annan vuxen då de är bekymrade eller oroad för något.

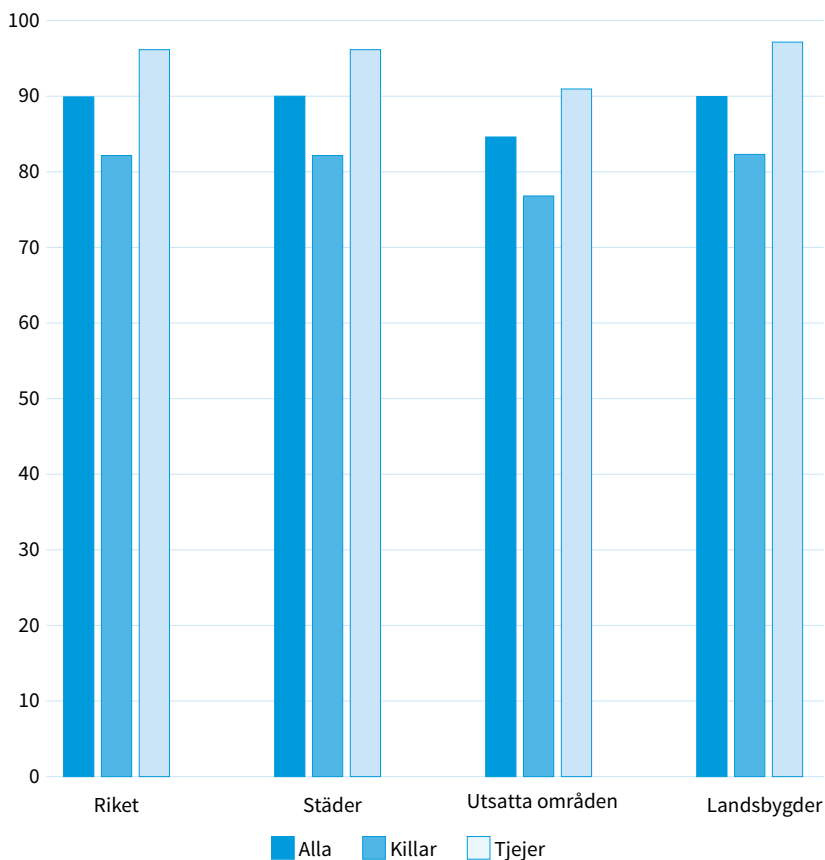

Figur 19. Brukar du, eller skulle du vilja, prata med någon av följande då du är bekymrad eller oroad för något? Annan vuxen.

Källa: MUCF:s Ungdomsenkät 2018. I figuren visas andelen som svarat antingen vuxen privatperson utanför släkten, lärare eller annan vuxen som arbetar på min skola, fritidsledare eller någon annan på frågan (ovan). Unga 16–25 år, procent.

Killar uppger i lägre utsträckning än tjejer att de pratar eller skulle vilja prata med en annan vuxen i både städer, utsatta områden och landsbygder. Tjejer i utsatta områden uppger detta mer sällan än tjejer i övriga områden. Någon statistiskt signifikant skillnad mellan killar i olika områden kan inte påvisas.

Nio av tio unga, 90 procent, uppger att de brukar eller skulle vilja prata med en kompis eller partner/pojkvän/flickvän då de är bekymrade eller oroade för något.

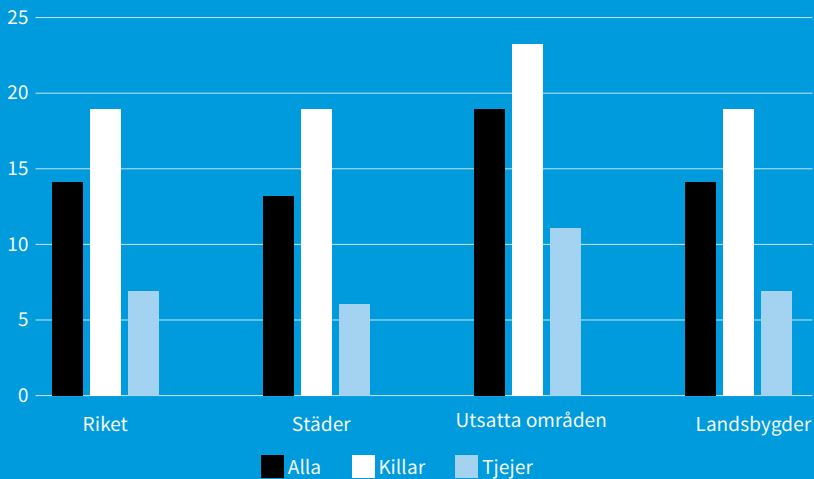

Figur 20. Brukar du, eller skulle du vilja, prata med någon av följande då du är bekymrad eller oroad för något? Kompis eller partner/pojkvän/flickvän.

Källa: MUCF:s Ungdomsenkät 2018. I figuren visas andelen som svarat antingen kompis eller partner/pojkvän/flickvän på frågan (ovan). Unga 16–25 år, procent.

”

Killar brukar och vill mer sällan
anförtro sig till andra än tjejer.

Figur 21. Brukar du, eller skulle du vilja, prata med någon av följande då du är bekymrad eller oroad för något? Nej.

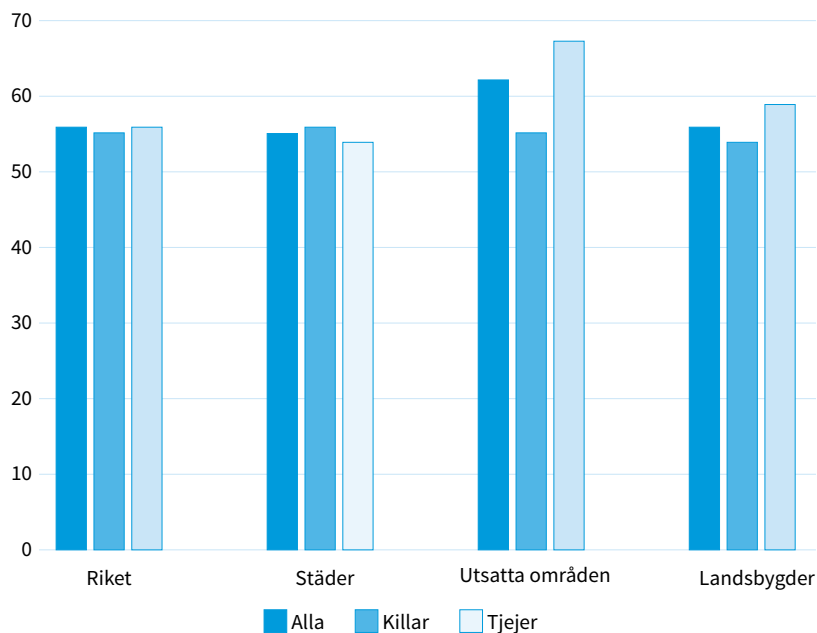
Källa: MUCF:s Ungdomsenkät 2018. I figuren visas andelen som svarat nej, men jag skulle vilja eller nej, jag har inget behov av det på samtliga svarsalternativ på frågan (ovan). Unga 16–25 år, procent.

I likhet med tidigare frågor uppger killar att de i lägre utsträckning än tjejer pratar eller skulle vilja prata med en kompis eller partner än tjejer. Tjejer i utsatta områden uppger detta mer sällan än tjejer i övriga områden. Mellan killar i olika områden kan ingen statistiskt signifikant skillnad påvisas.

Enkäten visar att killar anförtror sig åt andra i lägre utsträckning än tjejer. Men det finns både tjejer och killar som inte anförtror sig åt någon. Bland unga i riket är det 14 procent som uppger att de varken brukar eller skulle vilja prata med någon när de är bekymrade eller oroade över något.

Andelen som uppger att de inte pratar med någon är högre bland killar än tjejer såväl i riket som inom varje område. Andelen som inte pratar med någon är även högre i utsatta områden än i övriga områden. Detta beror på att tjejer i utsatta områden mer sällan än tjejer i städer anförtror sig åt andra. Mellan killar i olika områden kan inga statistiskt signifikanta skillnader påvisas.

I enkäten undersöks även ungas upplevda tillgång till ekonomiskt stöd. Drygt hälften, 56 procent, uppger att de har fått ekonomisk hjälp av föräldrar eller andra närstående under de senaste tolv månaderna.

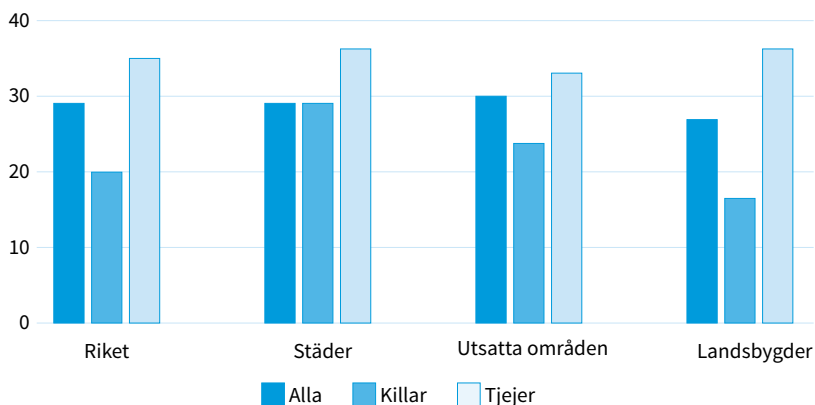
Figur 22. Har du under de senaste 12 månaderna fått ekonomisk hjälp av föräldrar eller andra närstående? Ja.

Källa: MUCF:s Ungdomsenkät 2018. I figuren visas andelen som svarat antingen ja, flera gånger eller ja, en gång på frågan (ovan). Unga 16–25 år, procent.

Tjejer i utsatta områden uppger i högre utsträckning att de fått ekonomisk hjälp än tjejer i övriga områden. Mellan killar i olika områden kan inga statistiskt signifikanta skillnader påvisas.

I enkäten ställs även frågan om de unga blivit utsatta för orättvis eller kränkande behandling. Nära tre av tio unga, 29 procent, uppger att de blivit orättvist behandlade¹ på ett sådant sätt att de känt sig kränkta under det senaste halvåret.

¹ Orättvis behandling förtydligades på följande sätt: Med orättvis behandling menar vi att någon eller några medvetet har behandlat dig orättvist på ett allvarligt sätt.

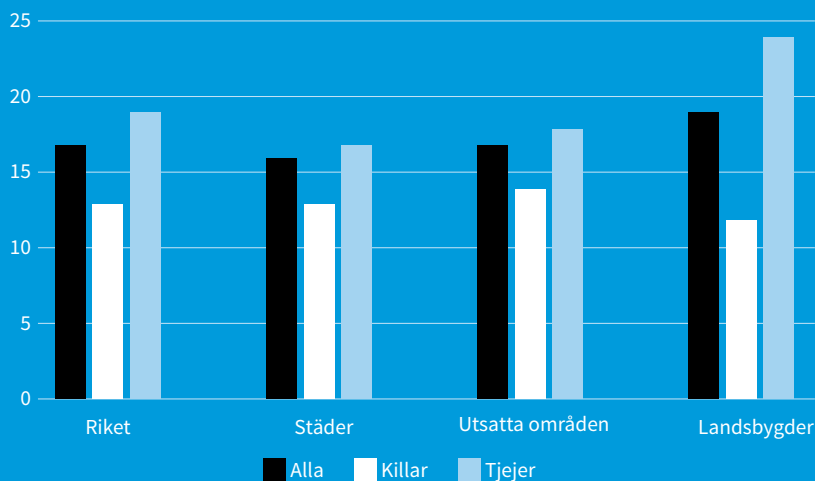
Figur 23. Har du under de senaste 6 månaderna upplevt att du har blivit orättvist behandlad på ett sätt så att du känt dig kränkt? Ja.

Källa: MUCF:s Ungdomsenkät 2018. I figuren visas andelen som svarat ja, någon gång, eller ja, flera gånger på frågan (ovan). Unga 16–25 år, procent.

Andelen som uppger att de blivit orättvist behandlade eller kränkta är högre bland tjejer än killar inom varje område. I riket uppger mer än var tredje tjej att hon blivit utsatt, men inga statistiskt signifikanta skillnader kan påvisas mellan tjejer i olika områden eller mellan killar i städer och killar i utsatta områden. Däremot uppger killar i utsatta områden oftare att de blivit orättvist behandlade eller kränkta än killar i landsbygder.

”

Drygt en av sex unga, 17 procent, uppger att de under det senaste halvåret blivit mobbade eller utfrysta.

Figur 24. Om du tänker tillbaka på de senaste 6 månaderna, har något av följande hänt dig? Jag har blivit mobbad eller utfryst.

Källa: MUCF:s Ungdomsenkät 2018. I figuren visas andelen som svarat ja på frågan. Unga 16–25 år, procent.

Drygt en av sex unga, 17 procent, uppger att de under det senaste halvåret blivit mobbade eller utfrysta. Andelen är högre bland tjejer än killar inom varje område. Tjejer i landsbygder blir oftare utsatta än tjejer i städer. Bland killar kan inga statistiskt signifikanta skillnader påvisas mellan olika områden, inte heller mellan tjejer i städer och tjejer i utsatta områden.

Förekomsten av hot och om de unga blivit bestulna, misshandlade och utsatta för sexuellt våld eller utnyttjande under de senaste sex månaderna har också undersökts.

- 14 procent av de unga uppger i enkäten att de blivit hotade. Andelen är högre bland killar i landsbygder än bland killar i städer och utsatta områden. Inga statistiskt signifikanta skillnader kan påvisas mellan tjejer i olika områden.
- 13 procent av de unga uppger i enkäten att de blivit bestulna. Inga statistiskt signifikanta skillnader påvisas mellan killar i olika områden, inte heller mellan tjejer i olika områden.
- 6 procent av de unga uppger i enkäten att de blivit utsatta för sexuellt våld eller utnyttjande, 9 procent av tjejerna och 1 procent av killarna uppger detta. Inga statistiskt signifikanta skillnader kan påvisas mellan killar i olika områden, inte heller mellan tjejer i olika områden.
- 4 procent av de unga uppger i enkäten att de blivit utsatta för misshandel. Andelen är högre bland tjejer i landsbygder och utsatta områden än bland tjejer i städer. Mellan killar i olika områden kan inga statistiskt signifikanta skillnader påvisas.

100

6.2 Unga använder sina nätverk

I alla fokusgrupper berättar deltagarna om hur de på olika sätt drar nytta av sina nätverk. Oavsett område beskriver deltagare att de fått jobb via sina kontakter. De nämner även andra vägar till jobb som de själva använt och de berättar både om jobb de fått och jobb de inte fått.

”
Där jag jobbar nu till exempel, det var en kompis som visste att jag sökte ett jobb. Det var inte riktigt det jag sökte men han visste att jag i alla fall ledade efter någon typ av utmaning, något jag inte hade gjort förut. Sen ringer han en morgon och bara ”ja, men vi söker en person här, är du intresserad?” Sen körde jag bara.

Kille, utsatt område

Det går inte att se några tydliga skillnader mellan unga i olika områden när det gäller deras sätt att använda sina nätverk eller vilka resultat de får av att aktivera nätverken. I de flesta fokusgrupper finns det personer som beskriver att de fått jobb via nätverk och andra som inte berättar om detta. Däremot är det få som berättar om att få bostad via kontakter. En person uppger att hon fått bostad via sociala medier och en annan att hon räknar med att få ekonomisk hjälp av sina föräldrar för att köpa bostad. I landsbygdsorten reflekterar tjejerna, men inte killarna, över att det nog är lättare för dem själva att få bostad än för andra som inte vuxit upp i samma ort. Det skulle kunna tyda på att de ser kontakter som en väg till bostad, men det kan också finnas andra förklaringar, exempelvis längre kötid. I övrigt nämns möjligheten att få bostad genom kontakter inte av någon.

Andra sätt att beskriva de ungas nätverk är tillgången till samhällsinformation, praktisk hjälp och emotionellt stöd. I samtliga fokusgrupper beskriver deltagarna att det vanligaste sättet att ta reda på hur saker går till i samhället är att söka på internet. I andra hand tillfrågas föräldrar, syskon och vänner. Några frågar även släktingar, fritidsledare eller lärare. Samma grupper tillfrågas när de unga behöver praktisk hjälp med någonting, exempelvis med att laga en punktering på cykeln, reklamera en vara eller få skjuts någonstans.

101

6.3 Svårt att anförtro sig åt någon

Enkäten visar att 86 procent av de unga i riket uppger att de anförtro sig åt någon. Av dessa anger nio av tio att de pratar med en kompis eller partner och nästan lika många att de pratar med en förälder eller vårdnadshavare. Nära sex av tio uppger att de pratar med en annan vuxen. Men drygt var sjunde, 14 procent, uppger att de inte anförtro sig åt någon och i varje område anförtro sig killar mer sällan åt någon än tjejer.

Fokusgruppsintervjuerna nyanserar detta till en fråga om tillit till andra. Det blir i flera fall diskussioner mellan deltagarna om det går att lita på andra eller inte. De som inte har någon som de litar på helt och hållet kan heller inte anförtro sig åt någon, enligt deltagarna. De menar att risken är allt för hög för att det som sagts i förtroende sprids till andra. I de flesta fokusgrupper finns det någon eller några deltagare

(Intervjuare) -Om du har någonting som du vill berätta, men du vill att den du berättar det för ska vara tyst sen och inte berätta för någon annan - hålla det för sig själv, vem skulle du prata med då?

(Tjej) - Ingen.

(Kille) - Exakt.

(Kille) - Ja, det är det enda.

(Tjej) - Ingen. Spegeln. Om ens det, tänkte jag säga. Ja, nej, jag litar inte på någon, tyvärr.

Unga, utsatt område

”

som uppger att de inte har någon alls som de kan anförtro sig åt. I några fokusgrupper resonerar en eller flera unga kring personer med tystnadsplikt och flera säger att de är tveksamma till om det går att lita på att dessa personer verkligen upprätthåller tystnadsplikten.

I likhet med enkätresultaten så uppger de deltagare som anförtrot sig åt någon att de ofta pratar med sin mamma eller en kompis. Några deltagare berättar att de anförtrot sig åt en fritidsledare som de litar på och dessa deltagare betonar att denna person har haft och fortfarande har en stor betydelse för dem själva. Vissa nämner även att de pratat med kurator eller psykolog. I det privilegierade området nämner fokusgruppsdeltagarna att det vore skönt att regelbundet prata med en psykolog.

102

6.4 Rykten, mobbing och kränkningar är vanligt

Deltagarnas utsatthet för orättvis och kränkande behandling är ett återkommande tema under fokusgrupperna. I tio av tolv fokusgrupper pratar de unga om mobbing, kränkningar, rykten eller trakasserier. En eller flera deltagare i varje grupp berättar själva om att ha blivit utsatta och av berättelserna blir det tydligt att detta huvudsakligen händer i skolan.

Jag har haft många problem i skolan i många år. Och med vänner, jag var mobbad i ... vad blir det? Tvåan till sexan, typ. Och jag känner mig väldigt utanför och så. Och de lärarna som jag gick till, de som skulle hjälpa mig, de gjorde ingenting.

HBTQ-person, mellanstor stad

”

De känner även andra som blivit utsatta. Under fokusgrupperna diskuterar de unga utifrån hela sina liv. Enkäten undersöker om de blivit utsatta under det senaste halvåret. Fastän tidsperioden är betydligt kortare i enkäten visar resultaten att ungefär en av sex unga blivit utsatta för mobbing eller utfrysning och

nära tre av tio för orättvis behandling eller kränkningar. Tjejer utsätts oftare än killar i varje område och i landsbygder uppger nära en av fyra tjejer att de blivit utsatt för mobbning eller kränkningar under det senaste halvåret.

Varken enkäten eller fokusgrupperna kan dock säga något om mörkertal eller om hur många unga som blivit utsatta tidigare i sina liv och fortfarande påverkas av det. Deltagarnas berättelser om när de själva blivit utsatta visar dock att mobbningens konsekvenser i de ungas liv kvarstår långt efter att själva mobbningen eller kränkningarna upphört.

I utsatta områden berättar de flesta deltagarna om utsatthet kopplad till rasism och till att deras ort och de som bor där har dåligt rykte. De beskriver en känsla av att vara utsatta för kränkningar i alla offentliga miljöer av både personer de känner och helt obekanta människor. I skolan beskriver de upplevelser av återkommande kränkningar av såväl andra elever som av lärare och annan skolpersonal.

I fokusgruppen med unga hbtq-personer beskriver deltagarna utsatthet kopplad till normer om kön och sexuell läggning. En person beskriver även svårigheten i att växa upp och vara transperson i en konservativt kristen miljö och hantera sina kontakter med vården och sin hbtq-community utan att våga komma ut för sina föräldrar. Flera deltagare i fokusgruppen med hbtq-personer beskriver många år av mobbning i skolan och begränsade möjligheter till aktiviteter på fritiden bland annat av rädsla för att bli utsatt även där.

I övriga fokusgrupper varierar anledningarna till varför deltagarna anser att de blivit utsatta. För vissa handlar det om att inte vara en ”riktig tjej” eller ”riktig kille”, det vill säga att inte vara tillräckligt feminin eller tillräckligt maskulin (och feminin eller maskulin på rätt sätt) i sina jämnårigas ögon. För andra handlar det exempelvis om att lyssna på fel musik, vara för bra i skolan eller för dålig i skolan, vara för tyst eller prata för mycket, ha för mycket åsikter, vara för töntig, ha fel klädstil, fel fritidsintressen eller att vid något tillfälle ha fått dåligt rykte som sedan hänger kvar. Deltagarnas diskussioner ger intryck av att det alltid finns något som de unga kan bli kränkta

- Om man inte faller in i normen så ...
- Ja, precis.
- Så fort det är någon som sticker ut [så] ska alla stå och peka på den och det är någon som kommer [att] gå fram och slå till slut.

Killar, landsbygd

eller mobbade för så fort de bryter mot normerna för hur en ung person av deras kön ska vara och bete sig.

Att det handlar om att bryta mot normer är också något som deltagarna själva återkommer till. Det räcker att vara bara lite annorlunda jämfört med de andra för att riskera att bli utsatt.

För vissa är det lättare att hitta sammanhang där de känner att de passar in. För andra är det svårare. Konsekvenserna av att bli utsatt kan vara tunga att hantera och deltagare berättar om hur viktigt det är att hitta något sammanhang där de passar in och kan få vänner, särskilt när vardagen i skolan innebär att vara ständigt utsatt av sina jämnåriga. I en av fokusgrupperna känner deltagarna två unga personer i samma ort som nyligen begått självmord på grund av mobbning.

Det är sällan någon vuxen har ingripit i situationer där fokusgruppsdeltagarna varit utsatta för mobbning, trakasserier eller kränkningar. Deltagarna beskriver en vardag där vuxna (vanligen i skolan) varken ser eller ingriper mot mobbning eller andra former av utsatthet.

I flera fokusgrupper tar deltagarna upp rykten som en särskild form av utsatthet. De diskuterar hur risken för rykten begränsar vad de själva och andra gör, hur de klär sig, vad de vågar säga och vilka de vågar bli sedda tillsammans med. Flera deltagare beskriver rykten och att prata illa om andra som någonting som sker när de inte har något annat att prata om, exempelvis när de inte känner varandra tillräckligt väl för att hitta något av gemensamt intresse att prata om.

(Intervjuare) – Tycker du att någon annan har haft fördomar om dig? Och kanske på grund av det att du har blivit orättvist behandlad? [...]

– Alla, alltså alla har fördomar.

– Skolan svävar av rykten, liksom.

– ”Den personen är ju inte där, fy vad dumt av den personen” eller ”gud, vad äckligt”.

Ja, men folk bryr sig så mycket om andra

människor, folk lägger sig i ...

– Verkligen. Och för att ha någonting att prata om.

– Precis.

– Man snackar om ... Det finns jättemånga som snackar skit om folk bara för att ha någonting att snacka om.

Tjejer, privilegierat område

6.5 Sammanfattning

Hur upplever unga sina möjligheter till stöd från familj och sociala nätverk?

- I enkäten uppger nära nio av tio unga, 86 procent, att de brukar eller skulle vilja prata med förälder eller vårdnadshavare när de är bekymrade eller oroade över något.
- Färre unga, 65 procent, uppger att de brukar eller skulle vilja prata med en annan vuxen när de är bekymrade eller oroade för något.
- Enkäten visar att knappt var sjunde, 14 procent, varken brukar eller skulle vilja prata med någon när de är bekymrade eller oroade över något.
- På alla frågor (ovan) uppger killar mer sällan än tjejer att de anförtror sig åt någon i både städer, landsbygder och utsatta områden.

I vilka sammanhang och på vilka sätt upplever unga utsatthet i sociala relationer?

- Nära tre av tio unga, 29 procent, uppger i enkäten att de blivit orättvist behandlade på ett sådant sätt att de känt sig kränkta under det senaste halvåret.
- I enkäten uppger en av sex unga, 17 procent, att de under det senaste halvåret blivit mobbade eller utfrysta. I samtliga områden är det vanligare att tjejer blir utsatta än att killar blir det och tjejer i landsbygder utsätts oftare än tjejer i städer. I landsbygder uppger nära en av fyra tjejer, 24 procent, att de blivit utsatta under det senaste halvåret.
- Deltagare som är eller har varit utsatta för mobbning eller kränkningar uppger att det främst sker i skolan. De beskriver att lärare och andra vuxna sällan ingriper på ett sådant sätt att de förhindrar att mobbningen fortgår.

Att bo i ett område som i den dominerande diskursen förknippas med fattigdom, kriminalitet, våld och socialt förfall påverkar alla aspekter av tillvaron i allt från att söka jobb, kontakten med sociala myndigheter, till de vardagliga mötena med människor. Den territoriella stigmatiseringen inverkar därmed på interaktionen med omvärlden och i dess bemötande (Wacquant 1996, 2008).

Lindbäck och Sernhede (2010) s. 119–120.

Kapitel 7

Avslutande diskussion

Målet för den statliga ungdomspolitikerna är att ”alla ungdomar ska ha goda levnadsvillkor, makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen” (prop. 2013/14:191). Det är utgångspunkten i denna studie av ungas sociala inkludering i olika delar av landet. Studien visar att det finns stora likheter men också skillnader mellan olika grupper av unga och unga i olika delar av landet. Flera av de utmaningar som fokusgruppsdeltagare i utsatta områden beskriver lyfts även av deltagare i landsbygd och glesbygd. I detta kapitel diskuteras några utmaningar som beskrivs som betydelsefulla av fokusgruppsdeltagare i såväl utsatta områden som landsbygd som glesbygd.

7.1 Konsekvenser för unga när orter får dåligt rykte

Under fokusgrupperna berättar deltagarna att vissa orter anses vara bättre än andra och att andra orter anses vara sämre. I de orter i både landsbygd och utsatta områden där MUCF gjort fokusgrupper uppger deltagarna att de bor i en ort som anses vara sämre. De beskriver att ortens rykte och status ger negativa konsekvenser i deras liv och att de bemöts utifrån andras negativa föreställningar om hur personer som kommer från deras ort är och beter sig. Deltagarna ger exempel som innefattar svårigheter att få jobb, att inte bemötas med respekt och att inte känna sig välkommen i sociala sammanhang och fritidsaktiviteter på andra platser just på grund av att deras ort och de som bor där anses ha dåligt rykte.

Det finns gott om forskning som understryker hur orters rykte samspelar med andra faktorer som tillsammans driver ortens utveckling i en negativ spiral. Johansson och Olofsson (2011) beskriver en process där hög arbetslöshet, starkt beroende av välfärdssystemen, låg socioekonomisk standard och dåligt rykte driver den negativa utvecklingen. Det negativa ryktet drivs och sprids ofta genom media och ryktenas negativa innehåll är påfallande lika varandra. Utsatta områden beskrivs ofta som farliga platser med låg livskvalitet, förknippade med kriminalitet

och exkludering enligt Sernhede (2005) och Lindbäck och Sernhede (2010). När orter utsätts för sådana spiraler av negativ utveckling och allt sämre rykte påverkar det dem som bor i dessa områden genom att de i vardagen konfronteras med de negativa föreställningarna om sig själva och sin ort som cirkulerar i det omgivande samhället (Johansson & Olofsson 2011). Svensson (2017, 2006) påpekar att dåligt rykte, ekonomisk tillbakagång och föreställningar om att enbart förlorarna stannar kvar på orten förekommer även om orter i landsbygder.

Hur det dåliga ryktet påverkar de unga blir tydligt under fokusgruppsintervjuerna. Både i landsbygd och i utsatta områden beskriver deltagarna att det känns orättvist att deras eget anseende påverkas av de negativa föreställningarna om deras ort. Deltagarna återkommer vid upprepade tillfällen till att deras ort är bra och att hur det är att bo där inte alls stämmer med det rykte som orten fått.

Forskare som studerat utsatta områden i den här typen av negativa spiraler beskriver att de som bor där själva uppger att de skulle vilja flytta därifrån, men att de inte har möjlighet att göra det. De boende beskriver sig exempelvis som de som blivit kvar när de som kunde flyttat därifrån redan har gjort det (Molina 1997, Forkby & Liljeholm Hansson 2011). I de orter där MUCF gjort fokusgrupper ser bilden delvis annorlunda ut. Visst finns det unga som vill eller funderar på att flytta från orten de bor i – så ser det ut i de flesta fokusgrupper oavsett plats. Men den bild som de unga driver med störst eftertryck både i utsatta områden, landsbygd och glesbygd är att de vill bo kvar och är stolta över sin ort, men frustrerade över det som de betraktar som bristerna i den offentliga sektorns leveranser och (i områden med dåligt rykte) hur orten betraktas av andra.

7.1.1 Förslag och bedömning

I Långsiktigt reformprogram för minskad segregation år 2017–2025 redovisar regeringen ett större antal åtgärder som tillsammans syftar till att bekämpa brottsligheten, minska långtidsarbetslösheten, lyfta skolorna och elevernas resultat, stärka samhällsservicen och minska bostadssegregationen samt stärka demokratin och stödja det civila samhället. En del i detta är tillsättandet av Delegationen mot segregation som ska samverka med kommuner, myndigheter, forskare och civilsamhället

(Regeringskansliet 2018a). Därutöver har regeringen beslutat om ett statsbidrag till kommuner med vad de kallar socioekonomiskt eftersatta¹ områden under åren 2018–2027 (SFS 2018:151). Regeringen har även beslutat om två statsbidrag till kommuner och landsting (SFS 2018:118) samt till ideella föreningar och stiftelser (SFS 2018:119) för att minska och motverka segregation.

Mot bakgrund av denna studie konstaterar MUCF att det för de unga har stor betydelse hur andra ser på dem och den plats där de bor. En del i detta är de begrepp som används för att tala om orter och deras utmaningar. Begrepp som indikerar brist eller att något är sämre kan upplevas som att de ger kraft och legitimitet åt negativa rykten och föreställningar om olika platser. Av denna anledning bedömer MUCF att det behövs ett värdeneutralt begrepp för att diskutera orter och områden med utmaningar. För att synliggöra likheterna mellan olika geografiska områden och deras gemensamma utmaningar samt minska risken att vissa områden upplevs bli utpekade som sämre än andra anser MUCF att detta begrepp bör vara flexibelt och rikta in sig på utmaningarnas innehåll och i vilka geografiska kontexter som utmaningarna finns².

För att stärka bilden av orter med utmaningar samt stimulera ungas engagemang och egenorganisering föreslår MUCF att ett stimulansbidrag till elevorganisationer i landsbygder, glesbygder och utsatta områden inrättas alternativt att en tydlig prioritering görs i det befintliga stödet till barn- och ungdomsorganisationer (SFS 2011:65) i syfte att underlätta aktiviteter och möjligheter till engagemang och egenorganisering i skolans lokaler utanför skoltid. MUCF föreslår även att regeringen tillsätter en utredning i syfte att stimulera och utöka ungas egenorganisering genom att utreda och föreslå åtgärder för hur detta kan ske i skolans lokaler utanför skoltid.

¹ Regeringen använder begreppet områden med socioekonomiska utmaningar i kommunikationen om satsningen på regeringen.se. I förordningen (SFS 2018:151) används begreppet socioekonomiskt eftersatta områden. Båda begreppen syftar på samma satsning.

² Ett exempel på hur ett sådant begrepp skulle kunna se ut är: "Områden med [typ av utmaning/ar] i [geografisk bestämning]". För att exemplifiera ytterligare: "Områden med socioekonomiska utmaningar och lågt arbetskraftsdeltagande i städer och landsbygder".

MUCF bedömer att sådana åtgärder, utöver att stärka de individer som deltar i aktiviteterna, även kan bidra till att skapa en positiv bild av den lokala skolan (om det finns någon), orten och de unga som bor där. I utsatta områden i städer skulle detta även kunna vara ett led i att minska skolsegregationen genom att locka unga från andra områden att välja deras skola. I landsbygdsorter kan det vara ett led i att tvätta bort den negativa bild av tristess som fokusgruppsdeltagare berättar att andra har av deras ort. Det kan även bidra till att skapa bättre förutsättningar för ungas vilja till engagemang för den egna orten som deltagare i både glesbygd, landsbygd och utsatta områden berättar om under fokusgrupperna.

Myndigheten föreslår:

- att ett stimulansbidrag till elevorganisationer i landsbygder, glesbygder och utsatta områden inrättas alternativt att en tydlig prioritering görs i det befintliga stöd till barn- och ungdomsorganisationer som utbetalas av MUCF, i syfte att underlätta ungas aktiviteter och möjligheter till engagemang.
- att regeringen tillsätter en utredning i syfte att stimulera och utöka ungas egenorganisering genom att utreda och föreslå åtgärder för hur detta kan ske i skolans lokaler utanför skoltid.

Myndigheten bedömer:

- att det behövs ett värdeneutralt begrepp för att diskutera orter och områden med utmaningar.
- att statsbidrag och andra satsningar på landsbygder, glesbygder och utsatta områden med fördel kan utformas mot bakgrund av liknande utmaningar och i syfte att möjliggöra gemensamma lösningar och lärande mellan olika geografiska områden och orter med olika grad av urbanitet.

Många i denna landsdel [Norrland] delar en upplevelse av nationellt utanförskap. Den handlar om uppfattningar och känslor av att den statliga makten motarbetar glesbygden. Konkret tar detta sig ofta uttryck av politiska beslut och åtgärder.

Wollin Elhouar (2014) s. 12.

7.2 Urban norm och orter som inte räknas

Under fokusgrupperna i landsbygd och utsatta områden beskriver deltagarna konsekvenserna i deras vardagliga liv av att vissa orter anses vara bättre respektive sämre än andra. I samband med detta berättar deltagarna även om upplevelser av att i andras ögon inte med självklarhet ingå i den regionala eller nationella gemenskapen. Att denna känsla förekommer även utanför deltagarna i MUCF:s fokusgrupper bekräftar av Wollin Elhouar (2014). Hon konstaterar i sin avhandling *Tillhör vi Sveriges framtid?* att känslan av nationellt utanförskap delas av många som bor i norrländsk glesbygd. Hon beskriver detta som baserat i uppfattningar och känslor av att glesbygder motarbetas av den statliga makten och menar att denna upplevelse inte är ny utan förankrad i den urbaniseringspolitik som under lång tid bedrivits i Sverige. Detta kan jämföras med enkätresultaten, där knappt hälften av de unga i riket uppger att de känner sig inkluderade respektive behövda i Sverige. Andelarna är lägre i landsbygder än i både städer och utsatta områden på båda frågorna.

Deltagarnas upplevelser stämmer väl överens med tidigare forskning om staden och hur den görs till norm i det offentliga samtalet. Rönnblom (2014) konstaterar att staden omväxlande tas för given som den typ av plats som samtalet utgår ifrån och laddas med positivt innehåll, ofta kopplat till täthet, dynamik, innovation och framgång. På motsvarande sätt osynliggörs andra orter omväxlande med att de presenteras som avvikare

från staden och laddas med negativa eller stereotypa attribut. Det finns både likheter och skillnader mellan de positioner som ges till landsbygder och utsatta områden, men båda positionerna skiljer sig tydligt från staden som utgör normen (Eriksson et al 2015, Rönnblom 2014, Stenbacka 2014, Sernhede 2005, Johansson och Olofsson 2011, Svensson 2017).

De ungas tvekan inför om de själva och deras ort i andras ögon ingår i den nationella och regionala gemenskapen framstår under fokusgruppsintervjuerna som en fråga om både representation och likvärdig utformning. Representation i betydelsen att göras synliga av andra, vilket inbegriper att personer på andra platser både känner till att den egna orten finns och betraktar den och de som bor där som likvärdiga delar av den regionala och nationella gemenskapen. Likvärdig utformning i betydelsen av att offentlig service, beslut och prioriteringar utformas på sådana sätt att de fungerar och bidrar till att skapa en möjlig vardag även där de själva bor.

7.2.1 Bedömning

I propositionen *Journalistik för hela landet* (prop. 2017/18:154) konstaterar regeringen att antalet kommuner som saknar nyhetsredaktioner ökar. Även i orter där det finns bevakning minskar den journalistiska närvaron. Regeringen pekar även ut områden i glesbygder och förorter till storstäderna som områden där den journalistiska närvaron minskar och framhåller att det är en central mediepolitisk uppgift att skapa förbättrade förutsättningar för oberoende medier i hela landet. I propositionen föreslår regeringen införandet av ett nytt mediestöd för att stärka lokaljournalistik i områden som saknar eller har svag journalistisk bevakning, ett utvidgat och teknikneutralt innovations- och utvecklingsstöd till medier, ett förlängt och förstärkt presstöd och en sänkning av mervärdesskatten för digitala publikationer. Dessa och andra åtgärder till demokratins fromma beskrivs även i regeringens *Strategi för en stark demokrati – främja, förankra, försvara* (Regeringskansliet 2018c).

I SOU 2018:50 *Ett oberoende public service för alla – nya möjligheter och ökat ansvar* görs bedömningen att public service speglingsuppdrag är en central sammanhållande kraft i samhället. Kommittén konstaterar att programverksamheten ska bedrivas utifrån ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv samt att nyhetsförmedlingen ska spegla händelser utifrån geografiska, sociala och andra utgångspunkter.

MUCF understryker betydelsen av att unga blir speglade och deras röster hörda i alla typer av sammanhang, även av public service-aktörerna SVT, UR och SR. Det kräver att public service producerar en bredd av program som speglar en diversifierad ungdomsgrupp från platser med olika grad av urbanitet i olika delar av landet. I speglandet av en diversifierad ungdomsgrupp inkluderar MUCF exempelvis att spegla unga hbtq-personer, unga med funktionsvariationer, unga med olika bakgrunder, åldrar och kön samt unga ur andra grupper som identifieras i diskrimineringslagen (SFS 2008:567).

För att unga ska uppleva att de blir speglade i public service behöver de ta del av programinnehåll där de är representerade. Unga ser i mindre utsträckning än äldre på nyheter i public service. Enligt SOM-institutets mätning från år 2014 tar 8 procent av unga i åldern 16–24 år del av regionala nyheter i SVT, 11 procent tar del av Aktuellt eller Rapport, 4 procent lyssnar på lokala nyheter i radions P4 och 6 procent lyssnar på radions ekonyheter minst fem dagar i veckan (Arkhede och Ohlsson 2015). För att spegla unga och ungas röster är det alltså inte tillräckligt att detta görs i nyhetsprogrammen. Speglingen behöver ske även i programverksamheten, där uppdraget är begränsat till att bedrivas utifrån ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv (SOU 2018:50).

Som ett komplement till propositionen *En sammanhållen politik för Sveriges landsbygder* presenterar regeringen även flera satsningar som ligger i linje med fokusgruppsdeltagarnas önskemål om likvärdig utformning av service, beslut och prioriteringar så att vardagen fungerar bättre i landsbygder och glesbygder. I detta ingår bland annat en utökad satsning på offentlig och kommersiell service i landsbygder och glesbygder, lärcentrum för ökade möjligheter till utbildning nära hemorten, en utökad satsning på bredbandsutbyggnad och en översyn av reseavdragen (prop. 2017/18:179). Även i det långsiktiga reformprogrammet mot segregation redovisar regeringen flera satsningar som bland annat bidrar till stärkt samhällsservice och minskad boendesegregation i utsatta områden (Regeringskansliet 2018a och 2018b). MUCF bedömer att de av regeringen beslutade åtgärderna kan bidra till upplevelsen av likvärdig utformning av service, beslut och prioriteringar i olika delar av landet.

Myndigheten bedömer:

- att regeringen i sändningstillstånden för public service bör betona betydelsen av att i både programverksamheten och nyhetsförmedlingen spegla en diversifierad befolkning, i synnerhet bland unga, från platser med olika grad av urbanitet i olika delar av landet.

7.3 Inflytande, delaktighet och missnöje

Missnöjet med demokratin ökar bland unga både i Sverige och andra länder med en lång tradition av allmänna val (Abdelzadeh 2015). Ett sätt att hantera detta kan vara ökad delaktighet vilket lyfts i *Regeringens långsiktiga strategi för att minska och motverka segregation* (2018). Regeringen konstaterar att det demokratiska deltagandet är lägre i områden med socioekonomiska utmaningar och att detta riskerar att skada tilltron till samhällets institutioner. Det ökar även risken för att politiska beslut gynnar områden där det demokratiska deltagandet är högre samt att förtroende för rättsstaten sjunker bland övriga medborgare (Regeringen 2018a).

Regeringens bild understryks av FN (2016) som konstaterar att lägre deltagande är sammanvävt med ett flertal faktorer som missgynnar social inkludering, däribland bristande makt och möjlighet att påverka de institutioner, normer, attityder och politiska beslut som i stor utsträckning påverkar möjligheterna till inkludering.

Enkäten visar att färre än hälften av de unga oavsett bostadsort anser att vanliga människor kan föra fram åsikter till de som bestämmer samt att sex av tio (ännu fler i utsatta områden) upplever att de som bestämmer varken lyssnar eller bryr sig om människors förslag och åsikter. Detta till trots är det många kommuner som på olika sätt arbetar för att öka ungas inflytande. Det saknas färskas mätningar men år 2009 uppgav drygt hälften av de svarande kommunerna att de hade någon form av inflytandeforum för unga och andelen var relativt konstant under större delen av 2000-talets första decennium (Ungdomsstyrelsen 2009).

[...] mötet med det demokratiska systemet och dess aktörer har en avgörande betydelse för hur de deltagande upplever sitt engagemang och därmed för vilka effekter som uppkommer. Risken att deltagandet leder till missnöje och frustration istället för en ökad lust att delta i andra sammanhang skall inte förringas.

Jarl (2003) s. 139.

Det är emellertid inte självklart att deltagande leder till ökad tillit, nöjdhet eller känsla av att kunna påverka och få inflytande. Risken är istället att det kan vara precis tvärtom, vilket Jarl (2003) belyser. Risken förklaras både genom att de som deltar i processerna inte upplever att de får inflytande och blir lyssnade på och genom att de som inte deltar i processerna kan känna att deras inflytande blir jämförelsevis mindre när andra invånare får mer inflytande genom olika deltagandeprocesser (Gilljam 2003).

Aktuell forskning om ungas delaktighet genomförd i åtta europeiska länder visar också att formella former för ungas delaktighet inte alltid stimulerar ungas engagemang. För att utveckla delaktighet för unga krävs att unga själva är med och planerar verksamheterna och ansvarar för deras genomförande. Delaktighet handlar till stor del om identitetsfrågor och gemenskap. Det kan inte avgränsas till beslutsfattande och inflytande i forum som skapats för att efterlikna befintliga representativa organ (Partispace 2018).

Diskussionerna i fokusgrupperna visar att de som deltagit i olika initiativ som de tror syftar till ökat ungdoms- eller medborgarinflytande sällan upplever att de blivit lyssnade på. De är fortfarande missnöjda och

några beskriver syftet med arbetet som en skenhandling – något som ska få den offentliga aktören att se bra ut utan att faktiskt förändra något. Fokusgruppsintervjuerna visar att det även finns exempel på personer som trots att de berättar att deras förslag blivit genomförda ändå är missnöjda och upplever att de varken fått inflytande eller blivit lyssnade på.

7.3.1 Förslag

Regeringens ambition är att öka det demokratiska deltagandet såväl generellt som specifikt i områden med socioekonomiska utmaningar. Detta beskrivs ingående regeringens *Strategi för en stark demokrati* (Regeringskansliet 2018c) där regeringens satsningar på såväl ökat valdeltagande som annat deltagande i demokratin beskrivs. Regeringen beskriver även hot mot demokratin i form av demokratiskt utanförskap, ett hotat demokratiskt samtal och en kamp om verklighetsbilder när antidemokratiska aktörer utmanar.

Även MUCF ser behov av ett aktivt arbete för att bibehålla och utveckla demokratiska och inkluderande värderingar för att på så sätt bidra till ett demokratiskt och inkluderande samhälle. Av denna anledning vill MUCF öka ambitionsnivån i arbetet för ungas inflytande och ungas möjlighet att vara en del av och förstå det demokratiska systemet i Sverige. Det är fyra år mellan de nationella riksdagsvalen. Om tilltron till demokratin ska öka bland unga där den idag är låg är det nödvändigt med ett ordentligt och uthålligt stöd. Detta kan med fördel kombineras av en grundläggande uppgift för myndigheten att arbeta med skolval. Det skulle bidra till möjligheten att med framförhållning uppmuntra och stödja skolor i områden som bör vara särskilt prioriterade för insatser. För båda dessa satsningar är det viktigt att MUCF tilldelas medel för att kunna genomföra uppdragen.

Som MUCF tidigare konstaterat sker i många kommuner satsningar på ungas inflytande och demokratiska deltagande i linje med regeringens strategi. MUCF anser att det är angeläget att de satsningar som genomförs i olika delar av landet bidrar till (eller åtminstone inte motverkar) regeringens vilja till ökad social inkludering i dessa områden. Därför avser MUCF att under kommande år avsätta medel för en utvärdering av vanligt förekommande modeller för ungas inflytande. En sådan

utvärdering kan med fördel fokusera på ungas upplevda möjligheter till inflytande i sådana satsningar samt om (och i så fall hur) unga som inte själva deltar i satsningarna upplever att deras inflytande förändras.

MUCF noterar även att förberedelserna inför nästa strukturfondsperiod för åren 2021–2027 pågår. Från elva tematiska mål ska strukturfondsmedlen under kommande period fokuseras på fem policy mål (EU-kommissionen 2018). Två av dessa är direkt relevanta för social inkludering: *ett mer socialt EU* och *ett EU som står närmare medborgarna*. Det finns även andra initiativ som kan vara relevanta, exempelvis satsningen på hållbar stadsutveckling inom europeiska regionala utvecklingsfonden och det europeiska urbana initiativet för samverkan mellan städer (EU-kommissionen 2018).

Inför innevarande programperiod tog regeringen i samverkan med berörda aktörer på lokal, regional och nationell nivå fram en partnerskapsöverenskommelse för EU:s struktur- och investeringsfonder i Sverige. Där tydliggjordes även de övergripande svenska prioriteringarna och de mål på nationell och europeisk nivå som prioriteringarna baserades på (Regeringens skr. 2013/14:218). MUCF anser att det vore värdefullt att medel från EU:s strukturfonder görs tillgängliga för att hantera sådana utmaningar som är viktiga för unga inom ramen för EU:s fem policy mål, med betoning på de mål som berör social inkludering.

119

Myndigheten föreslår:

- att regeringen ger MUCF en grundläggande uppgift och skapar förutsättningar för myndigheten att arbeta med ungas valdeltagande, intresse för och tilltro till det demokratiska systemet samt att arbeta med skolval och tillhörande stödjande aktiviteter.
- att regeringen i partnerskapsöverenskommelsen för EU:s struktur- och investeringsfonder inför budgetperioden 2021–2027 integrerar ett ungdomsperspektiv genom att särskilt lyfta utmaningar och förutsättningar för olika grupper av unga i olika delar av landet, med betoning på landsbygder, glesbygder och utsatta områden.

7.4 Mötesplatser och möjligheter till engagemang

MUCF:s kartläggning av den öppna fritidsverksamheten (2016a) visar att det finns en generell brist på trygga, inkluderande mötesplatser för flera olika grupper, däribland äldre unga, tjejer och hbtq-personer. I enkäten ställs inga frågor specifikt om tillgången till mötesplatser men under fokusgrupperna lyfter deltagarna bristen på mötesplatser som ett reellt problem i både landsbygd, glesbygd och utsatta områden. Deltagarna berättar om att de istället hänger utomhus i centrum eller ses hemma hos varandra. Det försvårar möjligheterna att lära känna nya personer vilket i sin tur minskar deras möjligheter att utvidga sina nätverk.

Inte bara unga, utan även föreningslivet rapporterar en brist på samlingslokaler för såväl föreningsaktiviteter som ungas egen organisering. Detta uppmärksammas av MUCF (2016b) som konstaterar att många föreningar i utsatta områden upplever att bristen på tillgängliga lokaler hindrar dem från att ta emot fler och nya grupper av människor och utveckla verksamheten. Föreningarna efterlyser möjligheten att bättre kunna nyttja offentliga lokaler, exempelvis skolor för föreningsverksamhet under kvällar och helger. Den statliga utredningen *Palett för ett stärkt civilsamhälle* (SOU 2016:13) kommer till en liknande slutsats och konstaterar att det finns en brist på lämpliga lokaler för föreningslivet i både utsatta områden och mindre byar i landsbygder.

Lokalfrågan omfattar flera olika delar, som t.ex. möjligheten att nyttja skollokaler efter skoldagens slut, behovet av föreningslokaler i olika stadsdelar och att civilsamhällets lokalbehov bör finnas med i de kommunala planeringsprocesserna. [...] Utredningen ser särskilda skäl till detta i t.ex. socioekonomiskt utsatta områden och mindre byar.

SOU 2016:13, s. 331–332 och 334.

Under fokusgruppsdiskussionerna återkommer deltagarna till olika praktiska hinder i vardagen som de anser beror på att service, beslut och prioriteringar inte är utformade så att de fungerar där de själva bor. Flera uttrycker också att de vill arbeta för att förändra och förbättra villkor och förutsättningar i den egna orten. Fokusgruppsintervjuerna visar även att deltagare som är engagerade i någon föreningsaktivitet på fritiden beskriver att deras starkaste känsla av tillhörighet och gemenskap finns i den gruppen. Det är särskilt tydligt i orter där deltagarna berättar om upplevelser av att i andras ögon inte vara en likvärdig del av en nationell eller regional gemenskap.

Vissa deltagare beskriver en känsla av hopplöshet och misstror att det är möjligt att förändra sådant som de tycker är dåligt. Andra berättar att de kämpar för sin ort, exempelvis genom att organisera aktiviteter och event på orten eller protestera mot sådana beslut och prioriteringar av offentliga aktörer som de uppfattar som dåliga. Det påminner om den förortsrörelse som Sernhede (2005) och Jacobson Pettersson (2008) beskriver där de unga är stolta över den egna orten och på olika sätt agerar för att förbättra för unga där de bor och ta tillbaka begrepp som de upplever har negativ laddning.

121

7.4.1 Förslag

I regeringens proposition *En sammanhållen politik för Sveriges landsbygder – för ett Sverige som håller ihop* (prop. 2017/18:179) konstaterar regeringen att föreningslivet och lokala utvecklingsgrupper ofta bidrar till framtidstro, attraktiva livsmiljöer och en stärkt lokal identitet. För att stödja civilsamhällets arbete i landsbygder finns möjlighet till projektmedel från EU:s strukturfonder inom bland annat landsbygdsprogrammet och programmet för lokalt ledd utveckling (prop. 2017/18:179).

Inom ramen för reformprogrammet för minskad segregation (Regeringskansliet 2018a) har regeringen beslutat om ett flertal åtgärder för att stärka demokratin och stödja det civila samhället, däribland en satsning på lokala resurscentra för demokratisk delaktighet, en satsning på idrotts- och ungdomsledare i socialt utsatta områden och satsningen *Åga rum* för konst och kultur i bostadsområden med socioekonomiska

utmaningar eller lågt valdeltagande. I landsbygder avser regeringen att stärka kulturaktiviteterna i de glesaste områdena samt tillsätta ett samlat regeringsuppdrag för att analysera tillgängligheten till och deltagandet i kulturaktiviteter i Sveriges landsbygder (Näringsdepartementet 2018a). Under år 2018 har regeringen även avsatt 50 miljoner kronor i statsbidrag till kommuner för att bidra till ökad kvalitet och tillgänglighet i den öppna fritidsverksamheten för unga i åldern 13–20 år (Regeringsbeslut 2018b).

Redan år 2009 konstaterar regeringen att allmänna samlingslokaler är en förutsättning för demokratin, föreningslivet och det civila samhället (prop. 2009/10:55). Boverket fördelar sedan ett flertal år statsbidrag till allmänna samlingslokaler och i samband med förordningsförändringen som trädde i kraft den 1 januari 2017 utökades stödsumman kraftigt. Förordningen stadgar att stöd till lokaler i socioekonomiskt utsatta områden (främst i storstäderna) och lokaler för ungdomar ska prioriteras (SFS 2016:1367).

Från föreningslivet finns önskemål om möjlighet att nyttja offentliga lokaler på kvällar och helger (MUCF 2016b, SOU 2016:13). Det finns emellertid ett flertal juridiska och försäkringsmässiga faktorer som enligt Sveriges kommuner och landsting hindrar offentliga aktörer på lokal nivå från att upplåta sina lokaler åt föreningslivet (SKL 2018-10-17). MUCF konstaterar att en utredning i syfte att öka offentliga aktörers möjligheter att upplåta sina lokaler till föreningslivet vore värdefullt.

Myndigheten föreslår:

- att regeringen tillsätter en utredning i syfte att öka offentliga aktörers möjligheter att upplåta sina lokaler till föreningslivet genom att utreda hinder samt föreslå förändringar i syfte att underlätta detta.

7.5 Diskriminering och anpassning i arbetslivet

Enkäten visar att unga i både utsatta områden och landsbygder upplever att möjligheterna att få arbete inom rimligt avstånd är lägre än andra unga gör. Däremot ger de under fokusgruppsintervjuerna olika

förklaringar till detta. Deltagare i utsatta områden diskuterar diskriminering som en anledning till att det är svårare att få jobb. Diskriminering leder inte till att de inte får jobb, enligt dem själva. Däremot är diskriminering en anledning till att de behöver kämpa mer än andra. Deltagarna resonerar även med varandra om olika strategier som de själva använder sig av för att hantera den diskriminering de upplever i sina kontakter med potentiella arbetsgivare. Detta överensstämmer väl med Jacobson Pettersson (2008) som konstaterar att många unga med utländsk bakgrund upplever att de blir diskriminerade på arbetsmarknaden och att det är deras eget ansvar att övervinna diskrimineringen. Enligt Jacobson Pettersson (2008) är denna uppfattning sammanlänkad med en svag tillit till samhället som inkluderande kraft och en stark uppfattning om att det är individen själv som genom sitt agerande och sin förmåga når delaktighet i samhället.

I orterna i landsbygd och glesbygd blir könsdimensionen tydligare. Tjejerna i dessa fokusgrupper hävdar att det finns massor av jobb där de bor, främst inom traditionellt kvinnodominerade yrken i offentlig sektor. Det är inte jobb som nödvändigtvis motsvarar tjejernas intressen, kompetens eller utbildning, men jobb som gör att de kan försörja sig själva. De diskuterar även behovet av att pendla eller flytta för att få jobb som bättre motsvarar vad de själva vill göra. Killarna däremot beskriver en mindre arbetsmarknad bestående av traditionell industri där de bor, samt behovet av att pendla, ofta långväga, för att få jobba med vad de vill.

Ett annat sätt att få jobb där de bor skulle för killarna kunna vara att söka jobb i traditionellt kvinnodominerade yrken. Men det är sällan killarna säger något som tyder på att de ser möjligheter för dem själva i sådana yrken. Själva pekar de istället på jobb i industrin, (lång)pendling, flytt eller arbetslöshet som de möjliga vägarna. Det överensstämmer väl med de olika strategier som Stenbacka (2014) identifierat hos arbets-sökande män i landsbygder.

Tjejer berättar under fokusgruppsintervjuerna vid ett fåtal tillfällen om att de själva jobbar i traditionellt mansdominerade yrken. Bland kvinnodominerade yrken i offentlig sektor finns det emellertid enligt tjejerna ett stort utbud av arbetstillfällen där de bor. Om tjejerna vid brist på arbetstillfällen skulle välja att söka sig till mansdominerade yrken är därför svårt att uttala sig om.

7.5.1 Bedömning

I regeringens långsiktiga reformprogram mot segregation ingår under år 2017 ett uppdrag till Diskrimineringsombudsmannen att motverka diskriminering på arbets- och bostadsmarknaden (Regeringskansliet 2018b). Som svar på regeringsuppdraget har Diskrimineringsombudsmannen bland annat gjort informationsinsatser till arbetsgivare om kravet på aktiva åtgärder enligt diskrimineringslagen med avseende på samtliga diskrimineringsgrunder, utökat tillsynen av hur arbetsgivare tillämpar denna lagstiftning samt utvecklat en e-utbildning till stöd för arbetsgivares aktiva arbete (DO 2018a). Ett långsiktigt arbete mot diskriminering i arbetslivet och på bostadsmarknaden (samt inom socialtjänsten) fortgår under perioden 2018–2020 (DO 2018b).

Mot bakgrund av de upplevelser av diskriminering på arbetsmarknaden som unga i utsatta områden och hbtq-personer beskriver under fokusgruppsintervjuerna noterar MUCF att det finns ett stort behov av Diskrimineringsombudsmannens arbete. Ungas reella och upplevda utsatthet för diskriminering är en central fråga för samhällets sammanhållning. Därför bör denna fråga återkommande följas upp genom MUCF:s kartläggningar av ungas levnadsförhållanden.

MUCF bedömer dock att arbetet för jämställdhet och normkritik samt mot diskriminering, kränkningar, trakasserier och sexuella trakasserier behöver intensifieras även inom andra områden för att underlätta för alla oavsett kön att kunna dra nytta av de möjligheter till delaktighet och egenförsörjning som arbetsmarknaden erbjuder. Detta återkommer MUCF till i avsnitt 7.8.

Myndigheten bedömer:

- att arbetet för jämställdhet och normkritik samt mot diskriminering, kränkningar, trakasserier och sexuella trakasserier behöver intensifieras för att underlätta för alla oavsett kön att kunna dra nytta av de möjligheter till delaktighet och egenförsörjning som arbetsmarknaden erbjuder.

7.6 Tillgång till gymnasieutbildning

Gymnasieskolan är en frivillig skolform men som Arbetsförmedlingen (2014) konstaterar har den mer eller mindre blivit ett krav för att få jobb och ett måste för att studera vidare. I propositionen 2017/18:179 *En sammanhållen politik för Sveriges landsbygder* påtalar regeringen att det finns elever som har långa restider på grund av långa avstånd till skolan eller för att de är beroende av färjetrafik.

Det kan vara svårt att organisera gymnasieutbildning i glesa områden, men att inte ha tillgång till gymnasieutbildning där de bor ger negativa konsekvenser för elever som bor långt ifrån närmaste gymnasieskola. I fokusgrupperna framkommer att unga med långa avstånd till skolan anser att inackorderingsbidragen är för låga för att bekosta deras logi och uppehälle på studieorten vilket gör att det för vissa kan vara en ekonomisk fråga att få tillgång till gymnasieutbildning. Detta problem bekräftas av Paulgaard (2015) som även lyfter den otrygghet och risk för skolmisslyckanden som kan drabba unga som behöver flytta hemifrån för att gå i gymnasiet. Nordregio (2018) konstaterar att andelen skolor i landsbygder och glesbygder i Sverige minskat med 20 procent sedan år 2000 samt att avsaknaden av en skola i närområdet ökar barriärerna till skolgång. I samma studie visar de att andelen skolavhopp är högre i landsbygder och glesbygder än i städer i samtliga skandinaviska länder samt i EU som helhet.

MUCF:s egen genomgång av ekonomiska stöd till inackorderade elever i gymnasieskolan (se bilaga 2) visar att bidragens storlek skiljer sig mellan olika huvudmän och att summan av stöden är avsevärt lägre än det förbehållsbelopp (även kallat existensminimum) som Kronofogden beräknar för en ensamstående person utan barn.

I fokusgrupperna uttrycker deltagare som saknar gymnasieskola i den egna orten att de känner sig låsta av att de endast får konkurrera om utbildningsplatser i första hand i den eller de kommuner som deras egen hemkommun har tecknat samverkansavtal med. Deltagarna uttrycker att om de måste flytta hemifrån för att gå i gymnasiet så vill de själva ha möjlighet att välja till vilken ort de ska flytta. De upplever inte att detta är möjligt med nuvarande regler.

Enligt *Handbok för gymnasieantagning 2018–2019* (SKL 2017) får elever tas emot som sökande i första hand till utbildningsplatser i hela

landet enbart om hemkommunen inte erbjuder gymnasieutbildning i hemkommunen eller genom samverkansavtal med annan kommun. När samverkansavtal med annan kommun finns får elev antas som sökande i första hand i samverkanskommunen, men som sökande i andra hand i övriga riket. Den som söker i andra hand kan bli antagen enbart om det finns platser kvar på utbildningen när alla som antagits som sökande i första hand blivit erbjudna plats. Den som söker i andra hand har heller inte rätt till inackorderingsstöd. Det kan i praktiken skapa en situation där det blir svårt eller omöjligt för eleven att själv välja vart hen vill flytta när hen ska börja i gymnasiet långt ifrån hemorten (SKL 2017).

I utsatta områden påpekar deltagare vid flera tillfällen att en bidragande anledning till att inte gå i gymnasiet, eller till att avbryta gymnasiestudierna i förtid, är att det saknas en gymnasieskola i deras egen ort och att de inte känner sig trygga i eller på väg till och från skolor i områden med högre socioekonomisk standard. Liknande upplevelser av att trygghet och tillhörighet i utsatta eller segregerade områden med låg socioekonomisk standard kopplas till det egna området och de personer som bor där men inte till det omgivande samhället har konstaterats av flera forskare i Sverige, däribland Sernhede 2005, Jacobson Pettersson 2008, Dahlstedt och Ekholm 2018 och Lindbäck och Sernhede 2010.

126

7.6.1 Förslag och bedömning

I det långsiktiga reformprogrammet mot segregation redovisar regeringen flera satsningar för att förbättra skolgång och samhällsservice i utsatta områden, däribland lovskola till elever som riskerar att inte nå kunskapskraven, statsbidrag till huvudmän för att anordna läxhjälp och en förstärkning av den statliga finansieringen av skolan genom viktning med hänsyn till elevernas socioekonomiska bakgrund i syfte att uppnå ökad likvärdighet i skolan (Regeringskansliet 2018a och 2018b). Därutöver har regeringen beslutat om statsbidrag till kommuner med socioekonomiskt eftersatta områden¹ under perioden 2018–2027 för

¹ Regeringen använder begreppet områden med socioekonomiska utmaningar i kommunikationen om satsningen på regeringen.se. I förordningen (SFS 2018:151) används begreppet socioekonomiskt eftersatta områden. Båda begreppen syftar på samma satsning.

att bland annat stärka den ekonomiska och sociala utvecklingen i dessa områden (SFS 2018:151).

Regeringen avser även att införa möjligheter för kommuner att söka ekonomiskt stöd för att etablera fjärrundervisning och lärcentra (Näringsdepartementet 2018a och 2018b). MUCF tillstyrker detta, men konstaterar samtidigt att det kan ta lång tid innan detta är ett reellt alternativ för alla unga som bor långt ifrån närmaste gymnasieskola.

Regeringens satsningar svarar mot flera av de behov som MUCF identifierat i utsatta områden. Däremot bedömer MUCF att ytterligare insatser behöver göras både vad gäller en ökning av inackorderingsstöden och en utredning av vilka ytterligare stöd som elever som behöver flytta hemifrån för att gå i gymnasiet kan vara i behov av för att minska risken för skolavhopp och andra skolmisslyckanden. MUCF ser även behov av en satsning för att främja den sociala miljön i skolan. Detta återkommer MUCF till i avsnitt 7.8.

Myndigheten föreslår:

- att inackorderingsbidrag för elever i gymnasieskola och gymnasiesärskola med offentlig huvudman och med annan än offentlig huvudman höjs från 1/30 av prisbasbeloppet per hel månad eleven är inackorderad till att följa Kronofogdens förbehållsbelopp.
- att regeringen tillsätter en utredning i syfte att föreslå hur förutsättningar till gymnasiestudier kan förbättras för unga som bor långt ifrån en gymnasieskola som erbjuder det gymnasieprogram som de vill läsa.

Myndigheten bedömer:

- att en satsning för att främja den sociala miljön i skolan är nödvändig, i synnerhet för att främja möjligheten till fullständig skolgång för elever som bor i utsatta områden.

7.7 Nätverkens geografiska begränsningar

Sociala nätverk och socialt stöd från exempelvis familj, vänner och grannar är betydelsefullt för känslan av egenmakt och bidrar till upplevelsen av hälsa och ekonomisk trygghet. Nätverken och de resurser som personerna i nätverken besitter kan vara till stor nytta för individerna. Samtidigt är nätverkens möjligheter att ge stöd och möjligheter för deltagarna att uppnå sina mål beroende just av vilka individer som ingår i nätverken. Det kan vara till nackdel för personer vars nätverk består av enbart personer från marginaliserade grupper (FN 2016).

I enkäten saknas frågor som kartlägger den geografiska spridningen i de ungas nätverk. Däremot diskuteras under fokusgrupperna både vilka som ingår i deltagarnas nätverk, var de bor och hur de unga använder dessa kontakter. Oavsett var de bor liknar deltagarnas beskrivningar varandra. Utöver internet vänder sig deltagarna till föräldrar, syskon och vänner. Några frågar även fritidsledare, lärare, släktingar eller kompisars föräldrar när de behöver kunskap om någonting, vardagligt stöd eller hjälp med något praktiskt (jfr Tardy 1985). Deltagarna beskriver att de oftast lär känna nya personer i skolan. De som deltar i fritidsaktiviteter eller besöker en fritidsgård eller ett ungdomshus lär även känna nya människor där.

För uppbyggnaden av de ungas nätverk finns det alltså fördelar med att skolans elever och fritidsaktiviteternas deltagare kommer från ett stort och blandat geografiskt område. I fokusgruppsdiskussionerna blir det emellertid tydligt att nackdelarna med att resa till skolan (när en skola saknas nära hemorten) ses som betydande av de unga själva i såväl utsatta områden som i landsbygd och glesbygd. I utsatta områden beskriver deltagare att det känns otryggt att gå i en skola i ett område med högre socioekonomisk standard än deras eget. I landsbygd och glesbygd berättar deltagarna att restiden respektive flytten till studieorten är betungande.

Otryggheten i skolan i områden med högre socioekonomisk standard tas upp av flera deltagare i utsatta områden som en anledning att avbryta eller inte påbörja gymnasiestudier. Bland fokusgruppsdeltagarna är uppfattningen tydlig – de vill hellre gå i en skola och delta i fritidsaktiviteter i den egna orten. Däremot reflekterar deltagarna inte över nyttan av att lära känna andra som bor på andra platser eller att utvidga sina nätverk.

I de fokusgruppsintervjuer som gjorts i mellanstora städer och i ett privilegierat område ger deltagarnas berättelser intryck av att de ser det som en naturlig del i ungdomstiden att successivt utöka det geografiska område som de självständigt rör sig och umgås i. Detta element saknas i många berättelser från landsbygd och utsatta områden. Även där finns det självfallet unga som rör sig över stora geografiska ytor, umgås och känner trygghet i många olika rum. Men många gör inte det. På landsbygden för att det är för långt och svårt att ta sig dit och hem igen på ett smidigt sätt. I utsatta områden för att de känner otrygghet och känner sig utsatta för rasism och kränkningar antingen när de lämnar sitt eget område eller när de åker till områden med högre socioekonomisk standard. Detta innebär en tydlig begränsning av deras möjligheter att i vardagen bygga nätverk som de kan ha nytta av längre fram i livet.

7.7.1 Bedömning

Fokusgrupperna visar att deltagare från utsatta områden beskriver att de känner otrygghet i offentliga miljöer med högre socioekonomisk standard än deras eget område. Det gör att de blir geografiskt mer begränsade än andra unga i samma stad, vilket även begränsar deras tillgång till nätverk som sträcker sig utanför det egna området och andra områden som liknar det egna. MUCF bedömer att det vore värdefullt att öka ungas trygghet i det offentliga rummet utanför deras eget geografiska närområde genom att stimulera sociala kontakter mellan unga från olika områden, särskilt med avseende på unga som bor i utsatta områden. Det skulle även bidra till att deras möjligheter att utvidga sina sociala nätverk ökar. Regeringen har under året beslutat om statsbidrag till kommuner och landsting för att minska och motverka segregation (SFS 2018:118) samt ett motsvarande stöd till ideella föreningar och stiftelser för långsiktiga åtgärder som bidrar till att minska och motverka segregation på lokal nivå (SFS 2018:119). MUCF bedömer att sådana insatser som myndigheten ser behov av kan inrymmas inom ramen för de redan beslutade satsningarna.

Myndigheten bedömer:

- att det finns anledning att göra insatser i syfte att öka ungas trygghet i det offentliga rummet, i synnerhet i utsatta områden.
- att sådana insatser som myndigheten ser behov av kan tillgodoses inom ramen för av regeringen redan beslutade satsningar.

7.8 Någon att prata med

Att vara en del av ett socialt nätverk är en förutsättning för att få tillgång till emotionellt stöd (Tardy 1985) vilket i sin tur påverkar hälsan både fysiskt och psykiskt. I en genomgång av forskningen på området visar Reblin och Uchino (2008) att det finns ett robust samband mellan fysisk hälsa och att ge såväl som ta emot emotionellt stöd. Sociala nätverk och socialt stöd är viktigt även för den psykiska hälsan, där det finns ett samband mellan socialt stöd och lägre nivåer av depression, ångest och social stress samt högre självkänsla. Socialt stöd kan även fungera som en buffert för personer som utsätts för mobbning (Coyle et al 2017). Att ha endast ett fåtal vänner under uppväxten och uppleva ensamhet har också visat sig leda till nedsatt psykisk hälsa hos unga kvinnor (Västra Götalandsregionen 2010).

Enkäten visar att killar oftare än tjejer avstår från att prata med andra personer i sina nätverk när de är bekymrade eller oroade över något. Det gäller oavsett bostadsort och oberoende av om personen de avstår att ta emot stöd ifrån är förälder, vårdnadshavare, kompis, partner eller annan vuxen. Detta kan jämföras med SCB:s undersökning av levnadsförhållanden där det framkommer att nio procent av killarna och knappt fem procent av tjejerna i åldern 16–24 år uppger att de saknar en nära vän. Andelen som saknar en nära vän är högre i åldersgruppen 25–34 år än i den lägre åldersgruppen och högre i övriga orter än i storstäder och förortskommuner (SCB 2016–2017).

Att det finns tydliga könsmönster i tillgången till och nyttjandet av socialt och emotionellt stöd bekräftas av tidigare forskning som bland annat visar att män har svårare att be om stöd när de mår dåligt och

svårare att få stöd av vården vid psykiska problem (Schenck-Gustafsson & Dahlin 2015). Män har också svårare att ge känslomässigt stöd till andra (MacGeorge et al 2003).

Enkäten visar även att kränkningar och mobbning är vanligt bland de unga, där nära tre av tio unga uppger att de blivit kränkta och en av sex (fler bland tjejer) uppger att de blivit mobbade under de senaste sex månaderna. Att utsättas för mobbning under uppväxten ger en överrisk som vuxen på mellan 50 och 100 procent för psykisk ohälsa, däribland depression, ångest, självskadebeteende och suicidalitet enligt Lereya et al (2015). Risken att drabbas för psykisk ohälsa är högre för dem som blivit mobbade av en jämnårig än av en vuxen och högre för de som utsatts för mobbning än för de som utsatts för misshandel eller vanvård under uppväxten.

Under fokusgrupperna berättar flera deltagare om sin egen och andras psykiska ohälsa och hur svårt det kan vara att få hjälp. I en undersökning konstaterar Socialstyrelsen (2017a) att 15 procent av alla kvinnor i åldern 18–24 år och 10 procent av alla män i samma ålder samt flickor och pojkar i åldrarna 10–17 år har någon form av psykisk ohälsa. Antalet fall har ökat stadigt under den senaste 20-årsperioden och ökningen är större i Sverige än i övriga nordiska länder.

Hur länge unga får vänta på utredning eller behandling skiljer sig stort mellan olika delar av landet. I riket startade drygt åtta av tio utredningar inom barn- och ungdomspsykiatri inom tidsgränsen 30 dagar år 2016, men detta varierar mellan knappt 25 procent i det landsting där väntetiden är längst, till nära 96 procent där väntetiden är kortast (Socialstyrelsen 2017b).

Personer som utsätts för mobbning under längre tid löper större risk att hamna i utanförskap och upplever lägre känsla av sammanhang och meningsfullhet än de som inte blivit utsatta (Friends 2018). Mobbning är även den vanligaste anledningen till att unga hoppar av sina gymnasiestudier (Temagruppen unga i arbetslivet 2013).

Enligt Friends (2018) är etnisk tillhörighet och kön de vanligaste anledningarna att bli utsatt för kränkningar enligt de elever som själva utsätts, följt av könsöverskridande identitet och uttryck eller funktionsnedsättning. Snäva normer om hur unga av deras eget kön ska vara och

bete sig lyfts även av fokusgruppsdeltagare som en bidragande anledning till den mobbning de själva och deras jämnåriga utsätts för. I samma studie visar Friends (2018) att nära en av fyra elever i årskurs 6–9 uppger att lärare sällan eller aldrig agerar när de märker eller får veta att elever blir illa behandlade eller kränkta. En lika stor andel uppger att lärare agerar ibland. Detta bekräftar upplevelsen hos fokusgruppsdeltagarna som berättar att de huvudsakligen utsätts i skolan och att de vuxna i skolan varken märker eller agerar mot mobbning på ett sådant sätt att mobbningen upphör. I flera fokusgrupper förekommer det även deltagare som berättar att de anmält mobbningen till rektor och att inte heller detta gör att skolan agerar på ett sådant sätt att mobbningen upphör.

7.8.1 Förslag

I regleringsbrevet för år 2018 ges Folkhälsomyndigheten ett flertal uppdrag inom områdena psykisk hälsa och suicidprevention. Bland dessa ingår att bygga upp och utveckla samordningen av arbetet på nationell nivå samt att stödja kunskapsutveckling på regional och lokal nivå inom området psykisk hälsa. Myndigheten delar även ut verksamhetsbidrag till ideella organisationer som arbetar med främjande och förebyggande arbete inom området psykisk hälsa och suicidprevention samt verksamhetsbidrag och projektbidrag till organisationer som arbetar förebyggande och främjande i syfte att motverka psykisk ohälsa hos barn och unga som är asylsökande eller nyanlända (Regeringsbeslut 2017).

Folkhälsomyndigheten konstaterar att brister i skolans funktion troligen är en bidragande orsak till att de psykosomatiska symtomen bland barn och unga ökar (Folkhälsomyndigheten 2018). Regeringen pekar också ut ett antal åtgärder för ökad kunskap och likvärdighet i skolan i propositionen *Samling för skolan* (prop. 2017/18:182) baserat på Skolkommissionens förslag. Propositionen innehåller bland annat förslag för minskad skolsegregation och upprepad eller längre frånvaro bland eleverna. I propositionen tar regeringen även upp kränkningar som en orsak till skolfrånvaro och att skolans rektor och huvudman ansvarar för att vidta skäligen åtgärder för att förhindra kränkande behandling.

Olika insatser för att främja unga psykiska hälsa återfinns även i sammanställningen *Ungas beställning till samhället* som tagits fram av

Sveriges Psykologförbund, Föreningen Tilia, Sveriges Elevkårer och Maskrosbarn på initiativ av den Nationella samordnaren för utveckling och samordning av insatser inom området psykisk hälsa. Där beskrivs förändringar inom ett antal områden som tillsammans gynnar ungas psykiska hälsa (Ungas beställning till samhället 2018). Den nationella samordnaren beskriver i *Regeringens strategi inom området psykisk hälsa* (2018) fem fokusområden och sex förutsättningar för förändring i riktning mot ökad psykisk hälsa bland invånarna (Nationell samordnare för utveckling och samordning av insatser inom området psykisk hälsa 2018).

Varken regeringen eller den nationella samordnaren lyfter emellertid de konsekvenser som mobbning och kränkningar kan få i form av psykisk ohälsa och annan utsatthet, vilka samhällskostnader mobbningen medför¹ eller i vilken omfattning detta sker. Skolinspektionen (2016) konstaterar efter en granskning av svenska skolor att de behöver göra mer för att främja en trygg miljö för eleverna på nätet och att de heller inte gör ett tillräckligt förebyggande arbete för att hindra kränkningar.

MUCF anser att ytterligare arbete krävs för att komma tillrätta med den sociala miljön i skolan. En sådan satsning kan med fördel kombineras med ett förändringsarbete för att vidga begränsande normer för hur unga personer är och bör vara med koppling till de olika diskrimineringsgrunderna. Därför föreslår myndigheten två åtgärder som gemensamt bidrar till att förbättra den sociala miljön i skolan och minska ungas psykiska ohälsa. Ett främjande och stödjande uppdrag till skolor och huvudmän i arbetet för jämställdhet och normkritik samt mot kränkningar, diskriminering, trakasserier och sexuella trakasserier samt mot förlängning av MUCF:s uppdrag Tryggare skolor för unga hbtq-personer eftersom de är särskilt utsatta för psykisk ohälsa (Folkhälsomyndigheten 2017).

133

¹ Lundmark, Nilsson och Wadeskog (2016) har beräknat samhällskostnaden (med en försiktig kalkyl) till 17,5 miljarder kronor, utslaget över 30 år för ett års mobbning av 6000 elever. De visar även att landstingen (nuvarande regioner) är de huvudsakliga kostnadsbärarna. Detta kan jämföras med samhällets totala kostnader för psykisk ohälsa (i alla åldrar av befolkningen) av den nationella samordnaren beräknats till 135 miljarder kronor årligen (Nationell samordnare för utveckling och samordning av insatser inom området psykisk hälsa 2018).

Barn- och elevombudet vid Skolinspektionen övervakar de delarna i skollagen som rör kränkande behandling. De utreder inkomna anmälningar om kränkande behandling mot barn och elever, företräder barn och elever i domstol, informerar om skollagens krav om nolltolerans mot kränkningar och samarbetar med andra myndigheter. De har stor upparbetad kompetens om kränkningar av elever och det pågår ett arbete för att de ska få ansvar även för de frågor som rör trakasserier, sexuella trakasserier och diskriminering i skolan som för tillfället ingår i Diskrimineringsombudsmannens uppdrag.

I jämställdhetsmyndighetens uppdrag ingår att vara ett stöd till kommuner i genomförandet av jämställdhetspolitiken. Ett stödjande och främjande uppdrag till skolor och huvudmän att intensifiera arbetet med jämställdhet och normkritik överensstämmer väl med det jämställdhetspolitiska målet om jämställd utbildning samt kan i förlängningen även bidra till målpuffyllelsen av övriga jämställdhetspolitiska mål. Det är även en betydelsefull åtgärd för att främja ungas psykiska hälsa och förebygga psykisk ohälsa (MUCF 2015).

För att anpassa arbetet till skolors och huvudmäns behov samt underlätta spridning av metoder, modeller och goda exempel bör även Sveriges kommuner och landsting ges möjlighet att samverka alternativt samråda med övriga aktörer i uppdraget.

MUCF:s uppdrag Tryggare skolor för unga hbtq-personer upphör i december 2019. Det är ett väl emottaget projekt, där efterfrågan av stöd från landets skolor är stor. Inom ramen för projektet ger MUCF kunskap och konkreta verktyg för hur skolornas personal kan arbeta för att skapa tryggare skolmiljöer för hbtq-personer. Detta är ett område där MUCF har djup kunskap och flerårig erfarenhet. MUCF är även expertmyndighet inom ungas delaktighet, vilket är en nödvändig förutsättning för ett arbete som ger långsiktiga och hållbara resultat för att skapa trygga och inkluderande skolmiljöer.

Myndigheten föreslår:

- att Barn- och elevombudet vid Skolinspektionen ges i uppdrag att i samverkan med Jämställdhetsmyndigheten, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor och Sveriges kommuner och landsting främja och stödja skolor och huvudmän i arbetet för jämställdhet och normkritik samt mot kränkningar, diskriminering, trakasserier och sexuella trakasserier. Genomförandet av uppdraget ska ske i samråd med Diskrimineringsombudsmannen.
- att uppdraget Tryggare skolor för unga hbtq-personer förlängs till och med år 2022 samt att Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor ges i uppdrag att till och med år 2021 ta fram ett långsiktigt förslag för hur en öppen och inkluderande miljö i skolan för hbtq-personer kan skapas, med en start av genomförandet från och med år 2022.

Referenser

- Abdelzadeh, A.** (2015). Den missnöjda demokraten. I SOU 2015:6 *Låt fler forma framtiden! Forskarantologi*. Stockholm: Regeringskansliet.
<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2016/01/sou-201596/> (Hämtad 2018-09-25).
- Andersson, E.** (2015) *Nya portar? Ungas delaktighet i politiska beslutsprocesser på kommunal nivå*. Underlagsrapport till demokratiutredningen. Höskolan i Skövde: Institutionen för hälsa och lärande.
<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:oru:diva-51709> (Hämtad 2018-09-26).
- Arkhed, S., Ohlsson, J.,** (2015) *Nyhetsintresse och nyhetskonsumtion*. SOM-rapport nr 2015:33. SOM-Institutet: Göteborgs universitet.
https://som.gu.se/digitalAssets/1561/1561529_nyhetsintresse-och-nyhetskonsumtion-2015.pdf (Hämtad 2018-11-08).
- Atkinson, A.** (1998). Social exclusion, poverty and unemployment. I A. Atkinson & J. Hills (Eds.), *Exclusion employment and opportunity* (CASE Paper No. 4). London: Centre for the Analysis of Social Exclusion, London School of Economics.
- Bordia Das, M.** (2013). *Inclusion matters: the foundation for shared prosperity—overview*. Washington, DC: World Bank.
- Bourdieu, P.** (1986). *The forms of capital*. In J.G. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education*. (pp 241-258). Westport, Connecticut: Greenwood Press.
- Braeckman, A.** (2006). Niklas Luhmann's systems theoretical redescription of the inclusion/exclusion debate. *Philosophy & social criticism*, 32(1), 65-88.
- Council of the European Union** (2004). *Joint Report on Social Inclusion*. Report 7101/04, European Commission, Brussels.
http://ec.europa.eu/employment_social/soc-prot/soc-incl/final_joint_inclusion_report_2003_en.pdf (Hämtad 2018-07-31).

Coyle, S. et al (2017) The Association Among Siblings and Peer-Bullying, Social Support and Internalizing Behaviors. *Child and Youth Care Forum Vol 46*, p. 895-922. Springer.

Curran, C., Burchardt, T., Knapp, M., McDaid, D., & Li, B. (2007). Challenges in multidisciplinary systematic reviewing: a study on social exclusion and mental health policy. *Social Policy & Administration*, 41(3), 289–312.

Dahlstedt, M., Ekholm, D. (2018). Den sociala exkluderingens mekanismer. I Dahlstedt, M. *Förortsdrömmar: Ungdomar, utanförskap och viljan till inkludering*. Linköping Studies i Social Work and Welfare 2018:3. Linköping: Avdelningen för socialt arbete, Linköping University.
<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:liu:diva-144512> (Hämtad 2018-08-01).

Dahlstedt, M., Eliassi, B. (2018). Utanförskapet, förorten och slaget om hemmet. I Dahlstedt, M. *Förortsdrömmar: Ungdomar, utanförskap och viljan till inkludering*. Linköping Studies i Social Work and Welfare 2018:3. Linköping: Avdelningen för socialt arbete, Linköping University.
<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:liu:diva-144492> (Hämtad 2018-08-01).

DESA (2009). *Creating an Inclusive Society: Practical Strategies to Promote Social Integration*.
<http://www.un.org/esa/socdev/egms/docs/2009/Ghana/inclusive-society.pdf>
(Hämtad 2018-08-01).

Diskrimineringsombudsmannen (2018a) *Redovisning av regeringsuppdrag om särskilda insatser för att motverka diskriminering på arbets- och bostadsmarknaden*. Dnr LED 2017/384 handling 4.
<http://www.do.se/globalassets/om-do/redovisning-regeringsuppdrag-arbets-bostadsmarknad.pdf> (Hämtad 2018-10-17).

Easton, D. (1965). A systems analysis of political life. Wiley, New York.

Eriksson, M., Pristed Nielsen, H., Paulgaard, G., (2015) The Internal Other: Reproducing and Reworking Center and Periphery. I Thidemann Faber, S., Pristed Nielsen, H., (2015) *Remapping Gender, Place and Mobility: Global Confluences and Local Particularities in Nordic Peripheries*. Farnham: Ashgate Publishing Limited.

Europeiska Kommissionen (2010). *Europa 2020. En strategi för smart och hållbar tillväxt för alla*. Bryssel.
http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_SV_ACT_part1_v1.pdf (Hämtad 2018-07-31).

FN (2015). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development*. A/RES/70/1, 21 October.
http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_70_1_E.pdf (Hämtad 2018-07-31).

FN (2016). *Leaving no one behind: the imperative of inclusive development*. Report on the World Social Situation 2016. New York: UN.
<http://www.un.org/esa/socdev/rwss/2016/full-report.pdf> (Hämtad 2018-07-31).

Folkhälsomyndigheten (2017) *Metoder för att främja en god hälsa bland hbtq-personer: Resultat från en kartläggande litteraturöversikt*.
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/47348a5788f543c4b5486e08c0872b20/metoder-framja-god-halsa-hbtq-personer.pdf> (Hämtad 2018-11-20).

Folkhälsomyndigheten (2018) *Varför har den psykiska ohälsan ökat bland barn och unga i Sverige? Utvecklingen under perioden 1985–2014*.
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/628f1bfc932b474f9503cc6f8e29fd45/varfor-psykiska-ohalsan-okat-barn-unga-18023-2-webb-rapport.pdf> (Hämtad 2018-11-20).

Forkby, T., Liljeholm Hansson, S., (2011) *Kampen för att bli någon: Bilder av förorten och riskfyllda utvecklingsvägar i Göteborg*. Rapport 1:2011. Göteborg: FoU i Väst.

Friends (2018) *Friendsrapporten*.
<https://friends.se/wp-content/uploads/2018/08/friendsrapporten-2018.compressed.pdf>
(Hämtad 2018-09-05).

Gilljam, M., (2003) Deltagandedemokrati med förhinder. I Gilljam, M., och Hermansson, J., (red) (2003) *Demokratins mekanismer*. Malmö: Liber

Jacobson Pettersson, H., (2008) Socialt medborgarskap och social delaktighet: Lokala upplevelser bland unga kvinnor och män med utländsk bakgrund. *Rapportserie i socialt arbete. Nr 3, 2008*. Institutionen för vårdvetenskap och socialt arbete. Växjö universitet.
<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:206125/FULLTEXT01.pdf> (Hämtad 2018-11-20).

Jarl, M., (2003) Deltagardemokraterna och den representativa demokratin. I Gilljam, M., och Hermansson, J., (red) (2003) *Demokratins mekanismer*. Malmö: Liber.

Lereya, S., et al (2015) Adult mental health consequences of peer bullying and maltreatment in childhood: two cohorts in two countries. *Lancet Psychiatry* 2015:2, p. 524–531.

<https://www.thelancet.com/action/showPdf?pii=S22150366%2815%2900165-0>
(Hämtad 2018-10-09).

Lindbäck, J., Sernhede, O. (2010) Det ”integrerade” gymnasiet och den segregerade staden: Elevers berättelser om det urbana rummet och platsens betydelse. *Utbildning & Demokrati* 2010, vol 19, nr 1, s. 115–140.

http://www.academia.edu/23476566/Det_integrerade_gymnasiet_och_den_segregerade_staden (Hämtad 2018-10-05).

MacGeorge, E. et al (2003) Skill Deficit or Differential Motivation? Testing Alternative Explanations for Gender Differences in the Provision of Emotional Support. *Communication Research* Vol 30:3 p272-303. Sage Publications.

Malin Rönnblom (2014) *Ett urbant tolkningsföreträde? -En studie av hur landsbygd skapas i nationell policy*. Umeå universitet.

<https://www.jordbruksverket.se/download/18.724b0a8b148f52338a326d3/1413535909399/Rapport+f%C3%B6r+publikation.pdf> (Hämtad 2018-09-20).

Molina, I., (1997) Stadens rasifiering: Etnisk boendesegregation i folkhemmet. *Geografiska regionstudier* 32. Uppsala: Uppsala universitet.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2015)

Fokus 15: del 2. Särskilt utsatta ungdomsgrupper:

Ungas sexuella och reproduktiva rättigheter.

<http://www.mucf.se/publikationer/fokus-15-del-2-sarskilt-utsatta-ungdomsgrupper>
(Hämtad 2018-10-10).

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2015)

När livet känns fel: Ungas upplevelser kring psykisk ohälsa.

<http://www.mucf.se/publikationer/nar-livet-kanns-fel> (Hämtad 2018-11-09).

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2016a)

Kartläggning av öppen fritidsverksamhet:

En nationell bild och faktorer som påverkar deltagande.

<http://www.mucf.se/publikationer/kartlaggning-av-oppen-fritidsverksamhet>

(Hämtad 2018-09-06).

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2016b)

Utvecklingen av ideella föreningars villkor: Civila samhällets villkor 2016 med fokus på ideella föreningar i utsatta områden.

<http://www.mucf.se/publikationer/utvecklingen-av-ideella-foreningars-villkor>

(Hämtad 2018-10-19).

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2017)

Fokus 17:1 Etablering i arbets- och samhällslivet.

<http://www.mucf.se/publikationer/fokus-17-del-1-ungas-etablering> (Hämtad 2018-09-12).

Nationell samordnare inom området psykisk hälsa (2018)

Regeringens strategi inom området psykisk hälsa 2016–2020:

Fem fokusområden fem år framåt.

http://samordnarepsykiskhalsa.se/wp-content/uploads/2016/08/psykisk_halsa_210x240_se_webb.pdf

(Hämtad 2018-10-24).

Nilsson Lundmark, E., Nilsson, I., och Wadeskog, A., (2016)

Se till mig som liten är: Socioekonomisk analys av mobbningens effekter.

<https://friends.se/wp-content/uploads/2016/06/Mobbningens-kostnader-huvudrapport.pdf>

(Hämtad 2018-10-09).

Nordregio (2018) *Young people not thriving in rural areas.*

Policy Brief #05, Sep 2018.

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:norden:org:diva-5343>

(Hämtad 2018-11-09).

Näringsdepartementet (2018a) *Mångmiljardsatsning för att förverkliga landsbygdskommitténs förslag.* Faktablad N2018.07.

https://www.regeringen.se/4950e9/contentassets/2b697532241c4da49c7622feb7bd9eba/2018_landsbygdsprop_faktablad1.pdf

(Hämtad 2018-10-19).

Näringsdepartementet (2018b) *Några av regeringens övriga satsningar som särskilt berör svensk landsbygd*. Faktablad N2018.07.

https://www.regeringen.se/4950e9/contentassets/eb568bc5881b4f23b9fdc30d9a76091f/2018_landsbygdsprop_faktablad2_ovriga-satsningar.pdf (Hämtad 2018-10-19).

Partispace (2018) *Re-Thinking Youth Participation*

– *contributions of PARTISPACE*. Working Paper June 2018.

<http://partispace.eu/cms/wp-content/uploads/2018/06/PARTISPACE-Working-paper-re-thinking-youth-participation.pdf> (Hämtad 2018-11-09).

Paulgaard, G., (2015) Place Attachment, Unemployment and Masculinity: Young Men in the High North. I Thidemann Faber, S., Pristed Nielsen, H., (2015) *Remapping Gender, Place and Mobility: Global Confluences and Local Particularities in Nordic Peripheries*. Farnham: Ashgate Publishing Limited.

Petersson, F., Davidsson, T. & Petersson, F. (red.) (2016).

Social exkludering: perspektiv, process, problemkonstruktion. Lund: Studentlitteratur.

Putnam, R.D. (1993). *Making democracy work: civic traditions in modern Italy*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

Putnam, R.D. (2000). *Bowling alone: the collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.

Reblin, M., Uchino, B. (2008) Social and Emotional Support and its Implication for Health, *Curr Opin Psychiatry*: Author manuscript.

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2729718/> (Hämtad 2018-09-28).

Regeringen (2001) *Sveriges handlingsplan mot fattigdom och social utslagning*. Bilaga till protokoll vid regeringssammanträde 2001-05-23 nr 11.

http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/napincl2001sv_sv.pdf (Hämtad 2018-07-31).

Regeringen (2014) *Partnerskapsöverenskommelsen*.

Regeringens skrivelse 2013/14:218.

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/skrivelse/partnerskapsoverenskommelsen_H103218/html (Hämtad 2018-10-08).

Regeringen (2018a) *Regeringens långsiktiga strategi för att minska och motverka segregation, Ku18:03*. Stockholm: Elanders Sverige AB.

<https://www.regeringen.se/49feff/contentassets/a29a07890ec24acd900f5156fbf45f08/regeringens-langsigtiga-strategi-for-att-minska-och-motverka-segregation.pdf> (Hämtad 2018-09-26).

Regeringen (2018c) *Faktablad. Några av regeringens övriga satsningar som särskilt berör svensk landsbygd*. Näringsdepartementet N2018.07.

https://www.regeringen.se/496382/contentassets/ce2d4aaaa4ac4be5ba2334615c87657a/2018_landsbygdprop_faktablad2_ovriga-satsningar.pdf (Hämtad 2018-10-16).

Regeringens proposition 2009/10:55 *En politik för det civila samhället*.

<https://www.regeringen.se/49b70c/contentassets/626c071c353f4f1d8d0d46927f73fe9c/en-politik-for-det-civila-samhallet-prop.-20091055> (Hämtad 2018-10-19).

Regeringens proposition 2017/18:179 *En sammanhållen politik för Sveriges landsbygder – för ett Sverige som håller ihop*.

<https://www.regeringen.se/4950ea/contentassets/0ae0beff7ac24e1385d4de30424b7d02/171817900webb.pdf> (Hämtad 2018-10-19).

143

Regeringens proposition 2017/18:249

God och jämlik hälsa – en utvecklad folkhälsopolitik.

<https://data.riksdagen.se/fil/7DFAC6CD-6BBC-476E-BB21-740C5A575867> (Hämtad 2018-08-16).

Regeringsbeslut (2018a). *Handlingsplan för Sveriges genomförande av Agenda 2030 och uppdrag att följa upp genomförandet av agendan*. 2081-06-14, Fi2018/02412/SFÖ m.fl.

<https://www.regeringen.se/rapporter/2018/06/handlingsplan-agenda-2030/> (Hämtad 2018-09-10)

Regeringsbeslut (2018b) *Uppdrag att fördela medel och följa upp satsningen på stöd till fritidsgårdar och motsvarande öppna fritidsverksamhet*. Utbildningsdepartementet: U2018/02972/UF.

<https://www.regeringen.se/49fcc9/contentassets/51049be3dfd848eca49f18db72366921/uppdrag-att-fordela-medel-och-folja-upp-satsningen-pa-stod-till-fritidsgardar-och-motsvarande-oppna-fritidsverksamhet.pdf> (Hämtad 2018-10-23).

Regeringsbeslut I:9 (2017) *Regeringsbrev för budgetåret 2018 avseende Folkhälsomyndigheten*. 2017-12-18, S2017/07302/RS (delvis).

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/globalassets/om-myndigheten/styrdokument/regleringsbrev-2018-folkhalsomyndigheten.pdf> (Hämtad 2018-11-20).

Regeringskansliet (2018a) *Långsiktigt reformprogram för minskad segregation år 2017–2025*. Promemoria.

<https://www.regeringen.se/49480b/contentassets/94760eec95e04a45b0a1e462368b0095/langsiktigt-reformprogram-for-minskad-segregation-ar-2017-2025.pdf> (Hämtad 2018-10-17).

Regeringskansliet (2018b) *Regeringens samlade insatser för att minska och motverka segregation*.

<https://www.regeringen.se/493c3f/contentassets/401aa80f18f445cb92653a0ac390ee3b/regeringens-samlade-insatser-for-att-minska-och-motverka-segregation.pdf> (Hämtad 2018-10-17).

Regeringskansliet (2018c) *Strategi för en stark demokrati – främja, förankra, försvara*. Kulturdepartementet Ku18:02.

<https://www.regeringen.se/49f2a8/contentassets/64308b0cc8a14ddb8532ff541369c602/strategi-for-en-stark-demokrati---framja-forankra-forsvara.pdf> (Hämtad 2018-10-24).

SCB (2016–2017) *Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF/SILC)*.

<https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/levnadsforhallanden/levnadsforhallanden/undersokningarna-av-levnadsforhallanden-ulf-silc/pong/tabell-och-diagram/sociala-relationer/har-nagon-nara-van/> (Hämtad 2018-09-28).

Schenck-Gustafsson, K., Dahlin, S. (2015) *Hälsa. I Mål och myndighet: En effektiv styrning av jämställdhetspolitiken*. SOU 2015:86.

<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2015/10/sou-201586/> (Hämtad 2018-09-28). (Hämtad 2018-09-28).

Sernhede, O. (2005) 'Reality is My Nationality': The Global Tribe of Hip Hop and Immigrant Youth in 'The New Sweden'. I *Youth, Otherness and the Plural City*. Göteborg: Daidalos.

SFS 2008:567 *Diskrimineringslag*.

<https://lagen.nu/2008:567> (Hämtad 2018-10-10).

SFS 2018:118. *Förordning om statsbidrag till kommuner och landsting för att minska och motverka segregation.* Stockholm: Kulturdepartementet.

<http://rkrattsbaser.gov.se/sfst?bet=2018:118> (Hämtad 2018-10-08).

SFS 2018:119. *Förordning (2018:119) om statsbidrag till ideella föreningar och stiftelser för att minska och motverka segregation.* Stockholm: Kulturdepartementet.

<http://rkrattsbaser.gov.se/sfst?bet=2018:119> (Hämtad 2018-10-08).

SFS 2018:151. *Förordning (2018:151) om statsbidrag till kommuner med socioekonomiskt eftersatta områden.* Stockholm: Näringsdepartementet.

<http://rkrattsbaser.gov.se/sfst?bet=2018:151> (Hämtad 2018-10-08).

Skolinspektionen (2016) *Skolors arbete mot trakasserier och kränkande behandling på nätet.*

<https://www.skolinspektionen.se/globalassets/planerade-pagande-granskningar/natkrankning/skolors-arbete-mot-krankande-behandling-pa-natet.pdf> (Hämtad 2018-11-09).

Socialstyrelsen (2017a) *Utvecklingen av psykisk ohälsa bland barn och unga vuxna: Till och med 2016.*

<https://www.socialstyrelsen.se/publikationer2017/2017-12-29> (Hämtad 2018-08-30.)

Socialstyrelsen (2017b) *Öppna jämförelser 2017: En god vård? Övergripande uppföljning utifrån sex frågor om hälso- och sjukvårdens resultat.*

<https://www.socialstyrelsen.se/publikationer2018/2018-1-4> (Hämtad 2018-09-04).

SOU 2016:13. *Palett för ett stärkt civilsamhälle. Betänkande av Utredningen för ett stärkt civilsamhälle.*

<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2016/02/sou201613/> (Hämtad 2018-10-19).

SOU 2018:74. *Lite mer lika: Översyn av kostnadsutjämnningen för kommuner och landsting. Betänkande av Kostnadsutjämningsutredningen.*

<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2018/10/sou-201874/> (Hämtad 2018-10-08).

Stenbacka, S. (2014) *Män utanför städerna – om konstruktionen av rurala maskuliniteter och identiteter under förändring.*

Bilaga 12 i *SOU 2014:6 Män och jämställdhet.*

<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2014/02/sou-20146/> (Hämtad 2018-09-20).

Svensson, L. (2006) *Vinna och förvinna? Drivkrafter bakom ungdomars utflyttning från mindre orter.* Linköping: Linköping studies in Arts and Science No. 359. Linköping studies in Education and Psychology No. 109.

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:liu:diva-6524> (Hämtad 2018-09-20).

Svensson, L. (red.) (2017). *Lämna eller stanna?: valmöjligheter och stöd för unga i ”resten av Sverige”.* Lund: Nordic Academic Press.

Sveriges kommuner och landsting (2017) *Handbok för gymnasieantagning 2018–2019.*

<https://webbutik.skl.se/sv/artiklar/handbok-for-gymnasieantagning-2018-2019.html> (Hämtad 2018-09-04).

Temagruppen Unga i arbetslivet (2013) *10 orsaker till avhopp: 379 unga berättar om avhopp från gymnasiet.* Skrifter från Temagruppen Unga i arbetslivet 2013:2

https://www.mucf.se/sites/default/files/publikationer_uploads/tioorsaker.pdf (Hämtad 2018-09-28).

Ungas beställning till samhället (2018) *Ungas beställning till samhället 2018.*

<http://samordnarepsyiskhalsa.se/wp-content/uploads/2018/05/Ungas-best%C3%A4llning-till-samh%C3%A4llet-2018.pdf> (Hämtad 2018-10-24).

Ungdomsstyrelsen (2009) *Lika olika som lika – om former för lokalt ungdomsinflytande.* Ungdomsstyrelsens skrifter 2009:4.

<https://www.mucf.se/publikationer/lika-olika-som-lika> (Hämtad 2018-10-04).

Ungdomsstyrelsen (2010) *Fokus 10: En analys av ungas inflytande.* Ungdomsstyrelsens skrifter 2010:10.

<https://www.mucf.se/publikationer/fokus-10-om-ungas-inflytande> (Hämtad 2018-10-04).

Wacquant, Loïc J.D. (1996): Red belt, black belt: racial division, class inequality and the state in French urban periphery and the American ghetto. I Enzo Mingione, red: *Urban Poverty and the Underclass*, s. 234–274. London: Blackwell.

Wacquant, Loïc J.D. (2008): *Urban Outcast: A Comparative Sociology of Advanced Marginality*. Cambridge: Polity Press.

Wollin Elhouar, E. (2014) *Tillhör vi Sveriges framtid? En etnologisk studie av vardag och hållbarhet i norrländsk glesbygd*. Stockholm: Stockholms universitet.

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-108744> (Hämtad 2018-09-24).

von Essen, J., Jegermalm, M. & Svedberg, L. (2015) Folk i rörelse – medborgerligt engagemang 1992–2014. Ersta Sköndal Högskola Arbetsrapportserie 85.

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:esh:diva-4589> (Hämtad 2018-08-31.)

Västra Götalandsregionen (2010) *Ungas psykiska hälsa med ett genusperspektiv: Litteraturstudie*.

https://medicine.gu.se/digitalAssets/1536/1536147_ungas-psykiska-h--lsa-med-ett-genusperspektiv--ann-charlotte-m--rdby-gunilla-krantz.pdf (Hämtad 2018-09-28).

147

Webbsidor

Arbetsförmedlingen (2014) *Vi kan göra mycket, men vi kan inte ge gymnasiekompetens*. Debattartikel.

<https://www.dalademokraten.se/artikel/debatt/vi-kan-gora-mycket-men-vi-kan-inte-ge-gymnasiekompetens> och <https://www.dt.se/artikel/debatt/vi-kan-gora-mycket-men-vi-kan-inte-ge-gymnasiekompetens-1>

Centrala Studiestödsnämnden (2018) *Bidrag till gymnasiestudier i Sverige*.

<https://www.csn.se/bidrag-och-lan/studiestod/bidrag-for-gymnasiestudier-i-sverige.html> (Hämtad 2018-09-04).

Diskrimineringsombudsmannen (2018b) *Arbetsliv, bostad och socialtjänst*.

<http://www.do.se/om-do/vad-gor-do/arbetsliv-bostad-och-socialtjanst/> (Hämtad 2018-10-17).

Europeiska kommissionen (2018) *Regional utveckling och sammanhållning efter 2020 – Frågor och svar. Faktablad.*

http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-18-3866_sv.htm (Hämtad 2018-10-05).

Kronofogden (2018) *Hur mycket får du behålla?*

<https://www.kronofogden.se/Hurmycketfardubehalla.html> (Hämtad 2018-10-05).

Nationell samordnare inom området psykisk hälsa (2018) Uppdraget.

<http://samordnarepsyiskhalsa.se/uppdraget/> (Hämtad 2018-10-09).

Regeringskansliet (2018d) *En sammanhållen politik för Sveriges landsbygder.*

<https://www.regeringen.se/regerings-politik/en-sammanhallen-politik-for-sveriges-landsbygder/> (Hämtad 2018-10-08).

Regeringskansliet (2018e) *Regeringens samlade insatser mot segregation.*

<https://www.regeringen.se/regerings-politik/regeringens-samlade-insatser-mot-segregation/> (Hämtad 2018-11-22).

Regeringskansliet (2018f) *Ny kurs för landsbygden – för ett Sverige som håller ihop.*

<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2018/03/ny-kurs-for-landsbygden--for-ett-sverige-som-haller-ihop/> (Hämtad 2018-11-22).

SCB (2018) *Hyra efter antal rum.*

<https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/boende-byggande-och-bebyggelse/bostads-och-hyresuppgifter/hyror-i-bostads-lagenheter/pong/tabell-och-diagram/hyra-efter-antal-rum/> (Hämtad 2018-10-05).

Stockholms stad (2013) *Medborgarvärdar i Hässelby-Vällingby. Ansökan om medel för ytterstadsprojekt.*

<https://insynsverige.se/documentHandler.ashx?did=1723898> (Hämtad 2018-10-31).

Intervjuer

Sveriges kommuner och landsting (SKL) 2018-10-17. Telefonintervju.

Bilagor

Bilaga 1. Flera sätt att se på social inkludering

I 2018 års regleringsbrev till Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor understryks betydelsen av ungas etablering i arbetsliv och samhälle, deras fritid, organisering och välmående samt deras makt och delaktighet. I MUCF:s uppdrag ingår att ta fram, samla och sprida kunskap i syfte att uppnå målen inom ungdomspolitik och politiken för det civila samhället (SFS 2015:49).

Genom att studera ungas sociala inkludering kan dessa teman vävas samman till en helhet som speglar ungas liv i olika delar av landet. Social inkludering används på olika sätt och ges delvis olika betydelser i olika sammanhang. I denna bilaga ges en kort introduktion till några politiska initiativ som syftar till eller berör social inkludering. Därefter beskrivs kortfattat hur begreppet social inkludering använts inom politik och forskning.

149

Politik för social inkludering

Sedan Europeiska Rådet i december år 2000 uppmanade samtliga medlemsstater att upprätta nationella handlingsplaner för social inkludering har begreppet använts för att synliggöra behovet av och motivera politiska reformer i medlemsländerna. I Sverige utmynnade detta i en nationell handlingsplan mot fattigdom och social utslagning. I den svenska handlingsplanen nämns inte begreppet social inkludering, men de aspekter som Europeiska rådet lägger in i begreppet genomsyrar även den svenska handlingsplanen (Sverige 2001). Ett par internationella dokument som i dagsläget pekar ut inriktningen för arbetet med social inkludering är Agenda 2030 och Europa 2020.

Agenda 2030

Sedan början av 2000-talet har flera nationella och internationella handlingsplaner tagits fram som berör politiken för social inkludering. Bland dessa finns FN:s resolution för hållbar utveckling, Agenda 2030,

som i september 2015 antogs av FN:s generalförsamling. Den har 17 övergripande sociala, miljömässiga och ekonomiska mål för världen. Bland dessa ingår bland annat att avskaffa hunger och fattigdom, säkerställa hälsosamma liv och främja välbefinnandet för alla, samt att minska ojämlikhet, uppnå jämställdhet och säkerställa tillgång till vatten och sanitet för alla (FN 2015).

För genomförandet av Agenda 2030 har Sveriges regering tillsatt Agenda 2030-delegationen, i vars uppdrag det ingår att stödja och stimulera arbetet med Sveriges genomförande av Agenda 2030 i samråd med bland annat kommuner, landsting och statliga myndigheter (Kommittédirektiv 2016:18).

Europa 2020

På EU-nivå finns bland annat Europa 2020-strategin som bland annat syftar till att höja sysselsättningsgraden, förbättra utbildningsnivån samt främja social delaktighet och minska social exkludering (Europeiska Kommissionen 2010). Sverige har i likhet med många andra länder tagit fram handlingsplaner för att förverkliga de internationella målen. En del i detta är det svenska reformprogrammet för minskad segregation år 2017–2025.

Långsiktigt reformprogram för minskad segregation år 2017–2025

Reformprogrammet är enligt regeringen startskottet för ett långt och gediget arbete som bygger på forskning och evidens. Det ska lyfta socialt utsatta områden och bryta strukturella mekanismer för segregation. Programmet fokuserar på fem olika utvecklingsområden: bekämpa brottsligheten, minska långtidsarbetslösheten, lyfta skolorna och elevernas resultat, stärka samhällsservicen och minska bostadssegregationen samt stärka demokratin och stödja det civila samhället. En del i genomförandet av programmet är inrättandet av Delegationen mot Segregation med samma uppdrag som reformprogrammet (Regeringskansliet 2018a).

Social inkludering som politiskt begrepp

Det saknas en gemensam definition av begreppet social inkludering. Olika aktörer definierar det på olika sätt. Det finns likheter mellan hur de använder sig av begreppet, men också skillnader. För vissa är social inkludering motsatsen till social exkludering¹. För andra är det inte det (jfr. Petersson, Davidsson & Petersson 2016).

Europeiska rådet beskriver social inkludering som en process som motverkar fattigdom och social exkludering genom att de som riskerar detta får tillgång till möjligheter och resurser, exempelvis olika välfärdstjänster, som gör att de kan delta i fullt ut i det samhället de lever i (Europeiska rådet, 2004).

Social inclusion is a process which ensures that those at risk of poverty and social exclusion gain the opportunities and resources necessary to participate fully in economic, social and cultural life and to enjoy a standard of living and well-being that is considered normal in the society in which they live. It ensures that they have greater participation in decision making which affects their lives and access to their fundamental rights.

Europeiska rådet (2004), s. 8.

¹ Begreppet social exkludering beskrivs ofta i termer av utanförskap, marginalisering, social isolering, stigmatisering och en oförmåga att delta i det demokratiska samhällsbygget och samhällslivet (jfr. Petersson, Davidsson & Petersson 2016).

Jämfört med hur Europeiska rådet diskuterar social inkludering så understryker FN ännu tydligare att det är nödvändigt att skydda missgynnade grupper, men båda organisationerna kopplar samman inkludering och exkludering, där exkludering blir problemet och inkludering problemets lösning (FN 2016).

Både EU och FN tydliggör alltså att social inkludering förutsätter likvärdiga möjligheter och resurser samt att alla individers grundläggande rättigheter respekteras. Inkluderingen ska underlätta missgynnade gruppers deltagande i samhället och deras möjligheter att göra sina röster hörda samt att delta i beslut som påverkar deras liv. EU betonar även vikten av att utsatta gruppers levnadsstandard och välmående ska ligga på en nivå som anses normal i det samhälle de lever i.

Social inclusion is defined as the process of improving the terms of participation in society for people who are disadvantaged on the basis of age, sex, disability, race, ethnicity, origin, religion, or economic or other status, through enhanced opportunities, access to resources, voice and respect for rights. Thus, social inclusion is both a process and a goal. [...] Promoting social inclusion requires tackling social exclusion by removing barriers to people's participation in society, as well as by taking active inclusionary steps to facilitate such participation.

FN (2016), s. 20.

Social inkludering som vetenskapligt begrepp

Inte heller inom forskningen finns en gemensam, av alla accepterad definition av social inkludering. Några saker är dock de flesta eniga om, de redovisas här.

Det går att vara både inkluderad och exkluderad - samtidigt

Social inkludering inbegriper många dimensioner av livet och hur inkluderad du är inom ett område påverkar ditt tillträde till andra områden. Sådana områden kan exempelvis vara utbildning, arbetsmarknad, det sociala livet, föreningslivet, det politiska livet på olika nivåer och så vidare. Detta innebär i praktiken att en person kan vara inkluderad i vissa aspekter av samhället, till exempel på arbetsmarknaden, men samtidigt vara exkluderad från andra arenor, till exempel föreningslivet. Det kan vara svårt för en individ att inkluderas i ett samhälles samtliga sfärer samtidigt (jfr. Braeckman 2006).

Inkludering beror på sammanhanget

Samma personer kan vara inkluderade i ett sammanhang och exkluderade i ett annat, utan att något hos dem själva ändrats – det räcker att sammanhanget de finns i ändras. Det innebär att social inkludering är relativ – hur en person har det i jämförelse med andra personer som hen jämför sig med (jfr. Atkinson 1998).

153

Inkludering förklaras av samhällets strukturer

Inkludering ses som en ständigt pågående process. Genom att ändra på företeelser i samhället kan inkluderande (eller exkluderande) processer omformas till att omfatta fler (eller färre) personer än tidigare. Förklaringarna till varför människor är inkluderade (eller exkluderade) kan alltså hittas i hur samhällsstrukturerna ser ut, inte i enskilda individers styrkor och brister (jfr. Dahlstedt och Ekholm 2018, Petersson, Davidsson & Petersson 2016).

Inkluderande processer pågår på många nivåer samtidigt

Hur inkluderad en person är i olika områden av livet (på en viss plats och vid en viss tidpunkt), beror inte på bara en sak. Det påverkas av många relaterade skeenden som pågår samtidigt och på olika nivåer, där de olika nivåerna (direkt eller indirekt) påverkar varandra. Dessa nivåer kan exempelvis vara individnivå-, familje-, kommunal-, nationell och global nivå. Det innebär bland annat att det kan krävas många och samordnade insatser från flera samhällssektorer och aktörer för att främja människors sociala inkludering (DESA 2009).

Social inkludering i Norden

Nabo – ungas sociala inkludering i Norden är ett projekt lanserat under det svenska ordförandeskapet i nordiska ministerrådet år 2018. Projektet drivs av MUCF och finansieras av Nordiska ministerrådet. *Vilka ska med? – ungas sociala inkludering i Sverige* är den svenska delstudien i Nabo.

Nabo tar fram en samlad kunskapsbild om ungas sociala inkludering i de nordiska länderna utifrån ett ungdomsperspektiv. Det övergripande syftet är att öka kunskapen om och synliggöra ungas sociala inkludering i Norden. I projektet ses unga som en resurs och som experter på sina egna liv. Unga integreras i projektets arbete och stor vikt läggs vid att inhämta ungas egna beskrivningar och erfarenheter av vad social inkludering är för dem.

Nabo samarbetar med nordiska forskare. Forskarna gör fokusgrupper med unga i hela Norden. Liknande rapporter tas fram i Danmark, Finland, Island och Norge samt på Färöarna, Grönland och Åland.

Mer information: www.mucf.se/nabo

Bilaga 2. Inackorderingstillägg och andra ekonomiska stöd till unga som flyttar hemifrån för gymnasiestudier

Nedan redovisas de ekonomiska stöd som heltidsstuderande elever kan få fram till och med det första halvåret de fyller 20 år om de behöver flytta hemifrån för att gå i gymnasieskola i annan ort än hemorten. Efter det första halvåret eleven fyller 20 år ersätts samtliga stöd i tabellen av studiemedel från CSN¹.

Bidragssummorna i tabellen kan jämföras med Kronofogdens förbehållsbelopp (även kallat existensminimum) som år 2018 uppgår till 4 814 kronor per månad plus kostnad för hyra för en ensamstående vuxen. Utöver förbehållsbelopp och hyra kan personen även få ersättning för ytterligare kostnader exempelvis resor till och från arbetet, läkarbesök och barnomsorg (Kronofogden 2018). Enligt Boverket är den genomsnittliga månadshyran för en enrumslägenhet 4 027 kr år 2018 (Boverket 2018).

Den sammanlagda kostnaden för boende och uppehälle i nivå med existensminimum för en vuxen kan utifrån dessa schabloner uppskattas till 8 841 kronor ($4\,814 + 4\,027 = 8\,841$ kronor).

¹ Stöden avser enbart elever i gymnasieskola. För elever i gymnasiesärskola finns fler och andra stöd att tillgå från både elevens hemkommun, CSN och Försäkringskassan.

Tabell 1. Ekonomiska stöd till elever som flyttar till annan ort för att gå i gymnasiet.

Typ av stöd	Summa per månad, kr	Stödet ges till	Stöd utbetalas av	Kommentar
Studiebidrag	1 250	Elever i gymnasieskolan	CSN	Stöd utbetalas normalt ej under sommaren.
Lärings-ersättning	1 000	Elever som läser en gymnasial lärlingsutbildning eller lärlingsliknande utbildning inom introduktionsprogram.	CSN	Lämnas till studerande som har rätt till studiehjälp.
Inackorderings-tillägg	1 517	Elever i offentligt drivna skolor*	Hem-kommunen	Lägst 1/30 av prisbasbeloppet per hel kalendermånad eleven är inackorderad. Kommuner kan välja att ge högre bidrag.
Inackorderings-tillägg	1 190–2 350	Elever som studerar på annan ort på skolor som har enskild huvudman, exempelvis fristående gymnasieskolor.	CSN	Avstånd mellan föräldrahem och studieort avgör ersättningsnivån.
Extra tillägg	285–855	Elever där elevens och föräldrarnas samlade årsinkomster är lägre än 125 000 kr före skatt. Om de har förmögenhet högre än 75 000 kr, räknas en femtedel av förmögenheten med som inkomst.	CSN	Vid samlad årsinkomst före skatt lägre än: <85 000 kr => 855 kr. <104 999 kr => 570 kr. <124 999 kr => 285 kr.
Elevhem eller liknande.				Erbjuds av vissa kommuner. Villkoren avgörs av respektive kommun.
SUMMA (max)	5 455	Elev i fristående gymnasieskola som bor längre bort än 1 300 km från föräldrahemmet och med en samlad årsinkomst i familjen före skatt lägre än 85 000 kr och som läser på en gymnasial lärlingsutbildning.		Stöd utbetalas normalt ej under sommaren.
SUMMA (min)	2 440/ 1 250	Elev i fristående gymnasieskola som bor på kortare avstånd än 44 km från föräldrahemmet i familj med årsinkomst högre än 125 000 kr före skatt. Om kraven för inackorderingstillägg inte uppfylls trots att eleven läser på annan ort blir summan istället 1 250 kr.		Stöd utbetalas normalt ej under sommaren.
SUMMA (exempel)	2 767 (1 250 + 1 517)	Elev i kommunal skola i familj med årsinkomst högre än 125 000 kr före skatt.		Stöd utbetalas normalt ej under sommaren.

Källa: Sveriges kommuner och landsting (2017) samt Centrala studiestödsnämnden (2018).

* Detta gäller under förutsättning att eleven blivit antagen i första hand. För mer information om vad det innebär att i första och andra hand, se SKL (2017) Handbok för gymnasieantagning 2018–2019, s. 100.

Bilaga 3. Geografiska definitioner och kategorier

Studien utgår ifrån Jordbruksverkets definitioner av geografiska områden. För att förenkla för läsaren ges dessa områden andra namn i texten, men den geografiska indelningen är densamma som i Jordbruksverkets definition. I detta avsnitt beskrivs Jordbruksverkets kategorier och hur de lagt grunden för urvalet till både enkät och fokusgrupper.

- **Storstadsområde:** kommuner där 100 procent av befolkningen bor i tätortsområde eller tätortsnära landsbygd. Dessa kommuner finns endast i storstadsregionerna Stockholm, Göteborg och Malmö.
 - Urval av fokusgrupper: Från de kommuner som uppfyller denna definition har två valkretsar valts ut som uppfyller definitionen för utsatt område (se nästa avsnitt). Ytterligare en kommun har valts ut där invånarnas genomsnittliga sammanräknade förvärvsinkomst befinner sig inom den 90:e percentilen i riket. Denna kallas i rapporten privilegierat område.
- **Stadsområde:** kommuner med en befolkning som är minst 30 000 invånare och/eller där den största tätorten har minst 25 000 invånare¹.
 - Urval av fokusgrupper: Från de kommuner som uppfyller denna definition har en residensstad² valts ut. I rapporten benämns denna stad som mellanstor stad.
- **Landsbygd:** kommuner som inte ingår i de två tidigare klassificeringarna (orstadsområden och stadsområden) och som samtidigt har en befolkningstäthet av minst fem invånare per km².
 - Urval av fokusgrupper: Från de kommuner som uppfyller denna definition har en traditionell bruksort valts ut till fokusgrupperna. I rapporten benämns denna kommun som landsbygd.

157

¹ Mindre kommuner som gränsar till dessa större kommuner och där utpendlarna som andel av nattbefolkningen överstiger 50 procent anses tillhöra respektive storstadsområde.

² Residensstad är en ort som är säte för länsstyrelsen, det är vanligen den största orten i sin region.

- **Gles Landsbygd:** kommuner som inte ingår i de tre övriga klassificeringarna och som har en befolkning som är mindre än fem invånare per km².
 - Urval av fokusgrupper: Från de kommuner som uppfyller denna definition har en huvudort i en kommun med färre än 5 000 invånare valts ut. I rapporten benämns denna kommun som glesbygd.

Begreppet *städer* används som paraplybegrepp för områden som överensstämmer med Jordbruksverkets definition av storstadsområden och stadsområden. Begreppet används som samlingsbenämning för alla platser där det bor människor, oavsett antal personer.

Utsatta områden

Utsatta områden baseras på statistik på valkrets-nivå. En valkrets betraktas som utsatt om den uppfyller följande kriterier:

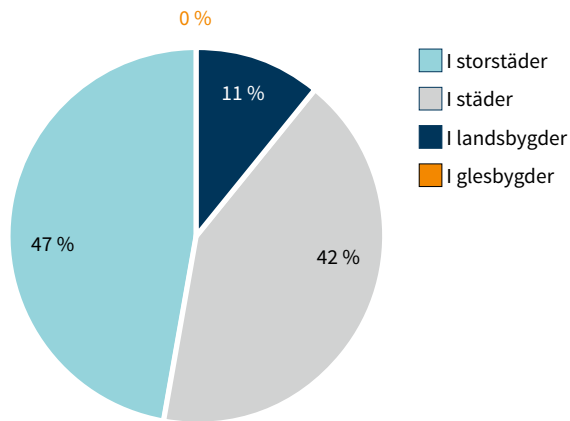
- Andelen förvärvsarbete är lägre än 60 procent och
- Andelen avgångna från årskurs 9 med fullständiga betyg är lägre än 70 procent *och/eller*
- Andelen röstberättigade som valde att rösta i det senaste kommunalvalet är lägre än 70 procent.

Många studentområden uppfyller denna definition utan att för den skull i egentlig mening vara utsatta områden. När alla studentområden som uppfyller definitionen sorterats bort återstår 263 valkretsar som, enligt denna definition, kan betraktas som utsatta områden. Detta sätt att definiera utsatta områden har MUCF använt i tidigare studier och det används även denna gång för att öka jämförbarheten mellan resultaten¹. Samma definition av utsatta områden används för urvalet till både enkät och fokusgrupper.

Av alla som bor i utsatta områden och svarade på enkäten bor de allra flesta (89 procent) i städer och 11 procent i landsbygder. Färre än en procent bor i glesbygder.

159

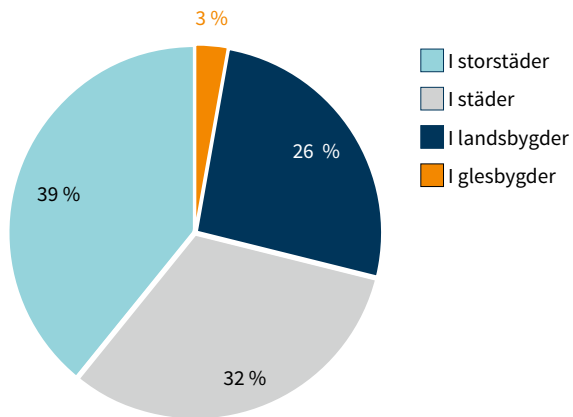
¹ Samma definition används bland annat i MUCF:s rapport *Utvecklingen av ideella föreningars villkor: Civila samballets villkor 2016 med fokus på ideella föreningar i utsatta områden*.

Figur 25. Här bor de som bor i utsatta områden.

Källa: MUCF:s Ungdomsenkät 2018. I figuren visas geografisk bostadsort för de som besvarat enkäten och bor i områden som kodats som utsatta områden. Resultatet är representativt för unga i utsatta områden, men inte för unga i riket. Unga 16–25 år, procent.

Spridningen mellan olika geografiska områden är något jämnare bland de områden som kodats som ej utsatta. Där bor 71 procent i städer eller storstäder och 29 procent i landsbygd eller glesbygd.

Figur 26. Här bor de som bor i ej utsatta områden.

Källa: MUCF:s Ungdomsenkät 2018. I figuren visas geografisk bostadsort för de som besvarat enkäten och bor i områden som kodats som ej utsatta områden. Resultatet är representativt för unga i ej utsatta områden, men inte för unga i riket. Unga 16–25 år, procent.

Bilaga 4. Metod

Den nationella ungdomsenkäten

Den statistik som redovisas kommer från ungdomsenkäten som genomfördes under våren 2018. Enkäten är den del av det ungdomspolitiska uppföljningssystemet och MUCF har gjort enkätundersökningen vart tredje år sedan 2004.

Två urval av unga 16–25 år

Enkäten baseras på två urval av unga. I båda urvalen definierades åldersgruppen 16–25 år som att de unga är födda mellan 1992-01-01 och 2002-01-31. I grundurvalet gjordes ett obundet slumpmässigt urval av 5000 unga, med en svarsfrekvens på 46 procent. Detta kan anses representativt för Sverige i åldersgruppen 16–25 år. När siffror visas för ”riket” används enbart grundurvalet. I det extra urvalet gjordes ett obundet slumpmässigt urval av 2000 unga folkbokförda i utsatta områden. I detta urval är svarsfrekvensen 36 procent. Anledningen till att MUCF gjort ett extra urval är att en ganska liten del av unga i Sverige bor i utsatta områden. I grundurvalet utgör dessa en så liten grupp att det inte är möjligt att jämföra den med andra unga. Alla analyser som delas upp på kön baseras på de svarandes självidentifierade kön.

Datainsamling och svarsfrekvens

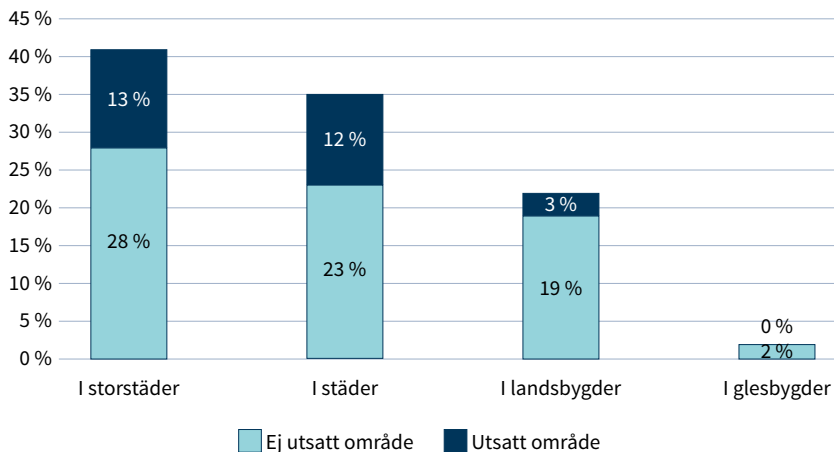
Utskicket av ungdomsenkäten föregicks av ett vykort en vecka innan utskicket av enkäten. Där informerades de unga om att undersökningen var på väg. Enkäten skickades ut den 8 mars och datainsamlingen avslutades 8 juni. Under insamlingsperioden gjordes ett flertal påminnelser, både genom vykort, epost och telefon. Enkäten gick att besvara på papper (43 procent av svaren) eller på webben (57 procent av svaren).

Tabell 2. Grundurval och extra urval till den nationella ungdomsenkäten.

	Antal i urval	Inkomna svar	Svarsfrekvens
Grundurval	5000	2306	46%
Extra urval i utsatta områden	2000	722	36%

Källa: Ungdomsenkäten 2018, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

I kapitel 1 redovisas hur de svarande som ingår i grundurvalet fördelar sig i riket. Eftersom grundurvalet baseras på ett obundet och slumpmässigt urval är det representativt för unga i åldersgruppen 16–25 år i hela riket. I figur 27 (nedan) redovisas fördelningen av de svarande när både grundurvalet och det extra urvalet läggs samman.

163

Figur 27. Här bor de som besvarat enkäten i båda urvalen

Källa: MUCF:s Ungdomsenkät 2018. I figuren visas geografisk bostadsort för de som besvarat enkäten samt om denna bostadsort kodats som utsatt eller ej utsatt område. Eftersom båda urvalen ingår är statistiken inte representativ för fördelningen i riket. Unge 16–25 år, procent.

Av samtliga som besvarat enkäten när grundurvalet och det extra urvalet läggs samman bor 41 procent i storstäder, 35 procent i städer, 22 procent i landsbygder och 2 procent i glesbygder. Utsatta områden finns i alla geografiska kategorier, men en betydligt större andel av dem som bor i utsatta områden bor i städer och storstäder (91 procent) än i landsbygder och glesbygder (11 procent).

Fokusgrupper

Under våren 2018 gjordes tolv fokusgrupper med 87 unga personer från olika delar av Sverige. Med några få undantag var deltagarna i åldern 17–23 år. Fokusgrupperna organiserades i samarbete med lokala organisationer (ofta kommuner) som upplät lokaler och rekryterade deltagare.

Samtalen i fokusgrupperna fokuserade på fem aspekter av social inkludering med en blandning av diskussioner och workshopmoment. Stor vikt lades vid att skapa ett tryggt och öppet klimat där deltagarna ville och vågade dela med sig av sina tankar och funderingar. Varje fokusgrupp träffades en gång i ungefär tre timmar i deltagarnas hemort.

I rekryteringen av deltagare betonade MUCF att myndigheten önskade en bredd av deltagare i åldern 17–23 år, med olika kön¹, socioekonomiska bakgrunder, åldrar, funktionsvariationer, intressen och skilda erfarenheter av exempelvis skola, socialtjänst och psykisk ohälsa. Det organiserades även en särskild fokusgrupp med unga hbtq-personer för att säkra att deras perspektiv fångades upp i materialet, men hbtq-personer förekommer naturligtvis även i de andra fokusgrupperna.

En pilotfokusgrupp hölls med en könsblandad grupp unga från ett utsatt område. Efter detta justerades upplägg och intervjuguide innan övriga fokusgrupper gjordes.

¹ Kön avser deltagarnas självidentifierade kön. Transpersoner och icke-binära var alltid välkomna till den fokusgrupp där de själva kände sig mest bekväma.

Tabell 3. Upplägg och genomförande av fokusgrupperna.

Deltagarnas ålder	17–23 år	Ett fåtal var 15–25 år.
Antal fokusgrupper -varav könsseparerade -varav könsblandade	12 st. 8 st. 4 st.	
Antal deltagare -per fokusgrupp, ca	87 personer 5–7 personer	Några deltog inte hela mötet.
Längd på fokusgrupp (inklusive inledning och pauser, ca 1 timme)	3 timmar	2 fokusgrupper var kortare.
Antal transkriberade timmar	27 timmar	
Genomförandeperiod	Mars–april 2018	
Samtalsledare	Ylva Saarinen Ulrika Hektor	I alla fokusgrupper utom (nedan) I fokusgrupp i privilegierat område

Det enda kravet på deltagarna var att de skulle kunna tala tillräckligt bra svenska för att delta i diskussionerna utan tolk. Alla fokusgrupper träffades i en lokal som var bekant för deltagarna. Ingen person reste från annan ort för att delta i fokusgruppen.

Ambitionen att skapa blandade grupper lyckades över förväntan. Utifrån de ungas egna berättelser kan MUCF konstatera att personer med och utan erfarenhet av psykisk ohälsa och kontakter med socialtjänst, ensamkommande killar, transpersoner och icke-binära samt personer av olika sexuella läggningar, etniska bakgrunder, religioner och socioekonomiska bakgrunder, en nationell minoritet (samer) samt fysiska och neuropsykiatriska funktionsnedsättningar finns representerade i materialet.

Varje fokusgrupp har spelats in och transkriberats. Innehållet har analyserats och kodats efter ett antal övergripande kategorier och underliggande teman, samt märkts med ort och kön. Detta har förts in i en enklare databas och jämförelser har gjorts inom och mellan varje tema, ort och kön. Genom flera genomläsningar av det fullständiga transkriberade materialet och jämförelser av hur deltagarna inom och mellan de olika fokusgrupperna resonerar kring olika teman har kodningen och analysen successivt utvecklats och förfinats.

Efter varje fokusgrupp har en sammanfattning av innehållet i fokusgruppen mejlats till deltagarna. De har även uppmanats att kommentera och justera innehållet i sammanfattningen.

Varje fokusgrupp avslutades med en gemensam reflektion om hur det kändes att delta under samtalet och vad deltagarna tar med sig därifrån. Syftet med detta var att de unga tillsammans skulle bidra i arbetet med att förbättra såväl innehåll som genomförande av fokusgrupperna och samtidigt få en bra avslutning på den gemensamma erfarenheten. Detta uppskattades av deltagarna och flera sa att de aldrig varit med om något liknande förut. Några beskrev det som att fokusgruppen gett dem en helt ny syn på samhällsfrågor och politik. Andra menade att det varit en omvälvande känsla att prata om sådana frågor med andra unga.

Intervjuguide för fokusgrupper

MÖJLIGHETER TILL DELAKTIGHET I OLIKA ASPEKTER AV SAMHÄLLSLIVET 15 min

- **Berätta vad du gör på din fritid!** (Det kan tex vara fritidsaktiviteter (t.ex. sporter, ungdomsgårdar, föreningar), kulturella aktiviteter (teater, dans eller spela musik, museer) osv ?)
- **Finns det någonting som du skulle vilja göra som du inte kan göra? Vad då?**
- **Varför kan du inte göra det?** (T.ex. får inte, finns inte på min ort, för dyrt, fel personer där etc.)
 - Hur mycket av det du känner att du vill göra, kan du göra? (Alla markerar med var sitt klistermärke (grön) på skala 0–10 som ligger på bordet. Skala 1=Inget 10=Allt.)

MÖJLIGHETER TILL INFLYTANDE 25 min

- **Får du vara med och bestämma vad som händer i din familj?** (Tex vad ni ska äta till middag, göra på lovet, när du ska komma hem på kvällen, vilka kompisar du får ha eller vilken soffa ni ska köpa)
- **Kan du vara med och bestämma, tex när något förändras i ditt bostadsområde? Hur gör du då?** (tex belysning, bygga park, platser att hänga på etc.) (Alla markerar med var sitt klistermärke (rosa) på skala 0–10 som ligger på bordet. Skala 1=Inte alls 10=Mycket.)
 - Varför tror du att ni har placerat ut er på det här sättet?
 - Tror du att det är lättare eller svårare för dig att vara med och bestämma jämfört med andra i [regionens namn]? Varför är det annorlunda för dem?
 - Har någon frågat dig vad du tycker om sådana frågor, eller peppat dig att tycka till? Vem då? Gjorde du det sedan, alltså tyckte till?

- **Om vi tittar utanför ditt bostadsområde. Vet du vad du vill i olika frågor som rör alla som bor i [regionens namn]?**

(Tex var och när det går bussar och tåg, var det finns idrottshallar och ungdomshus och vad man kan göra där, vilka jobb som finns där du bor och vilka som finns längre bort, vilka sorters bostäder och affärer det byggs och var någonstans det byggs, hur mycket det kostar att gå till tandläkaren, hur svårt det är att komma in på universitet eller högskolor eller ställen där man kan lära sig ett yrke.)

- Tycker du att det är viktigt att du kan vara med och bestämma om frågor som rör ditt liv? Varför, varför inte?
- Tycker du att det är viktigt att stödja det som är rätt och protestera mot det som är fel? Varför, varför inte?

- **Har du fått något ändrat som du inte har gillat? Hur gjorde du då?** *(Exempel från deras tidigare diskussion om vad de vill ändra, fokus på större frågor, utanför bostadsområdet.)*

- Vad är viktigt för att du ska vilja vara med och tycka till om sådana saker?

168

RESURSER – SOCIALT STÖD OCH SOCIALA NÄTVERK 25 min

- **Om det är något du inte vet hur det funkar i ditt område eller i din kommun, hur skulle du göra för att ta reda på det?**
- **Känner du många personer i ditt område? Hur och när träffas ni?**
- **Känner du personer från andra områden också? Är de fler eller färre än dem du känner i ditt eget område? Hur har du lärt känna dem?**
- **Om du behöver hjälp med någonting praktiskt, vilka kan du be om hjälp då?** *(Tex skriva en jobbsökan, laga en punka på cykeln, fixa skjuts någonstans, klaga på en grej som gått sönder)*

- **Kan du få en egen bostad, få ett jobb du vill ha eller utbilda dig om du bor kvar här?**
 - Är det lättare eller svårare att göra det på andra platser? I andra områden? Varför, varför inte?
 - Om du behöver ett jobb, hur kan du få det?
- **Om du vill berätta om något som du vill att personen är tyst om och håller för sig själv, vem skulle du prata med då?**
 - Är du nöjd eller inte med det stöd du kan få av vuxna personer som du har i din närhet? (Alla markerar med var sitt klistermärke (röd) på skala 0–10 som ligger på bordet. Skala 1= mycket missnöjd 10= mycket nöjd.)

ORÄTTVIST BEHANDLAD 15 min

- **Tycker du att någon annan har haft fördomar om dig och att du har blivit orättvist behandlad i något sammanhang?** (Alla markerar med var sitt klistermärke (gul) på skala 0–10 som ligger på bordet. Skala 1= alltid 10=aldrig. **OBS – skalan är vänd**)
(Det kan vara utifrån alla kön, ålder, funktionsnedsättning, etnicitet, religion, könsidentitet och könsuttryck, sexuell läggning, boendeort, utseende.)
- Vad tänker du om att ni har placerat ut er på det här sättet?
- Vem eller vilka är det som har utsatt dig för det? Av vilken anledning?
- Hur kändes det?
- Har du sett andra som blivit utsatta, hur kändes det?

UPPLEVELSER AV TILLHÖRIGHET 20 min

- **Hur skulle du beskriva området du bor i?** (Känner du dig hemma där? Varför, varför inte?)
- **Känner du dig som en [namn på regionen - stockholmare, skåning, västgöte etc.]?**
- **Känner du dig som en del av en större gemenskap, t.ex. Sverige som land, en community på nätet, eller som en del av etnisk eller religiös eller politisk gemenskap? Vilka då?**
 - [OBS! Nytt skal-blad.] Känner du att du hör hemma på a) platsen där du bor, b) regionen där du bor c) annan större gemenskap, d) Sverige som land. (Alla markerar med var sitt klistermärke a)=grön, b)=rosa, c)=gul, d)=röd på skala 0–10 som ligger på bordet.) Skala 1=hör inte alls hemma 10= hör helt hemma [på blå lappar].
 - Varför tror du att ni har placerat ut er på det här sättet?
 - Tror du att de flesta människorna runt er känner att de hör hemma i en större gemenskap? Varför, varför inte?

170

AVSLUTANDE FRÅGOR 5+5 min

- **Vad skulle behöva ändras för att du ska känna att du får samma förutsättningar som alla andra?**
 - Vems ansvar är det att ändra på det?
- **Det vi har pratat om här idag handlar om att känna att man är en del av den plats där man bor och att man spelar roll. Vad betyder det för dig?** (Skriv 3–5 ord på post-it)

*Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor
tar fram kunskap om ungas levnadsvillkor
och om det civila samhällets förutsättningar.*

*Vi ger också stöd till föreningsliv, kommuner
och internationellt samarbete.*

mucf
.se

Myndigheten för ungdoms-
och civilsamhällsfrågor